

VZDELANIE AKO LIMIT?

Prípád rómskej učiteľky

Príbeh o jednom ľudskom osude

VZDELANIE AKO LIMIT?

Prípád rómskej učiteľky

Príbeh o jednom ľudskom osude

Autor: **Sergej Danilov**

Editorka: **Alexandra Dovalová**

1. OBSAH

VZDELANIE AKO LIMIT ? – PRÍPAD RÓMSKEJ UČITEĽKY *Príbeh o jednom ľudskom osude*

Autor:
Sergej Danilov

Editorka:
Alexandra Dovalová

Jazyková úprava:
Zuzana Kohútková

Vydala:
Nadácia otvorenej spoločnosti – Open Society Foundation, 2013
Baštova 5, 811 03 Bratislava
www.osf.sk

NADÁCIA OTVORENEJ SPOLOČNOSTI
OPEN SOCIETY FOUNDATION

Partner:
Inštitút pre medzikultúrny dialóg
Rumančeková 40, 821 04 Bratislava
www.ipmd.sk logo ipmd

Vydanie: prvé
Grafická úprava a tlač: Zing print, s.r.o.
ISBN: 978-80-89571-07-9

2. ÚVOD	7
3. KTO JE ILONA	9
NEKONEČNÉ POKUSY	10
ODMIETANÝ HORÚCI ZEMIAK	11
ODMIETANIE POKRAČUJE - ŠKOLY	16
VYSOKÁ ŠKOLA NA OBTIAŽ	18
4. INŠTITUCIONÁLNY PING-PONG	20
ILONINA „INŠTITUCIONÁLNA“ TORTÚRA	22
POMOC PONÚKLI INÍ.....	24
POSLEDNÝ POKUS	25
SNSĽP: MOHLI VÁS DISKRIMINOVÁŤ	28
NAČO NÁM JE STREDISKO?	33
INŠTITÚCIE NEPOMOHLI, ZAUJÍMALI SA POLITICI	36
5. VZDELANIE AKO LIMIT – „NADKVALIFIKOVANOSŤ“	40
BEBLAVÝ : DOKÁZAŤ INÚ, AKO OTVORENÚ DISKRIMINÁCIU, SA NEDÁ	43
POHĽADNICE ZO SNSĽP, VÝČITKY OD MAMY	45
STREDISKO SA MÝLILO.....	51
6. NA SÚDOCH.....	52
RIADITEĽ PRESVEDČIL.....	54
PREDAVAČKA PODĽA SÚDU VHODNEJŠIA AKO PEDAGOGIČKA.....	59
ODVOLANIE	62
7. AKTIVITY POSLANCA BEBLAVÉHO	66
KONKURZY? TAKMER NIKTO O NICH NEPOČUL.....	68
KOZMETICKÁ ZMENA ZÁKONA	72
8. (NE)TRANSFORMÁCIA SNSĽP	74
KTO, AK NIE STREDISKO?	76
LIKVIDOVAŤ HO NECHCELI.....	77
ODMENY AKO POSLEDNÝ KAMIENOK	82
TRI POD JEDNOU STRECHOU	85
U NICHOLSONOVEJ	88
9. ZÁVER.....	92
O AUTOROVI	95

2. ÚVOD¹

Faktografická reportáž, alebo, ak chcete, publikácia *Vzdelanie ako limit? – Prípady rómskej učiteľky* je inšpirovaná novinárskou prácou z roku 2010, kedy som ako reportér pôsobil v médiách. Vtedy sa nám s kolegyňou Alexandrou Dovalovou dostali do rúk podklady, ktoré nás motivovali začať sa vráť v príbehu mladej vysokoškolsky vzdelanej rómskej učiteľky, pred ktorou zamestnávateľa na Slovensku zatvárajú dvere. Ako kolegovia a novinári sme si povedali, že je dôležité vyslať signál aj o pozitívnych príkladoch Rómov, pretože v médiách hrali prím skôr negatívne. Chceli sme verejnosti odhaliť príbeh, v ktorom ani vzdelanie a vôľa pracovať nemusia stačiť na to, aby vás väčšina prijala medzi seba, či na to, aby ste získali džob.

Príbehu učiteľky sa začali venovať aj ďalšie médiá, ktoré dali téme veľa priestoru. „Story“ zaujala aj porotcov novinárskych súťaží. Séria reportáží, ktoré sme pripravili, sa stala víťazom Národného kola Novinárskej ceny Európskeho roka 2010 boja proti chudobe a sociálnemu vylúčeniu a bola nominovaná aj v rámci slovenskej Novinárskej ceny 2010. Príbeh sa dostal až na stránky známych zahraničných periodík, ako napr. Financial Times.²

Článok tlačovej agentúry Associated Press (AP) o tom, že ani vzdelaní Rómovia na Slovensku nepreniknú do strednej triedy, prevzali mnohé, najmä americké médiá. Bývalá štátna tajomníčka Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny SR Lucia Nicholsonová sa pre AP vyjadrila, že čelíme novému fenoménu: „*V minulosti sme sa museli zaoberať najmä slabou vzdelanosťou Rómov. Teraz je tu nová generácia s dobrým vzdelaním.*“

Existencia štatistiky, alebo výskumu na tému, koľko stredoškolsky či vysokoškolsky vzdelaných Rómov má problémy s uplatnením sa na trhu práce, mi osobne nie je známa, ale boli publikované štúdie ekonómov, že straty z vylúčenia Rómov sú vysoké. Nicholsonová svoj názor, že sa uplatniť nedokážu ani vzdelaní príslušníci majoritou prevažne zaznávannej menšiny, vysvetlila v rozhovore, ktorý som s ňou robil kvôli tejto publikácii: „*O novom fenoméne vzdelaných mladých Rómov, ktorí sa nedokážu zamestnať, a majú pocit, že z rasových dôvodov, som hovorila na základe vlastných poznatkov, ktoré som nadobudla buď tak, že sa na mňa obracali so sťažnosťami a hľadali pomoc, alebo som ich stretla počas návštev sociálne vylúčených spoločenských.*“³

¹ Na tomto mieste chcem za pomoc, podporu, cenné postrehy, možnosť vytvoriť a šíriť túto publikáciu, poďakovať Ilone, Alexandre Dovalovej, Michaelovi Petrášovi, Vande Durbákovej, Stanislave Liptákovéj, Viktorii Mlynárčikovej, Mariánovi Ondrašákovi, Inštitútu humanitných štúdií (IWM) vo Viedni a Nadácii otvorenej spoločnosti (NOS-OSF) v Bratislave.

² *Roma face a rough ride in jobs market* [online]. 2010. Financial Times [cit.8.5.2012]. Dostupné na: <http://www.ft.com/cms/s/0/5df83a92-fb50-11df-b576-00144feab49a.html#axzz1ul9cRiHK>

³ Emailová komunikácia s L. Nicholsonovou.

V spoločnosti sú masovo rozšírené stereotypy o Rómoch ako o skupine, ktorá nechce robiť, uspokojí sa so sociálnymi dávkami, no málo sa hovorí o vzdelaných Rómoch túžiacich pracovať, zaradiť sa do spoločnosti, hoci neúspešne. V tomto prípade mladá vzdelaná žena vnímala odmietanie škôl, na ktorých sa uchádzala o prácu učiteľky, alebo asistentky, ako hádzanie polien pod nohy. Školy samozrejme diskrimináciu a jej videnie vecí odmietli. Kauza zaujala aj niektorých politikov, museli sa k nej vyjadrovať dotknutí riaditelia škôl, inštitúcia, ktorá má zo zákona chrániť diskriminovaných, i regionálne authority zo samospráv či krajských úradov. Medializácia pravdepodobne urýchlila skutočnosť, že učiteľka si začala svoje práva hájiť na súdoch.

Ale pomohla jej aj „naozaj“? Čo sa zmenilo v jej živote a aké zmeny nastali v kompetentných inštitúciách, prípadne v legislatíve? Zatriasla spoločnosťou medializácia prípadu dostatočne na to, aby sa osud vzdelaného človeka z rómskeho etnika s vôľou pracovať zmenil? Zapôsobil príbeh vzdelanej Rómky ako sebareflexia na zodpovedných, aby sa snažili hľadať možnosti preklenutia bariér, ktoré jej stáli v ceste?

Neviem. Spoločne s ostatnými kolegami novinármi sa nám, dúfam, aspoň čiastočne podarilo otvoriť diskusiu o jednom osude človeka. Ak by sa tak nestalo, o úsilí mladej Rómky, jej odvahe brániť sa nepriazni, by zrejme nikto nevedel a tým by sa téma rovnosti šancí či rovnakého zaobchádzania nestala ani predmetom diskusie či kritiky. Nie sú to teda len ľudia žijúci v sociálne vylúčených spoločenských, kto žije na okraji spoločnosti, bremená stoja v ceste aj integrovaným Rómom.

V publikácii vychádzam zo skutočných udalostí a skúseností hlavnej hrdinky, no vzhľadom na to, že medializácia jej sťažila život v malom regióne, v ktorom žije, želala si zostať v anonymite. Pre účely tejto knihy, ju budeme nazývať Ilonou.

Začiatkom roka 2011 som sa dozvedel o možnosti zúčastniť sa na novinárskom štipendijnom programe Mileny Jesenskej v Inštitúte humanitných vied (IWM) vo Viedni. Po dlhšom zvažovaní som sa rozhodol prihlásiť sa s Iloniným príbehom. Jednou zo šiestich oblastí výskumu, na ktorú sa IWM zameriaval v tom čase, bola aj téma *Zdroje nerovnosti*. Do tejto kategórie sa ideálne hodila téma môjho projektu – publikácia o odmietaní rómskej učiteľky – nakoľko aj diskrimináciu na základe etnicity či rasy môžeme zaradiť medzi nerovnosti, alebo diskriminačné nerovnaké zaobchádzanie. A práve rasovú diskrimináciu vnímala Ilona ako prekážku pre plnohodnotné začlenenie sa do spoločnosti, jej úplnú integráciu ako Rómky, tak, ako to sama nazýva.

V tejto súvislosti je inšpirujúci citát rektora IWM Krzysztofa Michalského, ktorý môžeme aplikovať aj na Ilonin príbeh, či ďalšie podobné osudy v strednej a východnej Európe: „*Chceme odkryť sociálne rozdeľujúce čiary*

a mechanizmy vylúčenia – boľavé miesta našich spoločností – oboch – ‘západnej’ i ‘postkomunistickej’ – a urobiť ich subjektom vedeckej reflexie a verejnej diskusie.”⁴

A čo iné, ako vytvárať diskusiu, je úlohou novinára? Dúfam, že sa mi to aspoň sčasti podarilo. Publikácia sa čiastočne týka aj ďalšej oblasti výskumu IWM nazvanej „*Kultúry a inštitúcie v strednej a východnej Európe*“, nakoľko si všimám aj úlohu Slovenského národného strediska pre ľudské práva (SNSLP), tzv. „equality body“ v prípade Ilony, konkrétne dosah rozhodnutí a stanovísk SNSLP na Ilonino úsilie dokázať diskrimináciu a brániť sa na súde.

Ilona okrem toho na dohodu pracovala ako poradkyňa štátnej tajomníčky Lucie Nicholsonovej na ministerstve práce, sociálnych vecí a rodiny pre vzdelávanie detí zo sociálne vylúčených spoločenských a prišla tak do vzťahu s ďalšou inštitúciou. Dočítate sa aj o tom, ako vnímala túto skúsenosť.

Pozývam vás teda prečítať si Ilonin príbeh, pretože ak chceme dosiahnuť zmenu (nielen) pre vzdelaných Rómov s chuťou pracovať, mali by sme o tom hovoriť. Možno polemizovať a diskutovať, nakoľko ide v jej kauze o predsudky a nakoľko o klientelizmus, rodinkárstvo v zaostalom regióne s vysokou nezamestnanosťou. Nech si myslíme čokoľvek, tento príbeh je písaný z pohľadu Ilony, jej pocitov, názorov, skúseností. Ona sama seba vníma v slobodnej spoločnosti ako obeť svojho pôvodu. Tento názor by mal byť vypočutý a nie spochybňovaný. Je za ním trpkosť z mnohoročného odmietania. Prosím vás, aby ste sa do toho pokúsili vžiť.

3. KTO JE ILONA

*„Môj príbeh, skôr skúsenosť, je odkazom a dôkazom, že nie je Róm ako Róm, ako sa v majoritnej spoločnosti často myslí, že všetci sme rovnakí. Každý sme iný. Ani my, Rómovia, nie sme homogénnou skupinou. Každý máme iné záujmy, pochádzame z iného prostredia, **každý z nás má právo byť tým, kým chce byť.** A pokiaľ ja som mala záujem a mnohí ďalší Rómovia, pretože takých je veľa, ktorí majú záujem študovať a zmeniť svoj život, tak by nemali byť posudzovaní podľa toho, že patria k takej či onakej menšine, etniku. Mali by dostať rovnakú šancu ako dostanú študenti, deti z majoritnej spoločnosti.”*

⁴ *It was a magic moment* [online]. 2012. Krzysztof Michalski [cit.8.5.2012]. Dostupné na: http://www.iwm.at/index.php?option=com_content&task=view&id=5&Itemid=84

Ilona je Rómka žijúca v malej obci na strednom Slovensku. Má milujúcich rodičov, ktorým záležalo na tom, aby spolu so svojou sestrou (v tejto knihe ju budeme volať Mária) získali dobré vzdelanie. Mysleli si, že vďaka vzdelaniu sa ich deti v živote ľahšie uplatnia. Dcéram rodičia dokázali vštepiť ctiznosť a nepoddajnosť, ale aj napriek tomu k nim osud nebol po ukončení vysokej školy naklonený.

V obci, z ktorej pochádza Ilona, žije početná rómska komunita. Jej rodina však býva v nerómskej časti, neďaleko školy. Mama je krajčírka, otec zámočník. Bol to práve on, kto chcel, aby mali dcéry vzdelanie. „*Spravil si za komunistov učňovku, to bolo predtým u Rómov vzácné,*“ spomína Ilona. Bol vraj jediný Róm, čo vtedy v okolí šiel na strednú školu. Jeho príbuzný, Ilonin strýko, sa dostal na gymnázium: „*Ale v 3. ročníku musel skončiť, lebo jeho rodina nemala peniaze, inak by štúdium dokončil, takto musel ísť pracovať, čiže to nebolo o nezáujme,*“ dodáva mladá žena. Rodičia dcéram obetovali veľa, aby mali lepšiu budúcnosť než oni. Zatiaľ však zažívajú spoločne veľké sklamanie.

Sledovať museli aj neúspešnú snahu Ilony zamestnať sa. Z núdze to skúšala i v miestnom obchode či v regionálnej kancelárii úradu splnomocnenca pre rómske komunity. Jej otec tvrdo pracoval, aby dcéry mohli vyštudovať a potom prežíval odmietnutia spolu s dcérami: „*Vláda propaguje vzdelanosť, ale je veľa vzdelaných Rómov, no nevedia sa uchytiť. Poviem tak, my Rómovia, áno, sme brzdná páka ekonomiky, ja si to uznám. Aj takí sú, ale je aj dôvod, prečo,*“ a zároveň si sám odpovie: „*Lebo naozaj, nepustia nás medzi majoritnú spoločnosť. Ja som sa snažil, aby som im dal školu. Všetci teraz hovoria, nadávajú, no vidíš, ty si im dal toto, tamto, a aha, nechcú ich. A viete, ako sa hanbíme, keď sa nás každý pýta a stojíme na tých úradoch?*“

Otec nedávno utrpel mozgovú príhodu a je ochrnutý na polovicu tela. Jeho stav môže podľa Ilony súvisieť so stresom a trápením sa nad situáciou dcér, keďže jeho sen o lepšom živote detí sa nenapĺňa ani napriek ich úsiliu. Napokon, viaceré nezanedbateľné zdravotné problémy od roku 2010 prekonávala aj samotná Ilona. Aj rozhovor, na základe ktorého sa odvíja pokračovanie jej príbehu, sa odohral v parku nemocnice, kde bola na jar 2012 hospitalizovaná.

Nekonečné pokusy

Ilona získala magisterský titul z Prešovskej univerzity v odbore dejepis – pedagogika, školská psychológia. Má aj certifikát z anglického jazyka na pokročilej úrovni. Počas štúdia na vysokej škole v roku 2006 ako štvrtáčka už na skrátený úväzok pracovala na základnej škole vo svojej obci ako rómska asistentka učiteľa. Potom necelý školský rok pôsobila ako vychovávateľka na neďalekej špeciálnej základnej škole, kde ju nesprávne zaradili do nižšej platovej triedy. Odvtedy sa

takmer štyri roky nevedela zamestnať, hoci žiadosti posielala na mnoho škôl v regióne, nielen vo svojom okrese. Neuspela ani pri uchádzaní sa o menej ohodnotenú miesto asistentky učiteľa, na ktoré by jej stačila nižšia kvalifikácia. Podľa dostupných informácií bol pritom nedostatok asistentov učiteľa. V roku 2009 ich bolo podľa ministerstva školstva 540, no reálna potreba bola okolo 1 000 miest.⁵

Ilona sa rozhodla rozšíriť si vzdelanie na Pedagogickej fakulte Univerzity Komenského (na detašovanom pracovisku v Lučenci). Kvôli prístupu, s akým sa stretávala, i väčšej šanci uplatniť sa vo vzťahu k rómskym deťom, sa rozhodla vyštudovať ešte špeciálnu pedagogiku. Špeciálne školstvo je podľa nej na Slovensku najmä o rómskych deťoch a pôsobením v ňom verí, že dokáže rómskej komunite pomôcť k lepšiemu. „*Ja som prasto šťastná. Mňa učenie baví, nemám s tým problém.*“ Školu ukončila štátnicami na jeseň 2012.

Chce si spraviť aj štátnicu zo špeciálno-pedagogickej diagnostiky: „*Myslím si, že kvalifikovaný Róm by nemal chýbať v špeciálno-pedagogickej poradni (ŠPP), pretože to je miesto, kde sa rozhoduje o deťoch, kam pôjdu. A už tým, že ich zarádajú do špeciálnej školy, im narušia celú budúcnosť. Aj ak sú to deti zo sociálne vylúčených spoločností (SVS), môžu sa predsa adaptovať v 1. či 2. ročníku. To, že nie sú zaškolené v predškolskom zariadení, neznamená, že nebudú mať šancu uspieť na základnej škole. O tom je špeciálno-pedagogická diagnostika, aby sa to preskúmalo. Je si žiadosti dám na školy i sem, aj keby ma mali odmietnuť. Bola by som prínosom, myslím si, a usilovala by som sa o zmenu.*“ Neodrádzajú ju ani neúspechy nájsť si prácu za uplynulé roky. Nič podľa nej netrvá večne. Utešuje sa, že ani riaditelia, starostovia a primátori nebudú na svojich stoličkách sedieť navždy. Ich výmenou by malo prísť k zmene aj v jej živote. Nie sú to vzhľadom na minulosť len falošné nádeje?

Odmietaný horúci zemiak

Červená. Farba symbolizujúca signál STOP sprevádza Ilonu od skončenia vysokej školy a praxe, ktorú vykonávala na dvoch rôznych školách ako baka-lárka. Odvtedy, od roku 2006, sa stretáva len s odmietaním. Každoročne posielala žiadosti na školy vo svojom okrese, no neúspešne. Obrátila sa aj na viaceré inštitúcie, aby jej pomohli bezútešnú situáciu riešiť. Písala aj viaceré listy štátnym úradníkom. V septembri 2006 sa aj so sestrou, ktorá tiež vyštudovala Prešovskú univerzitu v rovnakom odbore a mala obdobný problém sa zamestnať, obrátili na premiéra Fica.⁶ Jeho kancelária vyhodnotila list ako „*žiadosť o pomoc*“

⁵ Dostupné na: <http://www.sme.sk/c/5373619/asistentov-pre-romske-deti-je-malo-treba-ich-dvakrat-viac.html>

⁶ Všetky dokumenty vrátane listov uvádzaných v tejto kapitole má autor k dispozícii k nahliadnutiu. Z dôvodu ochrany identity Ilony ich neuvádzame.

pri hľadaní zamestnania“ a keďže išlo o problém „občianky rómskeho pôvodu“, preposlala ho na úrad splnomocnenkyne vlády pre rómske komunity Kláry Orgovánovej.

Následne sa Ilone ozvali z úradu podpredsedu vlády pre ľudské práva a menšiny Dušana Čaploviča. Ten sa v liste adresovanom obom sestrám z októbra 2006 ospravedlnil⁷ za údajnú nečinnosť Orgovánovej úradu. Čaplovič v liste konštatuje: „V súvislosti s Vaším názorom, že zamestnávateľia odmietajú zamestnať Rómov, musím povedať, že už som sa viackrát stretol s podobnými sťažnosťami zo strany Rómov. Žiaľ, vždy to zostáva len v rovine sťažností a hypotéz, pretože nám chýba dostatočná argumentácia a príslušné dôkazy o tejto priamej diskriminácii Rómov.“

Vtedajší podpredseda vlády zároveň sestrám odporučil, aby sa pri hľadaní zamestnania obrátili na rómske organizácie, prípadne školy zamerané na rómsku kultúru. „Podľa mojich informácií ešte stále týmto školám chýba dostatočný kvalifikovaný potenciál z radov Rómov.“

Už aj toto odporúčanie je tak trochu zvláštne. Prečo by sa mladá žena, hoci Rómka, mala orientovať pri hľadaní práce na rómske organizácie či rómske školy? Aj keď pripustíme, že sestry chceli, respektíve sa nebránili práci s rómskymi deťmi. Čaplovič na záver sestrám poradil, aby skúsili šťastie na 8-ročnom gymnáziu pre talentované rómske deti s internátom, tzv. Gándhího škole vo Zvolene.

Projekt dotovaný z Európskeho sociálneho fondu v decembri 2006 skončil a Banskobystrický kraj či Národná rada SR neprijali také nástroje, aby škola pre deti zo sociálne znevýhodneného prostredia mohla dlhodobo pokračovať aj po skončení projektu vrátane dotovania internátu a stravy pre žiakov. Podľa dostupných informácií sa v roku 2007 sťahovala do Lučenca a definitívne zanikla v lete 2008.⁸

Ilone odpovedala listom v lete 2007 už aj novovymenovaná splnomocnenkyňa vlády pre rómske komunity Anina Botošová. Jej úrad tiež vyhodnotil Ilonin list ako žiadosť o pomoc pri hľadaní zamestnania s tým, že podľa štatútu nemá právomoc konať vo veciach sprostredkovania zamestnania pre občanov SR. „Súčasná situácia v SR je pre absolventov vysokých škôl zložitá v procese umiestnenia sa do pracovného pomeru podľa príslušného vzdelania. Obzvlášť je to problém ľudí žijúcich v ohrozených regiónoch s vysokou nezamestnanosťou,“ napísala Botošová.⁹ Vyzvala Ilonu, aby poslala motivačný list, životopis a notár-

sky overenú informáciu o dosiahnutom vzdelaní, a ak budú mať voľné miesto, ozvú sa jej. „Životná fáza hľadania si primerane ohodnotenej a príslušnej práce je veľmi náročná a vyžaduje si pevnú vôľu a trpezlivosť, ktorú však Vy ako úspešná a talentovaná absolventka VŠ budete vedieť v sebe pre svoj cieľ nájsť a vhodne použiť.“

Toľko k prvým radám a odporúčaniam štátnych úradníkov, na ktorých sa Ilona obracala. Za zmienku stojí aj jej kontakt s ministerstvom školstva, ktoré neskôr vydalo dve nie celkom konzistentné stanoviská.¹⁰

Kancelária ministra školstva Ilonin list adresovaný priamo ministrovi opäť ako „pomoc pri hľadaní zamestnania“ postúpila na Osobný úrad ministerstva školstva, ktorý jej odpovedal v januári 2008. Pre formálny nedostatok (Ilona v liste údajne neuviedla, v ktorej platovej triede sa nachádza) nevedel určiť, či ju špeciálna základná škola, na ktorej v roku 2006 už ako kvalifikovaná učiteľka 2. stupňa tesne po skončení vysokej školy 9 mesiacov pôsobila ako vychovávateľka, správne zaradila do platovej triedy. Ministerstvo školstva skonštatovalo, že podľa zákona¹¹ je rozdiel len medzi ohodnotením asistenta učiteľa so stredoškolským vzdelaním (7. platová trieda) a pozíciou asistenta učiteľa s ukončeným 1. stupňom vysokoškolského vzdelania (9. platová trieda). V prípade, ak uchádzač o túto pozíciu dosiahol 2. stupeň vysokoškolského vzdelania, aj tak môže byť zaradený najviac do 9. platovej triedy.

Ilona je presvedčená, že ju zaradili o 3-4 platové triedy nižšie, ako mali. Napriek tomu však tvrdí, že s jej hlavným problémom – dlhodobým odmietaním a neprijímaním do zamestnania na školách, kam sa hlásila nasledujúce roky – tento prípad priamo nesúvisí. „Ja som sa uchádzala o miesta na bežných základných školách. Mám aprobáciu na základné a stredné školy a nemala som šancu sa tam zamestnať ani ako asistent učiteľa.“

Osobný úrad ministerstva školstva zároveň Ilone oznámil, že nevedie evidenciu voľných pracovných miest a ani nemôže zamestnávateľom zasahovať do výberu zamestnancov. „Prijímanie a prepúšťanie zamestnancov je výlučne v ich kompetencii.“ Ilone odporučili, aby sa obrátila na úrad práce v mieste bydliska, prípadne na príslušný Krajský školský úrad (KŠÚ), ktorý s riaditeľmi pri personálnom zabezpečení škôl spolupracuje¹².

Ilona priznáva, že listy na Úrad vlády SR, vládny splnomocnencom pre rómske komunity, či rezortu školstva, sa týkali pomoci ohľadom získania zamestna-

⁷ V liste adresovanom predsedníčke občianskeho združenia Ľudia proti rasizmu z 31.3.2010 Ilona objasňuje, že Orgovánová jej a jej sestre odporúčala, aby išli vykonávať aktívne práce ako ostatní nezamestnaní, lebo inak im pomôcť nevie.

⁸ Dostupné na: <http://www.sme.sk/c/3925560/z-gymnazia-ma-byt-ucnovka.html>

⁹ V liste adresovanom predsedníčke občianskeho združenia Ľudia proti rasizmu z 31.3.2010 Ilona píše, že viackrát telefonicky kontaktovala aj Botošovej nástupcu Galbavého. Údajne jej sľúbil pomoc pri hľadaní zamestnania, no slovo nedodržiaval. Podrobne ho pritom informovala o svojom prípade i o situácii v okrese, kde ju všetky školy odmietli.

¹⁰ Podrobne sa im venujem v ďalšej kapitole.

¹¹ Podľa § 5 ods. 10 zákona č. 553/2003 Z. z. o odmeňovaní niektorých zamestnancov pri výkone práce vo verejnom záujme a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov pri zaradení zamestnanca do platovej triedy zamestnávateľ neprihliada na dosiahnutý vyšší stupeň vzdelania alebo na iný druh kvalifikačného predpokladu, ako je stupeň vzdelania alebo iný druh kvalifikačného predpokladu, ktoré sú v katalógu alebo osobitnom predpise ustanovené pre ním vykonávanú najnáročnejšiu pracovnú činnosť. Tzn., že aj asistent učiteľa, kt. získal VŠ vzdelanie druhého stupňa, môže byť zaradený najvyššie do platovej triedy.

¹² O výsledku kontaktovania KŠÚ v Banskej Bystrici sa dočítate v kapitole Inštitucionálny ping-pong, strana 19.

nia. „Boli sme so sestrou presvedčené, že uvedení predstavitelia môžu ovplyvniť dianie na školách a úradoch. Rovnako sme verili, že splnomocnenci pre rómske komunity môžu prijať do rôznych projektov vzdelané Rómky. Rátali sme s tým, že nám pomôžu, ale tie odpovede boli zhruba rovnaké.“ Zároveň však tvrdí, že na rezort školstva sa obrátila najmä preto, aby vykonal kontrolu ohľadom kvalifikovanosti prijímaných uchádzačov do zamestnania na školách, na ktoré sa sama hlásila. „Ludí, ktorí boli prijatí do zamestnania namiesto mňa alebo mojej sestry osobne nepoznám, ale viem, že školy prijali aj takých, čo si len následne po prijatí dorábali bakalárske štúdium. Boli to nekvalifikovaní Nerómovia. Žiadny riaditeľ sa tým nepochváli a nikto to nekontroluje, pretože školy spadajú pod samosprávy a starostovia sú spolčení s riaditeľmi škôl, takže je ťažké proti tomu bojovať.“

Odpoveď ministerstva školstva zmienku o prípadných kontrolách neobsahovala. Ilona tvrdí, že hoci riaditelia prijímali ešte nedoštudovaných bakalárov, jej vyčítali napríklad zlú kombináciu (dejepis – pedagogika), s ktorou sa vraj nikdy nezamestná. Na doplnenie kombinácie by však potrebovala ďalšie štúdium, čo by opäť znamenalo náklady.

S certifikátom z pokročilej angličtiny sa na viacerých školách uchádzala aj o miesto učiteľky anglického jazyka. Riaditeľovi jednej zo základných škôl ponúkla, že hneď po prijatí nastúpi na rozširujúce štúdium angličtiny. Bez financií si totiž ďalšie štúdium nemohla dovoliť. Riaditeľ však uprednostnil Nerómku s ukončenou strednou školou, ktorá rok pracovala ako au-pair v Anglicku.

„Mne povedali, že nie som kvalifikovaná, ale mladé dievča bez pedagogického vzdelania už bolo 'kvalifikované'. **U nás v okrese je to normálne, nakoľko z predavačiek sú tu bežne učiteľky a vzdelanie si rôzne dopĺňajú až popri práci.** Riaditelia logicky túto skutočnosť popierajú a tí nekvalifikovaní ľudia sa im nedajú dokázať. Nikto ich nekontroluje, nakoľko starostovia s riaditeľmi si robia, čo chcú. **Riaditeľ zamestná takých ľudí, ktorých mu určí starosta,**“ tvrdí frustrovaná Ilona, ktorej rozšírenie vzdelania popri práci nebolo umožnené.

Preto vyjadrenia riaditeľov o zlej kombinácii, s ktorou ju vraj nikto nezamestná, ona i jej rodina vnímali ako výhovorky. Báli sa tiež, že ak sa dá znova na štúdium, nájdu si ďalšiu výhovorku, aby ju nemuseli prijať. „Neviedla som, ako diskrimináciu dokázať, pretože je to ťažké. Kontrolu môžu vykonať len kompetentné inštitúcie, ja nemám ako zistiť stav zamestnancov, ale s určitosťou viem, že po školách v našom okrese je veľa nekvalifikovaných ľudí. Asistentov učiteľov vykonávajú tiež nekvalifikovaní Nerómovia,“ postťažovala si Ilona.

Poslednými inštanciami nádeje pre ňu zostali mimovládna organizácia Ľudia proti rasizmu (ĽPR), Slovenské národné stredisko pre ľudské práva

(SNSĽP) a po jeho odmietnutí zastupovať ju na súde, už len mimovládna Poradňa pre občianske a ľudské práva.¹³

Na ĽPR sa Ilona obrátila na jar 2010. Zaslala im všetku dokumentáciu, vrátane zamietavých stanovísk škôl či inštitúcií, ktoré sa odmietli jej situáciou zaoberať a prosila o pomoc pri dokazovaní diskriminácie. „Mám 26 rokov, rómsky pôvod a od ukončenia VŠ sa neviem nikde zamestnať. Som zúfalá z toho, ako predstavitelia vlády a hlavne pán Čaplovič (dnes minister školstva SR) len vyhlasuje, aké je dôležité vzdelávanie Rómov pre ich budúcnosť, aby mali možnosť dostať sa na trh práce, ale, žiaľ, o to, že vysokoškolsky vzdelaní Rómovia sa nevedia v spoločnosti uplatniť z dôvodu diskriminácie, sa nikto nezaujíma. Nezaujíma to ani Úrad splnomocnenca vlády pre rómske komunity,“ ťažkala si Ilona v korešpondencii s ĽPR.

Poukázala aj na to, že nikto nemá záujem riešiť tento problém. V médiách sa poukazuje podľa nej len na kriminalitu Rómov, neplatičov, ale slušní Rómovia, dokonca s vysokoškolským vzdelaním, nikoho nezaujímajú a pre majoritu sú neprijateľnejší než marginalizované rómske komunity. Zopakovala vyčítku, že v regióne ako učiteľia na ZŠ pôsobia nekvalifikovaní Nerómovia a Rómovia sú pre riaditeľov neprijateľní už aj ako asistenti učiteľa, pritom je to povolanie, ktoré by podľa nej mali vykonávať výlučne kvalifikovaní Rómovia.

Rómsky asistent učiteľa, zamestnanie, ktoré dalo príležitosť Rómom zapojiť sa do výchovného či vzdelávacieho procesu vlastnej komunity, vzniklo najskôr ako mimovládny projekt s finančnou podporou štátu cez úrady práce. V tom čase sa zaužíval aj prívlastok rómsky asistent.¹⁴ V roku 2002 bol legislatívne zakotvený len „asistent učiteľa“ a prívlastok rómsky sa v zákone neobjavil. V tomto duchu reagovalo na Ilonin list aj ministerstvo školstva: „Súčasný školský zákon, ani školský zákon platný do 30. 8. 2008 nepozná pojem „rómsky asistent“. V súčasnosti sa vymedzuje kategória pedagogický asistent, podľa predpisov platných do 30. 8. 2008 to bola kategória asistent učiteľa. Zákon nerozlišuje pojem „rómsky asistent“, resp. „nerómsky asistent“, nakoľko by to pôsobilo diskriminačne. Poznamenávame, že na výkon činnosti pedagogického asistenta sa nevyžaduje absolvovanie rozširujúceho štúdia špeciálnej pedagogiky.“¹⁵

ĽPR sa Ilona tiež postťažovala aj na skúsenosť jej sestry so SNSĽP, na ktoré sa opäť obrátila aj v máji 2010, ešte netušiac, že pochodí takmer rovnako. „Proti tomuto nevie bojovať ani SNSĽP, na ktoré som sa viackrát obrátila, no bezvýsledne. V prípade mojej sestry chybný postup špeciálnej ZŠ, kde prijali ne-

¹³ Úlohe SNSĽP a Poradne pre občianske a ľudské práva sa v publikácii pomerne obsérne venujem v ďalších kapitolách.

¹⁴ Dostupné na: http://mesto.sk/prispevky_velke/kosice/buducnostromskycha1079355840.phtml

¹⁵ Stanovisko rezortu školstva, konkrétne riaditeľa osobného úradu ministerstva z 2.8.2010.

kvalifikovaných Nerómov, potvrdilo aj ministerstvo školstva, avšak stredisko ju v tom odmietlo zastupovať, nakoľko neboli presvedčení o víťazstve tejto záležitosti na súde. Obrátiť sa na SNSLP je tiež zbytočné. Nikto proti tomu nechce, nemá odvahu bojovať,“ vysvetľovala svoje a sestrine zúfalstvo.

To už bol pomaly čas, kedy sa Iloninmu prípadu začali intenzívnejšie venovať médiá, ktoré neskôr zohrali v jej prípade významnú úlohu.

Odmietanie pokračuje – školy

Zimu a jar 2010 by sme mohli nazvať aj poslednou fázou trpezlivosti Ilony s jej osudom pred tým, ako sa do jej prípadu zahryzli médiá. Ako by ste reagovali vy, ak by ste nikde nepochodili? Ostali by ste ticho sedieť doma, prípadne by ste šli s vysokoškolským titulom zametať ulice? To je, zdá sa, jedna z mála možností, ktorá aj vzdelaným Rómom v regióne, kde žije aj Ilona, zostáva.

Od roku 2006 Ilona a spočiatku i jej sestra Mária (kým neotehotnela) oslovovali všetky školy v bližšom i ďalekom okolí. Vyštudovaná učiteľka II. stupňa chodila každý rok žiadať o prijatie. Od riaditeľov však stále počúvala rovnakú pesničku: „*Dakujeme vám za váš čas a prejavovaný záujem pracovať v našej organizácii. S poľutovaním Vám musíme oznámiť, že nemáme voľné pracovné miesto*“, alebo „*pre nedostatok miest vás nemôžem prijať, vedíme Vás v evidencii a v prípade potreby sa s Vami skontaktujem.*“¹⁶ To sú najtypickejšie odpovede riaditeľov.

Odmietnutia prišli na rad v roku 2006, hneď po ukončení vysokej školy. Jeden z medializovaných prípadov sa týkal základnej školy, na ktorej pracovali počas VŠ ako asistentky. Po škole ich riaditeľ prepustil. „*Boli sme pritom v tom čase už kvalifikované magisterky, ale on zamestnal Nerómku, ktorá bola predtým predavačka v pekárni u nás v obci. Tým, že pôvodný projekt rómsky asistent učiteľa sa napokon zafinancoval len ako asistent učiteľa, riaditelia to využili a zamestnávajú najmä nekvalifikovaných Nerómov.*“

Na spomínanej škole mali v rokoch 2007 a 2008 prijať za asistentov troch ľudí s ukončeným stredoškolským vzdelaním, prípadne vysokoškolským vzdelaním 1. stupňa. Ilona si na školu dala žiadosť v roku 2010. Rátala s tým, že riaditeľ sa ozve, keďže ju mal v evidencii. Ten potvrdil, že Ilona uňho praxovala počas štúdia na VŠ, aj to, že ďalšiu žiadosť od nej dostal v roku 2010: „*Robila u nás počas štúdia na vysokej škole asistentku učiteľa na dobu určitú. V roku 2006 skončila. Požiadavku si nedala a nebola požiadavka ani z našej strany. Dostal som len tú žiadosť v roku 2010, nič viac od nej nemám.*“

Mladú rómsku učiteľku to neodradilo. Pravidelne zasielala žiadosti na školy ďalej, ako jej to radila v jednom z listov aj bývalá splnomocnenkyňa pre rómske komunity Botošová. Uchádzala sa o miesta učiteľa, prípadne aj o menej ohodnotené miesto asistenta učiteľa, na ktoré by jej stačila aj nižšia kvalifikácia. Na väčšinu škôl v okrese sa chodila osobne pýtať na voľné miesta. Obraz bol však stále ten istý.

Riaditelia aj médiám na základe zákona o slobodnom prístupe k informáciám potvrdili, že prijímali uchádzačov s nižšou kvalifikáciou, akú dosiahla Ilona.

„Ja nechcem nič iné, len sa konečne zamestnať. Určite by som nešla robiť manuálne niekde do továrne, pretože už toto štúdium, ktoré sme ja aj sestra absolvovali, nás stálo veľa financií a samozrejme aj úsilia. Preto by som rada robila to, čo som vyštudovala. Ved' keď môžu učiť takí, ktorí si len teraz robia bakalárske štúdium, tak prečo nie ja, keď som už učiteľka II. stupňa? Avšak ja i sestra máme veľkú chybu a to je náš rómsky pôvod, aj keď samozrejme, že žiadny riaditeľ na škole to neprizná.“

Riaditeľka inej základnej školy v Iloninom regióne v roku 2009 prijala na výučbu dejepisu študenta, ktorý v tom čase nebol ani bakalár. Pritom potvrdila, že mala v tom čase dve iné žiadosti od kvalifikovaných uchádzačov. Svoju personálnu politiku nekomentovala. Poprela, že Ilona u nej mala žiadosť. Nedokončeného bakalára vraj zamestnala preto, lebo jej na poslednú chvíľu odmietol nastúpiť do zamestnania kvalifikovaný učiteľ. „*Čiže ona si vytipovala našu školu, a tu sme povinní ju prijať? Ja mám povinnosť zisťovať, myslíte, že ja nemám inú robotu na mysli, len pani Ilonu? Myslíte si, že ja iné povinnosti nemám?*“, odpovedala protiotázkami na mediálny tlak riaditeľka školy.

Tvrdila, že o Ilone od roku 2006 nepočula. Existuje pritom originál listu z januára 2010, v ktorom riaditeľka napísala, že pre Ilonu nemá miesto. Sama riaditeľka však jeho pravosť spochybnila a médiá žiadala, aby jej ho poskytli. Bol jej zaslaný originál listu s tým, či trvá na tom, že ide o podvrh. Nereagovala a už sa viac neozvala.

Ilona opakovane nepochodila ani na základnej škole v okresnom meste.¹⁷ Škola pritom potvrdila, že od roku 2006 dvakrát zobrala za asistenta učiteľa nekvalifikovaného človeka. Jej riaditeľ nám najskôr povedal, že Ilona nemala na žiadosti dátum a takisto, že nedala súhlas so spracovaním osobných údajov v evidencii a narábaním s nimi. V zamietavej odpovedi, ktorou odpovedal na žiadosť Ilony, pritom napísal, že ju má v evidencii.

¹⁶ Kópie zamietavých odpovedí od siedmich základných škôl v okrese, v ktorom Ilona žije, z rokov 2008 až 2010 má autor k dispozícii.

¹⁷ Napokon sa táto ZŠ stala jedinou školou, na ktorú Ilona podala antidiskriminačnú žalobu. Zastupuje ju Vanda Durbáková z občianskeho združenia Poradňa pre občianske a ľudské práva. Prípadu na súde sa venujem v ďalšej časti publikácie.

Riaditeľ neskôr vec uzavrel tým, že rozpočet mu stačil len na nekvalifikované sily, ktorým mohol dať nižší plat. „Nekvalifikovaná pracovná sila spĺňala finančné predpoklady. Mohla byť zaradená do 7. platovej triedy. Na asistentov je vždy rozpočtovaná sedmička. To je najvyššia platová možnosť pre týchto ľudí.“

Ilona ale tvrdila, že sa núkala aj za nižší plat, aj na čiastočný úväzok. Médiám sa s riaditeľmi nepodarilo rozprávať inak ako telefonicky. Riaditeľka, ktorá zobrala študenta, stretnutie odmietla. Riaditeľa okresnej školy zase vopred ospravedlnila sekretárka s tým, že je na pracovnej ceste. Kvôli čerpaniu dovolenky sa neuskutočnilo ani stretnutie s riaditeľom ďalšej ZŠ. Všetci traja však rasovú diskrimináciu odmietli. Argumentovali tým, že v minulosti zamestnávali viacerých rómskych asistentov, respektíve, že hoci majú na škole rómskych žiakov, naposledy potrebovali prijať nekvalifikovanú asistentku pre jedného žiaka s poruchou pozornosti. Tvrdili pritom, že Ilonu, ktorá má nárok na 9. platovú triedu, by si nemohli dovoliť zamestnať na celý vyučovací proces, ako to problémový chlapec potreboval. Ďalšou prekážkou mala byť podľa riaditeľov aj Ilonina vraj nevýhodná kombinácia dejepis – pedagogika.

Naopak, Ilona bola presvedčená, že ju odmietajú pre jej rómsky pôvod. „Akú špecializáciu mali ľudia so strednou školou, prípadne bakalárskym vzdelaním, ktorých riaditelia zamestnali?“, pýtala sa. O zmyšľaní škôl podľa nej svedčila aj jedna z odpovedí riaditeľov, v ktorej sa rómski zamestnanci spomínali len v súvislosti s pozíciou asistenta učiteľa, a nie ako rovnocenní kolegovia.

„Nevidím dôvod, prečo prijali nekvalifikovaného človeka, pokiaľ mali prijať mňa. Od roku 2006 tam mám žiadosť, som kvalifikovaná. Nerozumiem, prečo takto konajú a jednú s ľuďmi. Samozrejme, že si to vysvetľujem ako diskrimináciu. Ako si to mám inak vysvetľovať? **Vždy ma odmietli s tým, že nemajú peniaze, že nevytvárajú miesto asistenta. A o dva-tri týždne sme sa dozvedeli, že už prijali opäť nového, nekvalifikovaného Neróma.**“

Vysoká škola na obtiaž

Rovnako to vnímala aj Ilonina sestra Mária, ktorá absolvovala rovnakú školu a má tú istú kombináciu. Školy ju tiež nechceli. V roku 2010 bola na materskej dovolenke a bála sa čo bude ďalej, keď jej dcéra vyrastie. Na úrade práce ich vraj posielali za krajčírky: „My sa nevieme nikde uplatniť. Ja už nemám prax vo svojom odbore, nakoľko som v ňom nepracovala. Keď sme chodili, lebo my sme vždy osobne chodili po školách, tak ani nás dnu nechceli pustiť. Hneď videli, že cigánky, a pýtali sa, čo ste prišli ohľadom aktívnych prác?“,¹⁸ opísala svoju skúsenosť Mária.

¹⁸ Aktivačné práce sú nástrojom úradov práce, ktorým sa snažia dlhodobo nezamestnaným vrátiť pracovné návyky. Za pomocné práce pre obec alebo nezisková organizácia môžu získať príspevok k dávke v hmotnej núdzi maximálne do 63 eur mesačne.

Sestry to medzitým skúšali aj v politike. Lepšie povedané, chceli skúsiť. V apríli 2008 si dali prihlášky do revúckej okresnej organizácie strany SMER-SD. Ako vysokoškolsky vzdelané Rómky sa chceli angažovať v rómskej problematike, najmä riešiť nezamestnanosť Rómov v regióne. To uviedli aj na prihláškach. Okresná rada strany SMER-SD 29. apríla 2008 hlasovaním rozhodla o ich neprijatí za členky. Zo siedmich členov okresnej rady hlasovali traja za, no štyria sa zdržali. Radový člen SMER-u a vzdialený príbuzný sestier bol sklamaný, že strana poriadne nezdôvodnila zamietnutie členstva Ilone a Márii. Sestry sa však o tomto rozhodnutí okresnej rady SMER-SD dozvedeli až o rok neskôr (!), 19. júna 2009, aj to len sprostredkované práve cez ich príbuzného. Ten pritom ešte 22. mája 2008 písomne žiadal okresného predsedu SMER-u o zdôvodnenie. Ten mu odpovedal listom v júni 2009, v ktorom napísal: „Okresný predseda a okresná rada strany SMER-SD veľmi pozitívne vníma rómsku otázku v našom regióne a často sa zaoberá riešením otázky spojenej s rómskou komunitou.“ Ďalej informoval o výsledku hlasovania: „Keďže za prijatie nehlasovala nadpolovičná väčšina prítomných, nebolo možné vyhovieť žiadostiam o prijatie za členov strany SMER-SD. Otázka zamietnutia členstva menovaných bola aj na programe následného zasadnutia okresnej rady strany SMER-SD, kde boli potvrdené výsledky hlasovania,“ stojí v liste.

Ľudom, ktorí boli pri snahe sestier vstúpiť do strany, sa vysvetľovať veľmi nechcelo. Bývalý okresný predseda tvrdil, že si na prípad nepamätá. Jeho nástupca na tomto poste povedal, že okresným šéfom je len krátko a tiež si nepamätá. Pritom v čase, keď sa o členstve sestier hlasovalo, mal byť zástupcom okresného šéfa SMERu: „Asi sme ich nezobrali preto, lebo sa tak hlasovalo. Viac vám k tomu neviem povedať. Hlasovalo sa na okresnej rade a neodhlasovala ich okresná rada. Je to právo každej strany prijímať svojich členov.“ Ako hlasoval on, jasné nie je: „Ešte som sa nedostal k tomu, či som tam vôbec bol.“

Členom okresnej rady strany SMER bol aj starosta obce, v ktorej Ilona a Mária žijú, a tiež mal byť pri hlasovaní o prijímaní sestier za straníčky. Starosta býva od rodiny v obci asi 200 metrov. Novinári ho zastihli, keď vychádzal zo svojho domu, a nemohol sa im vyhnúť. Kráčal rýchlejšie, keď na základe otázok zistil, čo je témou ich záujmu: „Oni (sestry) sa mňa hnevajú, ja nepoviem ani slovo.“ Na otázku prečo hlasovali tak, aby sestry do strany neprijali, starosta odpovedal: „To je moja osobná vec a ja to nemusím nikomu zdôvodňovať.“

Sestry si myslia, že ich vstupu do strany zabránil práve starosta, ktorý sa kamaráti s miestnym riaditeľom školy, na ktorej ich už po absolvovaní vysokej školy nechceli. „Prečo nám takto ubližujú? Vidíte, my máme

zatarasenú cestu všade. Všade pred nás postavila múr a nevieme sa nikam dostať,” povedala o zmarenej šanci na stranícku kariéru Ilona. Ich príbuzný, ktorý je v strane, bol z postupu okresnej rady sklamaný, rozhodli vraj bez nich: „*Ani nás neprivolali k týmto veciam. To veľmi ľutujem, lebo by sme to inak riešili. Vyjadrenie nám nedali. Až po niekoľkých urgenciách sme dostali vyjadrenie,*” povedal. Vyrozumenie označil za chabé, lebo v ňom chýbalo zdôvodnenie.

4. INŠTITUCIONÁLNY PING-PONG

Ilona v snahe zmeniť svoju situáciu kontaktovala rôzne úrady, inštitúcie a politických predstaviteľov – obracala sa na vládnych činiteľov, ako aj na slnemocencov pre rómske komunity. Bola zároveň odhodlaná sa so školami súdiť. Obe sestry sa pokúšali brániť cez Slovenské národné stredisko pre ľudské práva (SNSLP), ktoré má zo zákona v náplni práce právnu pomoc obetiam diskriminácie.

Mária, Ilonina sestra, sa naň obrátila ešte v roku 2008 s podnetom, že ju ako vychovávateľku nevzali na špeciálnu základnú školu, pričom miesto nej zamestnali len stredoškolsky vzdelanú predavačku. Riaditeľka školy svoj postup stredisku zdôvodnila tým, že nekvalifikovanú silu zobrala len na zastupovanie počas práceneschopnosti a Máriu si nemohla dovoliť, pretože ako vysokoškolsky vzdelanú by ju musela zaradiť do 11. platovej triedy, na čo nemala v rozpočte peniaze. Ako jednu z príčin uviedla aj údajné referencie o Máriinom pracovnom výkone, hoci nebolo jasné, odkiaľ ich získala. SNSLP si vyžiadalo stanovisko aj od Ministerstva školstva SR (MŠ SR), ktoré mu bolo poskytnuté vo februári 2009, a tlmočilo ho škole:

„MŠ SR zastáva názor, že pri prijímaní zamestnancov do pracovného pomeru má riaditeľ školy uprednostniť uchádzačov so získaným požadovaným vysokoškolským vzdelaním pred uchádzačmi, ktorí získali len úplné stredné vzdelanie. Nedostatok finančných prostriedkov by nemal byť dôvod na uprednostnenie uchádzačky s úplným stredným vzdelaním pri prijatí do pracovného pomeru pred uchádzačom s vysokoškolským vzdelaním druhého stupňa, a to aj s prihliadnutím na skutočnosť, že riaditeľ zodpovedá aj za kvalitu výchovno-vzdelávacieho procesu.”¹⁹

V stanovisku MŠ SR sa okrem iného píše, že je jeho zámerom, aby si všetci pedagogickí zamestnanci zvyšovali dosiahnutý stupeň vzdelania s cieľom dosiahnuť, aby všetci pedagogickí zamestnanci získali požadované vysokoškolské vzdelanie druhého stupňa, čo je aj v súlade so závermi Komisie OECD prijatými pre Slovenskú republiku.

Stredisko na základe záverov MŠ SR vyzvalo riaditeľku k náprave, no bezúspešne. Márii napísali, že školou mohla byť diskriminovaná, no nemajú všetky dôkazy a skutočnosti, ktoré predpokladá úspešne podaná žaloba na súde. Stredisko vysvetľovalo, že môže zastupovať na súde obeť diskriminácie na požiadanie klientov vo veci porušenia zásady rovnakého zaobchádzania, ak má za to, že sú splnené podmienky podania takejto žaloby, t. j., že je možné jednoznačne aplikovať ustanovenia diskriminačného zákona na konkrétny prípad, že sú k dispozícii relevantné dôkazy a skutočnosti, a pri podanej žalobe je predpoklad úspešného výsledku. Vraj v Máriinom prípade uvádzané predpoklady splnené neboli: *“žalobca je totiž povinný uniesť dôkazné bremeno sporu, až potom žalovaná strana (škola) musí preukázať, že neporušila zásadu rovnakého zaobchádzania.”²⁰* Konštatovali, že nie sú jediná inštitúcia, ktorá ju môže v konaní zastupovať a poskytli jej podklady na to, aby sa sama mohla obrátiť na súd so žalobou na ochranu osobnosti.

Napriek odmietnutiu SNSLP sa Máriinho zastupovania pred súdom ujala mimovládna organizácia Poradňa pre ľudské práva a dôkazné bremeno sa jej na súde uniesť podarilo. V praxi to znamená, že škola musí dokazovať, že Máriu nediskriminovala na základe toho, že je Rómka. Diskriminačný dôvod etnickej príslušnosti školy pritom podľa názoru SNSLP nebolo možné jednoznačne použiť pre skutočnosť, že jej sestra (Rómka) už bola do pracovného pomeru v tej istej škole prijatá a v nej aj pracovala: *„Môže vzniknúť dôvodné podozrenie, že Vaše neprijatie mohlo byť zo strany riaditeľky školy určitým postihom za to, že sa Vaša sestra počas svojho pracovného pôsobenia v danom zariadení informovala o správnosti, resp. nesprávnosti postupu zamestnávateľa pri jej zaradení do platovej triedy,”* argumentovalo okrem iného SNSLP.

Ilona na spomínanej špeciálnej základnej škole pôsobila v školskom roku 2006/2007 ako vychovávateľka, pričom v liste na ministerstvo školstva namietala svoje zlé zaradenie do nižšej platovej triedy. Riaditeľka jej nevyplatenú mzdu doplatila, avšak s Ilonou už nepredĺžila pracovnú zmluvu. *„Myslím si, že fakt s platovou triedou neovplyvnil konanie riaditeľky ohľadom predĺženia zmluvy, ona mi tú zmluvu nechcela predĺžiť ešte predtým, ako som sa ozva-*

¹⁹ Zdroj: korešpondencia MŠ SR s Máriou.

²⁰ Paragraf 11 ods. 2 antidiskriminačného zákona.

la, aby mi doplatili mzdu,” myslí si Ilona. SNSĽP napísala, že pravdepodobne riaditeľia škôl (jednej, v ktorej pracovala počas vysokej školy v rokoch 2003-2006) a v dotyčnej špeciálnej základnej škole začali medzi inými riaditeľmi v regióne poškodzovať jej meno, čo malo za následok, že ju odvtedy nechcú nikde v školách v okrese prijať do zamestnania.

Ilonina „inštitucionálna“ tortúra

Ďalší Ilonin pokus nájsť oporu v stredisku nasledoval po snahe zamestnať sa na špeciálnej základnej škole v okresnom meste. Ilona si tam žiadosť o prijatie do zamestnania na pozíciu asistentky učiteľky dala v júni 2010. Riaditeľka jej v júli odpovedala, že podľa zákona²¹ a vyhlášky²² nespĺňa kvalifikačné predpoklady pre prácu v tejto škole. Ilona sa cítila byť takýmto rezolútnym odmietnutím diskriminovaná a obrátila sa na SNSĽP.

„Dozvedela som sa, že si tam riaditeľka vzala asistentku, dobrú kamarátku z obce, odkiaľ sama pochádza. Nevie, či tá už skončila, ale viem, že študovala Dubnický technologický inštitút v Revúcej v obore majster odbornej výchovy. Mne pritom riaditeľka napísala, že som nekvalifikovaná na akúkoľvek pozíciu v ich škole, čo ma urazilo. Ak by mi odpísala, že má plný stav, v poriadku, ale ona ma ponížila. Moja konkurentka mohla byť po absolvovaní svojej školy majsterkou v dielni na učňovke. Každý je oproti mne zvýhodnený. Ak sa niekde uchádzam o miesto, tak vyberú iného. Stretávam sa s tým všade, a to ma trápi najviac.“

Okrem SNSĽP Ilona, cítiac krivdu, napísala list aj ministrovi školstva. Urobila tak povzburená stanoviskom ministerstva z februára 2009, týkajúcim sa jej sestry Márie, v ktorom MŠ SR školám odporúčalo uprednostňovať uchádzačov s vysokoškolským vzdelaním pred absolventmi stredných škôl a nebrať do úvahy financie, ale kvalitu výchovno-vzdelávacieho procesu. Odpoveď Ilona dostala v auguste 2010 od riaditeľa osobného úradu ministerstva Ľubomíra Zamišku. Úradník v liste napísal, že Ilona s vysokoškolským vzdelaním II. stupňa v študijnom odbore učiteľstvo všeobecnovzdelávacích predmetov v kombinácii dejepis – pedagogika podľa vyhlášok ministerstva spĺňa kvalifikačné predpoklady pre vyučovanie dejepisu na základných a stredných školách, ako aj pre vykonávanie pozície pedagogického asistenta (asistenta učiteľa). Kvalifikačné predpoklady vzdelania na výchovno-vzdelávaciu činnosť

v špeciálnej základnej škole jej odporúčal získať rozširujúcim štúdiom špeciálnej pedagogiky, ktoré musí zo zákona o pedagogických zamestnancoch začať do štyroch rokov od vzniku pracovného pomeru. *„Vzhľadom na uvedené, v liste uvedená riaditeľka špeciálnej základnej školy Vás mohla prijať do pracovného pomeru, aj keď ste nespĺňali špeciálnopedagogickú spôsobilosť, s podmienkou absolvovania rozširujúceho štúdia a za predpokladu, že nemala uchádzača, ktorý spĺňal špeciálnopedagogickú spôsobilosť.“*

Treba však podotknúť, že toto odporúčanie sa týkalo len učiteľskej pozície. Na vykonávanie práce pedagogického asistenta sa rozširujúce štúdium špeciálnej pedagogiky nevyžaduje. Aj „mediálne“ MŠ SR Ilonu podporilo vyjadrením v júli 2010: *„Pri prijímaní zamestnancov do pracovného pomeru má riaditeľ školy uprednostniť uchádzačov so získaným požadovaným vysokoškolským vzdelaním pred uchádzačmi, ktorí získali len úplné stredné vzdelanie,“* citoval denník tlačový odbor rezortu.

Ilonin optimizmus však poklesol v septembri 2010, kedy sa na MŠ SR listom obrátilo aj SNSĽP ohľadom rovnakej veci. Odpoveď stredisku bola strohá. Generálny riaditeľ sekcie regionálneho školstva na ministerstve Peter Juráš telegraficky odcitoval kvalifikačné predpoklady a požiadavky, ktoré by pedagogickí zamestnanci a učelia mali spĺňať podľa vyhlášok²³ ministerstva a na záver konštatoval: *„Z uvedeného vyplýva, že vysokoškolské vzdelanie v odbore dejepis – pedagogika bez doplnenia špeciálnopedagogickej spôsobilosti nie je vzdelaním, ktoré by napĺňalo kvalifikačné predpoklady učiteľa základnej školy v triedach a školách pre žiakov so zdravotným znevýhodnením.“*

O tom, že zákon umožňuje vzdelanie si doplniť a nevyžaduje absolvovanie rozširujúceho vzdelania v prípade pedagogických asistentov, sa úradník nezmenil. Tieto skutočnosti ignorovalo aj zamietavé stanovisko, ktoré stredisko 14. septembra 2010 odoslalo Ilone: *„Na základe zistených skutočností a stanoviska MŠ SR stredisko nepovažuje odpoveď riaditeľky špeciálnej základnej školy za diskriminačnú voči Vašej osobe z dôvodu Vašej národnostnej a etnickej príslušnosti, nakoľko odpoveď riaditeľky uvedenej školy je v súlade s následným stanoviskom MŠ.“*

Ilona sa pritom so SNSĽP podelila o informácie z prvého a optimistickejšieho stanoviska ministerstva, ktoré bolo v jej prospech. Veď riaditeľka ju odbila všeobecne ako osobu *„bez kvalifikačných predpokladov na prácu v jej škole“*, pričom nebrala do úvahy fakt, že si Ilona vzdelanie môže doplniť, prípadne ju mohla vziať ako asistentku učiteľa. *„Neviem prečo konalo SNSĽP tak ako konalo.“*

²¹ Zákon č. 552/2003 o výkone práce vo verejnom záujme

²² Vyhláška MŠ SR č. 437/2009

²³ Pozri prílohu č. 1 vyhlášky č. 437/2009 Z.z ktorou sa ustanovujú kvalifikačné predpoklady a osobitné kvalifikačné požiadavky pre jednotlivé kategórie pedagogických zamestnancov a odborných zamestnancov v znení vyhlášky č. 170/2010 Z.z. Dostupné: http://www.minedu.sk/data/USERDATA/Legislativa/Vyhlasaky/437_2009.pdf, http://www.ksubb.sk/files/vyhlasaka_437-2009.pdf

Na rozširujúce štúdium som síce nastúpila v októbri 2010, ale už v máji 2010 som naň bola prijatá a mala som už vyplatenú aj prvú splátku poplatku za rozširujúce sa štúdium. Riaditeľka špeciálnej ZŠ o tom vedela. Bola som za ňou s dokladom o zaplatení, avšak napriek tomu mi o pár dní zaslala zamietavú odpoveď.“

Pomoc ponúkli iní

Ilona bola v tomto čase prijatá na rozširujúce sa štúdium špeciálnej pedagogiky. Pomocnú ruku od bývalého rektora Vysokej školy zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety Vladimíra Krčméryho preto odmietla. Ten sestram ponukol urobiť si doktorát v oblasti sociálnej práce a učiť na detašovaných pracoviskách školy.

V lete 2010 sa o prípad začal zaujímať poslanec Národnej rady Slovenskej republiky (NR SR) Miroslav Beblavý z SDKÚ-DS, ktorý v auguste tému otvoril aj na pôde výboru NR SR pre vzdelávanie, vedu, mládež a šport. Na základe Iloninho prípadu inicioval poslanecký prieskum s cieľom overiť funkčnosť inštitúcií a legislatívy zabrahujúcej diskriminácii pedagógov. Výbor poslanecký prieskum schválil s tým, že sa na ňom zúčastnia poslanci M. Beblavý a Bibiána Obrimčáková zo strany SMER-SD. Termín bol určený na koniec septembra. „Cieľom je zistiť, či systém zlyháva alebo nezlyháva. Ak zlyháva, tak treba navrhnúť konkrétne kroky, aj zákonné,“ povedal poslanec.

V tom čase štátny tajomník MŠ SR Jaroslav Ivančo vyhlásil, že preveria postup špeciálnej základnej školy, ktorá Ilonu počas štúdia zaradila do zlej platovej triedy, a ktorú mohli skontrolovať cez Krajský školský úrad.

Na Krajský školský úrad v Banskej Bystrici (KŠÚ BB) sa sestry s kritikou pomerov na školách, ktoré mali prijímať nekvalifikované pracovné sily namiesto nich, obrátili už v roku 2006. Chceli, aby sa situácia prešetrila a žiadali aj o pomoc pri hľadaní zamestnania. Ich podnet ale KŠÚ BB neriešil, lebo údajne z neho nebolo zrejmé, na ktorých školách má konkrétne šetriť a ich sťažovanie chápal ako „žiadosť o pomoc pri hľadaní zamestnania, čo nie je v jeho kompetencii“. ²⁴ Sestram odpísali, že nemajú kompetencie sprostredkovať komukoľvek zamestnanie, pretože školy majú právnu subjektivitu. Ak škola zamestnáva nekvalifikovaných učiteľov, tak za to zodpovedá riaditeľ školy a jej zriaďovateľ, teda obec. Tá by mala vykonať nápravu.

Ilona, ako som už skôr spomínala, si v roku 2010 na špeciálnu ZŠ, ako na väčšinu škôl v okrese, podala žiadosť, no neúspešne. Opäť mala informácie, že boli uprednostení nekvalifikovaní uchádzači. „Je našim cieľom zistiť, či v da-

nom čase existovali viaceré žiadosti o pracovný pomer, a či v danom čase bol do pracovného pomeru prijatý niekto, kto nespĺňal kvalifikačné požiadavky,“ povedal Ivančo. Špeciálna ZŠ bola zároveň školou, s ktorou sa v súčasnosti súdi aj sestra Mária za to, že pred ňou v roku 2006 uprednostnili predavačku. Paradoxom možno nazvať skutočnosť, že Ivančo hovoril o kontrole špeciálnej ZŠ, hoci významne medializované boli Ilonine odmietnutia inými základnými školami – v okresnom meste a v ďalších dvoch obecných školách. Ivančo to zdôvodnil tým, že na bežných základných školách nemajú právomoci zasiahnuť, keďže tie sú v zriaďovateľskej pôsobnosti obcí. Teda obce a riaditelia sú tam zodpovední za pracovnoprávne vzťahy so zamestnancami. Ako skončilo šetrenie ministerstva, respektíve KŠÚ BB na špeciálnej ZŠ, jasné nie je. KŠÚ BB ale napokon kontroloval a zistil vážne nedostatky na spomínaných obecných školách, no nie na podnet MŠ SR (viac o výsledkoch kontrol iniciovaných SNSLP nájdete na strane 26).

Záujem MŠ o Ilonin prípad podnietila vtedajšia štátna tajomníčka Ministerstva práce, sociálnych vecí a odiny SR (MPSVR) Lucia Nicholsonová. Sama informovala Ivanča o veľkej pravdepodobnosti, že rómske sestry boli diskriminované. Okrem toho požiadala Národný inšpektorát práce (NIP), ktorý patrí do kompetencie MPSVR, aby preveril vybrané školy v Iloninom prípade a ich prax pri zamestnávaní uchádzačov o prácu. Nicholsonová sa na základe medializácie prípadu rozhodla Ilone pomôcť. Navštívila ju v rodnej obci a na dohodu ju zamestnala ako poradkyňu pre vzdelávanie detí zo sociálne vylúčených spoločenských vrstiev. Najskôr na mesiac, no spolupráca sa predĺžila prakticky až do roku 2012, kedy Nicholsonová skončila vo funkcii. ²⁵

Posledný pokus

V máji 2010 sa Ilona obrátila na SNSLP naposledy. Dúfala, že ak ju stredisko odmietlo zastupovať pred súdom predtým, pomôže jej brániť sa aspoň v medializovaných prípadoch s ďalšími školami. Ilona namietala diskrimináciu v prístupe k zamestnaniu zo strany vedenia základných škôl v jednej z obcí a v okresnom meste.

Čo spôsobilo jej presvedčenie, že školy voči nej konali diskriminačne z dôvodu jej etnickej príslušnosti? Dôvody vymenovalo stredisko vo svojej odpovedi Ilone z 20. augusta 2010, kde charakterizovalo aj skutkový stav prípadu, podľa ktorého sa Ilona v obecnej škole snažila zamestnať nepretržite od roku 2006. V máji 2009 sa o miesto dejepisárky uchádzala najskôr telefonicky. Riaditeľka jej povedala, že voľné miesto nemajú. Na písomnú žiadosť neodpovedala. Koncom roka 2009 sa

²⁴ Takto okomentoval podnet Ilony a jej sestry z roku 2006 v júni 2010 vedúci osobného úradu a kancelárie prednosti na KŠÚ v Banskej Bystrici.

²⁵ Iloninej činnosti na pozícii poradkyne L. Nicholsonovej pre vzdelávanie detí zo sociálne vylúčených spoločenských vrstiev sa venujem v záverečnej časti publikácie.

Ilona dozvedela, že v školskom roku 2009/2010, konkrétne od septembra 2009, riaditeľka zamestnanala na pozíciu učiteľa dejepisu nekvalifikovanú osobu s piatimi semestrami vysokej školy v odbore dejepis. V januári 2010 preto opätovne podala žiadosť o prijatie do pracovného pomeru. Tentokrát odpoveď dostala. Vraj zobrali iného učiteľa, ktorého v priebehu školského roka nemôžu prepustiť.

SNSĽP sa koncom mája na riaditeľku obrátilo so žiadosťou o vysvetlenie a zaujatie stanoviska v predmetnej veci. Riaditeľka školy v odpovedi stredisku z 10. júna 2010 potvrdila, že zamestnala nekvalifikovaného učiteľa. Skutočnosť, že Ilona sa k nej do školy hlásila aj po roku 2006, však odmietla, a to aj v reakcii pre médiá.²⁶ „Dotyčná si dala žiadosť o prijatie do zamestnania na školu v roku 2006. Prijatá nebola preto, že v danom období mali na škole kvalifikovaného učiteľa dejepisu. Od septembra 2009 mal nastúpiť na školu nový kvalifikovaný učiteľ s aprobáciou dejepis – zemepis, ktorý z vážnych rodinných dôvodov pracovnú dohodu zrušil. Situáciu sme boli nútení urýchlene riešiť. Žiadosť o prijatie do zamestnania mal vtedy aj iný uchádzač (s piatimi semestrami dejepisu), ktorého sme prijali len na dobu určitú – 10 mesiacov – s podmienkou dokončenia VŠ štúdia,“ bránila sa riaditeľka.

Riaditeľka zároveň odmietla otázku strediska, či je možné Ilonu zamestnať dnes. Tvrdila, že už má ústnu dohodu s učiteľom v odbore dejepis – zemepis s 8-ročnou pedagogickou praxou a pritom skritizovala Iloninu špecializáciu dejepis – pedagogika, s ktorou podľa nej nespĺňa podmienku odbornosti vyučovania, keďže pedagogika sa na základných školách neučí a dejepis len 5 hodín za týždeň. So zamestnaním nedokončeného bakalára a zatajovaním Iloninej žiadosti z roku 2010 však podobné problémy nemala.

Druhá časť Iloninho posledného podnetu na SNSĽP sa týkala ZŠ v okresnom meste, kam sa hlásila v apríli 2009. Riaditeľ tam podľa nej prijal nekvalifikovanú osobu na pozíciu učiteľky angličtiny. Ilona bola ochotná vziať aj pozíciu asistentky učiteľa. Aj tento post bol totiž podľa jej informácií v septembri 2009 obsadený nekvalifikovanou osobou.

SNSĽP sa obrátilo na riaditeľa ZŠ listom z 26. mája 2010 so žiadosťou o vysvetlenie prípadu, vrátane poskytnutia informácie, akým spôsobom postupuje pri výbere zamestnancov na jednotlivé voľné pracovné pozície. Riaditeľ odpísal SNSĽP v rovnaký deň, ako riaditeľka predtým spomínanej školy, teda 10. júna 2010. Stredisku uviedol, že v júni 2009 nemohol Iloninej žiadosti vyhovieť, keďže sa skončil školský rok a nemal voľné miesto učiteľky v Iloninej aprobácii. Spochybnil formálnu stránku jej žiadosti (chýbajúci dátum, miesto, vlastnoručný podpis, súhlas so spracovaním osobných údajov k ďalšej evidencii). Hoci Ilona chyby

²⁶ V stanovisku SNSĽP z 20.8.2010, ktorým stredisko odpovedalo na podnet Ilony, s odvolaním sa na odpoveď riaditeľky ZŠ z 10.6.2010 sa uvádza: „Riaditeľka ďalej napísala, že po roku 2006 od Ilony ďalšiu žiadosť o prijatie do zamestnania nedostali.“ Autor pritom má k dispozícii odpoveď na oficiálnom tlačive ZŠ zo 14. 1. 2010, kde riaditeľka Ilonu odmietla s tým, že v tomto školskom roku nemá voľné miesto. Dokument je podpísaný priamo riaditeľkou.

v žiadosti jednoznačne odmieta, riaditeľ tvrdí, že práve pre údajné nedostatky ju mohol evidovať ako uchádzačku o miesto len 30 kalendárnych dní. „*To znamená, že v školskom roku 2009/2010 nebol dôvod osloviť menovanú,*“ napísal riaditeľ v odpovedi stredisku. Je pritom pozoruhodné, že v roku 2008 Ilone na jej predošlú žiadosť odpísal: „*Pre nedostatok voľných miest Vás nemôžem prijať, veď dieme Vás v evidencii a v prípade potreby sa s Vami skontaktujem.*“²⁷

V prípade pozície asistenta učiteľa a rozhodnutia neprijať Ilonu argumentoval riaditeľ školy financiami. „*Na základe možných poskytnutých prostriedkov na toto miesto sme mohli prijať len nekvalifikovanú silu, ktorá by prijala platové zaradenie v 7. platovej triede, čo v prípade dotyčnej nebolo možné. Menovanej by prináležala 9. platová trieda, na čo nemáme finančné prostriedky, a zároveň by došlo k zníženiu úväzku na úroveň 7. platovej triedy, čo nerieši náš problém a miesto asistenta učiteľa si vyžaduje plný úväzok v čase vyučovacieho procesu,*“ uviedol riaditeľ pre SNSĽP.

Na záver stanovisko strediska cituje vyjadrenie riaditeľa o zlých referenciách, ktoré údajne mal riaditeľ o Ilone: „*Vychádzajúc aj z informácií o problémoch s menovanou od bývalých zamestnávateľov, zamestnávateľ má právo vybrať si pracovnú silu podľa svojho úsudku.*“

SNSĽP sa 12. júla 2010 obrátilo na riaditeľa opäť, aby vysvetlil, od ktorých konkrétnych bývalých zamestnávateľov (meno a názov školy) dostal negatívne referencie a o aké konkrétne problémy podľa ich vyjadrení išlo. Riaditeľ reagoval 27. júla vyhlásením, ktorým svoje predošlé vyjadrenie poprel: „*Pri mojom rozhodovaní o prijatí menovanej do pracovného pomeru som vôbec nebral do úvahy informácie od jej bývalých zamestnávateľov.*“

Ilona mala na stretnutie s riaditeľom, ktorý je už dnes na dôchodku, zároveň zvlášť neprijemnú spomienku, ktorá sa v stanovisku SNSĽP nespomína. Pri osobnom pohovore sa k nej podľa jej slov správal ponížujúco, čo ju utvrdilo v tom, že ju riaditeľ na škole nechcel pre jej rómsky pôvod. Škola sa preto napokon aj stala školou, ktorú Ilona po odmietnutí SNSĽP zažalovala za pomoci mimovládnej organizácie Poradňa pre ľudské práva. Riaditeľ musel následne svoje správanie sa, ktoré sa Ilony dotklo, neskôr vysvetľovať už na súde (viac v kapitole Súdy).

SNSĽP sa v rámci svojich zistení od riaditeľov škôl v júli 2010 obrátilo listom na Štátnu školskú inšpekciu – Školské inšpekčné centrum v Banskej Bystrici (SIC BB) so žiadosťou o prešetrenie namietaných skutočností. Obaja riaditelia totiž potvrdili prijímanie nekvalifikovaných zamestnancov. Štátna školská inšpekcia Slovenskej republiky, ako orgán štátnej správy v školstve, má plniť funkciu kontroly štátu nad úrovňou pedagogického riadenia v školách a školských zariadeniach.

²⁷ Autor má k dispozícii oficiálnu odpoveď riaditeľa ZŠ Ilone zo 7.4.2008.

SIC BB ešte koncom júla stredisku zaslalo odpoveď. Jej gro tvorilo vymenovanie legislatívy, ktorá sa týka predpokladov na výkon pedagogickej činnosti i kvalifikačných predpokladov²⁸ a osobitných kvalifikačných požiadaviek pre jednotlivých pedagogických a odborných zamestnancov.²⁹

V odpovedi SIC BB upozornilo, že podľa zákona³⁰ riaditeľ školy zodpovedá za dodržiavanie všeobecne záväzných právnych predpisov, ktoré súvisia s predmetom činnosti školy: „Je evidentné, že prijatie pracovníka, ktorý nespĺňa stanovené predpoklady a požiadavky na výkon pedagogickej činnosti, je v rozpore s uvedenými predpismi.“

Ako vyplynulo z autorovho zisťovania, SIC BB namietané skutočnosti zo strany SNSĽP nepreverovalo, ani nevykonalo kontrolu, o ktorú bolo požiadané.³¹ Ako dôvod riaditeľ SIC BB Jozef Lauko uviedol, že SNSĽP nepredložilo písomné informácie od riaditeľov, ktoré mali dokazovať prijímanie nekvalifikovaných osôb. To podľa Lauka jeho inšpektorom zabránilo priamo sa vyjadriť k veci, preto nevykonali ani žiadne šetrenie. Ďalším dôvodom bolo prázdninové obdobie, kedy sú zamestnanci škôl na dovolenkách, preto sa SIC BB o potrebné informácie nepokúšalo. „Z dikcie vyššie uvedenej odpovede je evidentné, že predmetný záver je všeobecným konštatovaním, ktoré vychádzalo výlučne z analýzy uvádzaných právnych predpisov,“ uviedol v odpovedi na autorovu žiadosť podľa infozákona Lauko. SNSĽP sa pritom na všeobecné vyjadrenie SIC BB odvolávalo v jednom zo stanovísk Ilone: „Po prešetrení uvádzaných skutočností, posúdení odpovedí zo strany základných škôl a po získaní stanoviska Školského inšpekčného centra sme dospeli k záveru, že argumenty, ktoré ako dôvod Vášho neprijatia uviedli riaditelia, sa preukázali ako neopodstatnené.“

SNSĽP: Mohli vás diskriminovať

Právne postavenie SNSĽP je ukotvené zákonom³², ktorým bolo zriadené. Jeho náplňou práce je viacero predmetov činnosti v rámci ochrany ľudských práv, najmä:

- monitorovať a hodnotiť dodržiavanie ľudských práv a dodržiavanie zásady rovnakého zaobchádzania

- vydávať na požiadanie fyzických osôb alebo právnických osôb alebo z vlastnej iniciatívy odborné stanoviská vo veciach dodržiavania zásady rovnakého zaobchádzania podľa osobitného predpisu (antidiskriminačného zákona)
- vykonávať nezávislé zisťovania týkajúce sa diskriminácie
- zabezpečovať právnu pomoc obetiam diskriminácie a prejavov intolerancie

SNSĽP o svojej funkcii a zmysle existencie podrobne Ilonu informovalo vo svojom augustovom stanovisku. Stredisko Ilonu poučilo aj o tom, že od 1. júla 2004 platí antidiskriminačný zákon³³, ktorý upravuje zákaz diskriminácie aj vo vzdelávaní a v oblasti pracovnoprávných vzťahov. Ďalej stredisko Ilonu upozornilo, že antidiskriminačný zákon (ADZ) dáva osobe, ktorá sa domnieva, že je, alebo bola dotknutá vo svojich právach, právom chránených záujmoch alebo slobodách nedodrzaním zásady rovnakého zaobchádzania, možnosť domáhať sa ochrany svojho práva na súde.³⁴

V rámci prostriedkov právnej ochrany SNSĽP pripomenulo aj paragraf 11 ADZ, ktorý je známy ako tzv. prenesené dôkazné bremeno a uplatňuje sa v konaní vo veciach porušenia zásady rovnakého zaobchádzania. V praxi to znamená, že ak žalobca predloží súdu dostatok dôkazov, z ktorých môže súd dôvodne usudzovať, že k porušeniu rovnakého zaobchádzania došlo, je na žalovanom vyvrátiť tieto tvrdenia a preukázať, že túto zásadu neporušil.

Stredisko ďalej napísalo, že môže Ilone poskytnúť právnu pomoc týkajúcu sa porušenia zásady rovnakého zaobchádzania len v rozsahu zákona, z ktorého následne na viacerých stranách svojho stanoviska citovalo jeho ustanovenia.

Kľúčovým z pohľadu výsledku pre Ilonu bol odsek č. 1 druhého paragrafu ADZ, ktorý menuje dôvody zákazu diskriminácie. A medzi dôvody porušujúce zákonnú definíciu dodržiavania zásady rovnakého zaobchádzania patrí aj diskriminácia pre príslušnosť k národnosti alebo etnickej skupine. To bola príčina, na ktorú sa sťažovala Ilona, žena s vysokoškolským titulom, niekoľko rokov sledujúca, ako ju v snahe získať prácu na školách predbiehali nekvalifikovaní kandidáti.

Nezrovnalosti v prijímaní zamestnancov na školy v jej prípade šetrenie strediska potvrdilo. Stredisko ju však Ilonu odmietlo zastupovať pred súdom. Prečo sa tak právnici rozhodli, vysvetlilo SNSĽP takto: „V prvom rade bolo potrebné preukázať, z akého dôvodu k porušeniu zásady rovnakého zaobchádzania došlo

²⁸ Zákon č. 317/2009 Z.z. o pedagogických zamestnancoch a odborných zamestnancoch.

²⁹ Vyhláška MŠ SR č. 437/2009 Z.z.

³⁰ Paragraf 5 ods. 2 písm. d/ zákona 596/2003 Z.z o štátnej správe v školstve a školskej samospráve

³¹ Autor cez infozákon získal odpoveď riaditeľa Školského inšpekčného centra v Banskej Bystrici Jozefa Lauka spolu s listom, ktorý Lauko 16.7.2010 poslal do SNSĽP ako odpoveď na výzvu o prešetrenie prijímania nekvalifikovaných zamestnancov na základných školách.

³² Zákon č. 308/1993 Z.z.

³³ Zákon č. 365/2004 Z.z. o rovnakom zaobchádzaní v niektorých oblastiach a o ochrane pred diskrimináciou a o zmene neskorších predpisov.

³⁴ Podľa §9 ods. 2 cit. zákona sa možno najmä domáhať, aby ten, kto nedodržel uvedenú zásadu, upustil od svojho konania, ak je to možné napravit protiprávny stav, alebo poskytol primerané zadosťučinenie.

a z ktorého je diskriminácia zakázaná.³⁵ Vo vašom prípade sa nepodarilo splniť zákonný predpoklad týkajúci sa vymedzenia dôvodu,” napísalo stredisko Ilone, k čomu dospelo, keď zistovalo, či sa dá preukázať, že existoval rozdiel v zaobchádzaní s ňou v porovnaní s inými kolegami, ktorí sa nachádzajú v rovnakej alebo v porovnateľnej situácii. Nenájdenie, alebo absenciu dôvodu diskriminácie okomentovala 30. augusta 2010 vtedajšia výkonná riaditeľka SNSĽP Anna Zachová: „Na základe toho sme vydali stanovisko a usúdili sme, že slečnu Horváthovú nebudeme zastupovať na súde, pretože by sme išli do vopred prehraného sporu.“

Prehraný spor stredisko predpokladalo napriek tomu, že zistilo prijímanie nekvalifikovaných uchádzačov školami na úkor Ilony. Stredisko tiež spochybnilo obhajobu riaditeľov a uviedlo, že prijatie nekvalifikovaných uchádzačov nielenže vyvoláva pochybnosti o dodržiavaní zásady rovnakého zaobchádzania pri výberovom konaní, ale dokonca priamo porušuje viaceré právne predpisy.³⁶ Pri preukázaní dôvodu chráneného ADZ v súvislosti s Iloniným neprijatím do pracovného pomeru na školách podľa strediska mohlo dôjsť k nerovnakému zaobchádzaniu s ňou v porovnaní s ostatnými uchádzačmi o zamestnanie v danej škole. Dôvod však právnicki strediska nepreukázali, ale jedným dychom k tejto vete dodali: „Nie každé nerovnaké zaobchádzanie, či už z objektívneho, alebo subjektívneho hľadiska, je možné považovať za diskrimináciu, respektíve za porušenie zásady rovnakého zaobchádzania podľa ADZ, ale môže znamenať porušenie iných práv alebo oprávnených záujmov osôb upravených inými právnymi predpismi.“

Stredisko videlo riešenie v podaní žaloby na ochranu osobnosti vzhľadom na Ilonino vyjadrenie, že bývalí zamestnávateľia z rokov 2006 a 2007 jej mohli poškodiť meno na školách v okrese, na základe čoho ju následne všade odmietli prijať. Stredisko sa odvolalo aj na spomínané vyjadrenie riaditeľa ZŠ v okresnom meste, ktorý vraj Ilonu nezamestnal pre zlé referencie od bývalých zamestnávateľov: „Tak, ako sme vás informovali 11. 11. 2009 a opakovane 22. 1. 2010 na vami určenú emailovú adresu, každý, kto sa domnieva, že bola nejakým spôsobom narušená ochrana jeho osobnosti a jeho osobnostných práv, má právo podať žalobu o ochranu osobnosti a domáhať sa ochrany svojej ľudskej dôstojnosti v rámci konania o ochranu osobnosti. Je tiež možné podať návrh na príslušný súd a žiadať náhradu nemajetkovej ujmy v rámci občianskoprávného konania, kde sa účastník musí zastupovať sám, alebo si môže zvoliť právnika,“ radilo stredisko Ilone.

SNSĽP tiež uviedlo, že nemá kompetencie zasiahnuť do interných záležitostí daných základných škôl a nemôže ich za prípadné porušenie zákona pokutovať,

či nariadiť im prijať Ilonu do zamestnania. Ilone ponúkli riešiť jej spor mediáciou, bezplatne, prostredníctvom svojich mediátoriek. Nakoniec ju informovali, že riaditeľom zaslali svoje odborné stanovisko, ktorým ich upozornili na zistené praktiky pri prijímaní uchádzačov do zamestnania. Vo vzťahu k zisteným skutočnostiam a vhladom na to, že riaditelia zodpovedajú aj za kvalitu výchovno-vzdelávacieho procesu, im v ňom odporučilo vziať do úvahy stanovisko SIC BB a vykonať nápravu „v predmetných veciach“.

O tom, čo zistilo SNSĽP na školách, ešte v auguste informovalo aj zriaďovateľov daných škôl, teda starostu obce a primátorku mesta. Ako tí s informáciami od strediska naložili? Na mieste starostu obce medzitým prišlo k výmene. Nástupca sa k stretnutiu svojho predchodcu so SNSĽP vyjadriť nevedel. „Viem len jedno, že táto vec bola prejednávaná aj s poslancom NR SR p. Beblavým.“ Na otázku, či existuje záznam o stretnutí medzi SNSĽP a bývalým starostom, a či by ho mohol poskytnúť, nereagoval.

Primátorka okresného mesta stretnutie potvrdila. Názor na prijatie nekvalifikovaného uchádzača si vraj nemohla utvoriť len na základe informácií, ktoré jej poskytlo SNSĽP:³⁷ „Zobrali sme informácie na vedomie. Ako zriaďovateľ musím vychádzať z toho, či bola alebo nebola porušená legislatíva v konkrétnom prípade a rešpektovať rozhodnutie súdu. Stretnutie iniciovalo SNSĽP koncom augusta 2010 a ukončilo sa z našej strany bez záverov. Dostali sme ústnu informáciu o podnete Ilony. Pracovno-právne vzťahy sú v kompetencii príslušnej ZŠ.“ Primátorka sa ďalej odvolala na rozsudok Okresného súdu v jej meste, ktorý Iloninu žalobu zamietol a o ktorom ešte bude reč. So závermi súdu sa stotožnila a rešpektuje ich. Uviedla, že riaditeľ na danej škole neskončil v júli 2010 pre túto kauzu, ale odišiel do starobného dôchodku. K otázke, či je obchodný pracovník vhodnejším adeptom na pozíciu asistenta učiteľa ako pedagóg, sa vyjadrila: „Otázku vhodnosti uchádzačov na pozíciu asistenta učiteľa a rovnako tak otázku výberu konkrétneho uchádzača z hľadiska kvalifikačných predpokladov, z hľadiska vzdelania, z hľadiska primárnej činnosti asistenta učiteľa určenej predpismi Ministerstva školstva SR, z hľadiska postupu zamestnávateľa voči uchádzačom prihláseným do výberového konania a konkrétne aj z hľadiska voči pani Ilone, dôsledne skúmal Okresný súd v konaní vyvolanom na základe žaloby pani Ilony. Závermi zdôvodnenými v rozhodnutí súdu došlo k zodpovedaniu aj Vašich otázok.“

³⁵ Pohlavie, náboženské vyznanie alebo viera, rasa, príslušnosť k národnosti alebo etnickej skupine, zdravotné postihnutie, vek, sexuálna orientácia, manželský stav a rodinný stav, farba pleti, jazyk, politické alebo iné zmýšľanie, národný alebo sociálny pôvod, majetok, rod alebo iné postavenia.

³⁶ SNSĽP sa v tejto vete odvolalo na vyššie spomínané stanovisko Školského inšpekčného centra v BB.

³⁷ Autor má k dispozícii odpovede od primátorky, ktoré získal na základe žiadosti podľa zákona č. 211/2000 Z.z. o slobodnom prístupe k informáciám.

Listom z 12. augusta 2010 SNSLP upozornilo na porušovanie predpisov pri prijímaní uchádzačov o zamestnanie aj Krajský školský úrad v Banskej Bystrici (KŠÚ BB), a súčasne ho požiadalo o vykonanie kontroly na skúmaných školách. KŠÚ BB kontroly zamerané na obdobie rokov 2006-2010 na oboch školách na popud SNSLP zrealizoval v septembri 2010 a naozaj konštatoval viaceré pochybenia ohľadom prijímania pedagogických pracovníkov do zamestnania.³⁸ Z korešpondencie s KŠÚ BB, konkrétne s jeho prednostom Tiborom Maťašom, vyplýva, že o pochybeniach v rámci zistení mimoriadnej kontroly boli informovaní zriaďovatelia škôl, ktorí mali vo svojej zriaďovateľskej pôsobnosti kompetencie voči dianiú na školách zasiahnuť.³⁹ Dôvodov by sa našlo dosť. KŠÚ BB na oboch školách konštatoval nedodržanie zákona o výkone práce vo verejnom záujme⁴⁰ i vyhlášok MŠ SR.⁴¹ Okresná škola porušila aj niektoré ustanovenia Zákonníka práce.⁴² Práve riaditelia boli pritom zodpovední za pracovnoprávne vzťahy a mali kompetenciu výberu zamestnancov.

KŠÚ BB okrem toho, že informoval zriaďovateľov, nariadil školám odstrániť nedostatky a do 15. novembra 2010 predložiť správu o splnení opatrení na ich odstránenie. Obe školy listami potvrdili, že prijali opatrenia, a neskôr zaslali na KŠÚ BB aj správy, v ktorých kontrolórov informovali o ich obsahu. Prisľúbili, že aby sa v budúcnosti nedostatky s nedodržaním zákona neopakovali, budú „dodržiavať legislatívu v oblasti pracovnoprávných vzťahov, skvalitniť systém personálnej práce“.⁴³ V prípade obecnej školy informovali aj o „zavedení dôslednejšieho systému vedenia personálnej agendy pri prijímaní a výbere zamestnancov s rozšírením kompetencií a zodpovednosti z riaditeľa školy na iného zamestnanca“.⁴⁴

³⁸ Autor zaslal KŠÚ BB spolu tri žiadosti podľa zákona o slobodnom prístupe k informáciám 211/2000 Z.z., na ktoré dostal tri odpovede, ako aj Protokol č. 2010/00315-07759 o výsledku mimoriadnej kontroly vykonanej od 9.9.2010-30.9.2010 na ZŠ v okresnom meste. Kontrola bola vykonaná na základe podnetu a bola zameraná na dodržiavanie platnej legislatívy v oblasti pracovno-právnych vzťahov a splnenia kvalifikačných predpokladov u pedagogických zamestnancov v rokoch 2006-2010.

³⁹ § 6 zákona č. 596/2003 Z.z. o štátnej správe v školstve a školskej samospráve a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

⁴⁰ § 3 ods. 2 zákona č. 552/2003 Z.z. o výkone práce vo verejnom záujme.

⁴¹ Vyhláška MŠ SR č. 41/1996 Z.z. o odbornej a pedagogickej spôsobilosti pedagogických zamestnancov a vyhláška MŠ SR č. 437/2009 Z.z., ktorou sa ustanovujú kvalifikačné predpoklady a osobitné kvalifikačné požiadavky pre jednotlivé kategórie pedagogických zamestnancov a odborných zamestnancov.

⁴² § 226), 228a) Zákonníka práce.

⁴³ Správa okresnej ZŠ o splnení opatrení i odstránení nedostatkov č. 2010/000315-09367 zaslaná na KŠÚ BB 15.11.2010.

⁴⁴ Správa obecnej ZŠ o splnení opatrení i odstránení nedostatkov č. 2010/000316-09368 zaslaná na KŠÚ BB 19.11.2010.

Školy v podstate urobili len to, na čo ich KŠÚ BB v rámci kontrol upozornil – na povinnosť dôsledného uplatňovania platnej legislatívy pre oblasť pracovnoprávných vzťahov, skvalitňovanie personálnej práce, vedenia registratúry a na objektivizovanie systému výberu zamestnancov v rozsahu kompetencií zamestnávateľa.

Pokúsil som sa z dostupných informácií zistiť aj skutočnosť, ktoré osoby, a s akým vzdelaním boli konkrétne pred Ilonou uprednostnené. Z protokolu o výsledku kontroly KŠÚ BB na okresnej základnej škole (túto školu Ilona s pomocou Poradne pre občianske a ľudské práva zažalovala) sú zaznamenané aj vznikly pracovných pomerov, prijaté i odmietnuté žiadosti. Protokol však KŠÚ BB, s odvolaním sa na zachovanie ochrany osobných údajov, odmietol zverejniť úplne, poskytol ho so začíernenými menami. Napriek tomu je možné z protokolu zistiť, ako kvalifikované osoby dostali pred Ilonou prednosť a v čom škola nedodržala zákon. Z protokolu o výsledku kontroly KŠÚ v BB vyplýva, že v prípade pozície asistenta učiteľa škola pred Ilonou uprednostnila obchodnú pracovníčku. Kvalifikačné predpoklady však podľa KŠÚ BB táto osoba splnila. Naopak, škola zákon nedodržala pri zamestnaní „angličtinárky“.

Načo nám je stredisko?

Milí čitatelia, ktorí ste sa dostali až sem, aký dojem by ste z postupu SNSLP mali vy? Je fakt, že stredisko nezháľalo. Šetrilo, zisťovalo i spochybnilo konanie škôl v uprednostňovaní nekvalifikovaných kandidátov na pracovné pozície. Určite je potešiteľné, že sa obrátilo na Štátnu školskú inšpekciu i KŠÚ, i keď ich závery prakticky na nápravu stavu nemali žiadny vplyv.

Právnicki SNSLP pripustili, že mohlo ísť o diskrimináciu, respektíve o porušovanie zásady rovnakého zaobchádzania, hoci dôvod, o ktorom bola Ilona presvedčená, že školy nechcú mať v zborovni kolegyňu Rómku, pri šetrení nešli. A vo finále jej odmietli pomôcť v tom, na čo sa najviac spoliehala – v zastupovaní pred súdom. Ponúkali jej dohodu so školami, ktorú nechcela, keďže aj menej pozorný čitateľ si určite všimol, že školy by o ňu nestáli už vonkoncom. Vysokoškolský titul a takmer štyri roky bez práce napriek neustálej snahe sa zamestnať, boli preč. Ilonu ten záver, že mohla byť diskriminovaná, ale nie z dôvodov, ktoré vymedzuje ADZ, neuspokojil. Od organizácie, ktorá má zo zákona chrániť obeť diskriminácie, očakávala právnu pomoc a zažalovanie škôl na súde, nie ponuku riešiť záležitosť mediáciou.

„Aké toto má byť riešenie? Ja o ospravedlnenie riaditeľov nestojím. Sami pripúšťajú, že by ma už nezamestnali. **S týmto rozhodnutím nesúhlasím. Im to zase len ľahko prešlo, oni sa mi teraz môžu smiať a ďalej konať takéto neprávosti,**“ povedala v reakcii na stanovisko SNSĽP.

Toto je príležitosť pre ilustráciu produktivity práce SNSĽP. Stredisko s ročným rozpočtom vyše 600 tisíc eur dostalo v roku 2009 spolu 1 571 podnetov. Z toho 596 bolo diskriminačných (boli medzi nimi napr. aj neprijatie z dôvodu veku alebo pre rómsky pôvod). Právnicki strediska vypracovali celkovo 4 žaloby na porušenie zásady rovnakého zaobchádzania v pracovnoprávných vzťahoch. Viac ilustruje tabuľka zostavená z údajov poskytnutých Margitou Linkayovou zo SNSĽP v júli 2012.⁴⁵

Rok	Počet podaní na SNSĽP celkovo	Z toho diskriminačných podnetov	Vypracované žaloby na základe diskriminačných podnetov ohľadom pracovnoprávných vzťahov
2008	1490	735	Údaj nie je k dispozícii
2009	1571	596	4
2010	1418	283 (z toho 14 prípadov diskriminácie v prístupe k zamestnaniu z dôvodu národnosti)	4

Odhodlanie Ilony súdiť sa so školami pramenilo z jej nepoddajnosti a vidine cieľa dokázať krivdu. Iní by to možno už vzdali. Poslednou nádejou jej zostala mimovládna Poradňa pre občianske a ľudské práva v Košiciach. Jej právnička Vanda Durbáková na margo neochoty strediska zastupovať Ilonu v auguste 2010 povedala: „V rámci súdnych konaní, ak by klientka predložila dôkazy, z ktorých možno dôvodne usudzovať, že k diskriminácii došlo, by bolo na žalovaných, na tých školách, aby preukázali, že zásadu rovnakého zaobchádzania neporušili.“

⁴⁵ Tabuľka vychádza z evidencie právnych podaní na SNSĽP v období 2008-2010 vedenej bývalou vedúcou odboru právnej pomoci a služieb. Tabuľku autorovi SNSĽP poskytlo spolu s odpoveďami na ďalšie otázky na základe žiadosti podľa zákona č. 211/2000 o slobodnom prístupe k informáciám.

Právnička už poznala prípad Iloninej sestry Márie, ktorá sa na poradňu s prosbou o zastupovanie pred súdom obrátila už skôr, keďže ani ona v SNSĽP nepochodila. Márii už v roku 2009 oznámili, že stredisko nie je jediná inštitúcia, ktorá ju môže zastupovať. Durbáková na rozdiel od strediska po analýze prípadu dospela k záveru, že v prípade Ilony existuje dostatok dôkazov na presun dôkazného bremena na žalovanú školu. Uvedené ustanovenie ADZ zákona o dôkaznom bremene, vníma Durbáková ako ustanovenie v prospech diskriminovaných osôb, pre ktoré je často mimoriadne obtiažne diskrimináciu v súdnom spore dokazovať a niektoré skutočnosti ani nie je v ich moci dokázať, preto dochádza v týchto sporoch k akémusi „zdieľaniu dôkazného bremena“.

Stredisko požadovalo od Márie, aby dokazovala aj skutočnosti, ktoré neboli v jej moci dokázať, pretože to z logiky veci prináležalo žalovanej škole. Stredisko Márii prízvukovalo, že svojím prístupom zároveň chráni osoby, ktoré sa na SNSĽP obrátia, aby v prípade nedostatku dôkazov neboli vystavené plateniu trov konania pri neúspešnom súdnom spore. A tak, ako Ilone, aj jej poskytli všetky podklady na podanie žaloby na ochranu osobnosti.

Obe organizácie, mimovládka, ktorá si musí zdroje na svoje fungovanie práce zháňať väčšinou mimo štátnych zdrojov, a štátna organizácia financovaná zo štátneho rozpočtu, tak rovnaký paragraf ADZ vnímali, alebo interpretovali v odlišnom kontexte. SNSĽP ako záťaž, Poradňa pre ľudské a občianske práva skôr ako lepšiu štartovaciu pozíciu (výhodu) pre svoje klientky. Mimovládka vyhodnotila prípad tak, že Ilona má šancu uspieť a rešpektovali jej rozhodnutie súdiť sa. Kým SNSĽP, ktoré je inštitúciou na ochranu obetí diskriminácie rozhodlo namiesto Ilony. Upozornili ju síce na riziko platenia trov protistrany v prípade prehry, no rozhodnutie súdiť sa nechali na nej.

So sťažnosťami Rómov, ktorých odmietajú v zamestnaní pre ich etnický pôvod, mala Durbáková vo svojej praxi viaceré skúsenosti: „Často sa stretávame s tým, že sa na nás obracajú osoby rómskej etnickej príslušnosti, že boli odmietnuté, pričom im často dokonca bolo povedané, že ich nezoberú do práce, pretože sú Rómovia, Rómky a že oni Rómov neberú.“ Durbáková, ktorá je dnes právnou zástupkyňou oboch sestier, od začiatku nespochybňovala ich odhodlanie súdiť sa: „Osoby, ktoré sa domnievajú, že v ich prípade došlo k diskriminácii, majú možnosť obrátiť sa so žalobou na súd a okrem iného žiadať napravenie protiprávneho stavu a tiež náhradu nemajetkovej ujmy v peniazoch.“

Durbáková sa teda napokon, na rozdiel od strediska, rozhodla Ilone pomôcť. O súdnom procese s jednou zo škôl píšem v ďalších kapitolách.

Nový výkonný riaditeľ strediska Juraj Horváth, ktorého parlament zvolil do funkcie v decembri 2010, no v čase, keď odmietlo sestry zastupovať, bol šéfom správnej rady tejto inštitúcie, bol k práci SNSĽP kritický. Jeho stanovisko sprostredkovala zamestnankyňa SNSĽP Gitka Linkayová: „Kauzu sestier považuje výkonný riaditeľ za prípad, v ktorom došlo k poškodeniu záujmov sestier v súbehu

viacerých faktorov zo strany zamestnávateľov v oblasti školstva. Prípady by mali byť negatívnym príkladom nedostatkov slovenskej spoločnosti v jej nedávnom vývoji a mementom pre predchádzanie takému porušovaniu ľudských práv.

Slovenské národné stredisko pre ľudské práva sa ku kauze vyjadrilo v Správe o dodržiavaní ľudských práv za rok 2010 a v Alternatívnej správe o implementácii Medzinárodného paktu o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach. Prípady sú samozrejme, poučným aj pre stredisko a prácu jeho zamestnancov, osobitne v prípravnom konaní. Zdá sa, že presvedčenie výkonného riaditeľa o poučnosti prípadu a jeho právny názor na vedenie prípravného konania nezdieľali všetci zamestnanci strediska, ale títo v súčasnosti už nepracujú na stredisku, ktoré uskutočňuje svoju reformu a modernizáciu s cieľom zvýšiť efektivitu práce,⁴⁶ napísala Linkayová.

Inštitúcie nepomohli, zaujímali sa politici

Koncom septembra 2010 Ilona dostala výsledky kontrol Inšpektorátu práce Banská Bystrica (inšpektorát). Ako som uviedol vyššie, podnet na prešetrenie postupu škôl v súvislosti s prijímaním zamestnancov podala začiatkom augusta 2010 štátna tajomníčka MPSVR Lucia Nicholsonová. Inšpektorát Ilone listom, podpísaným hlavným inšpektorom práce Ivanom Hudákom z 24. septembra 2010 oznámil, že predmetné podnety boli neopodstatnené.

Pri inšpekcii na ZŠ v jej rodnej obci inšpektorát poukázal na skutočnosť, že škola ju zamestnala v rokoch 2003-2005, teda v čase, kedy nemala ukončené požadované vzdelanie druhého stupňa v odbore učiteľstvo, ani uznané ukončené vzdelanie druhého stupňa v súlade s vyhláškou MŠ SR č. 41/1996 Z. (platnou v čase vzniku pracovného pomeru) o odbornej spôsobilosti a pedagogickej spôsobilosti pedagogických zamestnancov.

Pritom fakt, že Ilona na dobu určitú ako asistentka učiteľa v tom čase na škole pracovala ako študentka vysokej školy, bol známy. Ani ďalší kontrakt na dobu určitú v rokoch 2005-2006, uzatvorený medzi kontrolovanou školou a Ilonou, tak nemohol vzbudiť pochybnosti, nakoľko Ilona bola stále študentkou. Kontrola sa zmenila, že riaditeľ Ilone po vypršaní zmluvy na dobu určitú, teda po 30. júni 2006, neponúkol miesto dejepisárky, lebo vtedy vraj mal na tento predmet učiteľa. O tom, že Ilona sa na škole naďalej snažila zamestnať aj ako asistentka učiteľa, a či boli vtedy aj iní uchádzači s podobným profilom (vtedy už mala vyštudovanú VŠ), sa kontrola nezmieňuje. Konštatovaním, že škola eviduje Iloninu žiadosť z marca 2010, bolo podanie vyhodnotený ako neopodstatnený.

Rovnako skončil aj podnet na ZŠ v inej obci. Tam zamestnávateľ predložil

⁴⁶ Gitka Linkayová za SNSLP vybavovala žiadosti autora podľa infozákona. Stredisko na konkrétne otázky k prípadu Ilony Horváthovej poskytlo len toto zhrňujúce stanovisko z 27.7.2012.

inšpektorátu na kontrolu stanoviská len z júna 2006, kedy Ilonu odmietli z dôvodu nedostatku voľných miest. Inšpektorát sa uspokojil s tvrdením školy, že od roku 2006 do septembra roku 2009 nebola v kontrolovanom subjekte zaevidovaná písomná žiadosť od Ilony Horváthovej vo veci prijatia do zamestnania. Aj tento podnet vyhodnotili ako neopodstatnený.

Inšpektorát nevenoval pozornosť skutočnosti, že riaditeľka zamestnala v roku 2009 na miesto učiteľa dejepisu študenta s piatimi semestrmi. Táto informácia, potvrdená riaditeľkou, bola pritom dostupná napríklad zo stanoviska SNSLP z 20. augusta 2010, odvolávajúce sa aj na kritické závery SIC BB zo septembra 2010.

Takisto sa inšpektori mohli pred kontrolami, alebo po nich, obrátiť priamo na Ilonu. Ilona predsa tvrdila, že sa na školu hlásila v roku 2009 nielen na miesto učiteľky, ale aj ako asistentka učiteľa, no bola odmietnutá. Avšak hneď po tom, ako sa dozvedela, že riaditeľka zamestnala v roku 2009 nedoštudovaného bakalára, poslala na školu žiadosť znovu aj na miesto učiteľky. Inšpektorát teda nevzal do úvahy, že v čase, keď riaditeľka zamestnávala ako dejepisára študenta s neukončeným 1. stupňom vysokoškolského vzdelania, dostala aj žiadosť od Ilony. Riaditeľka na ňu v januári 2010 odpovedala, že nemá na škole voľné miesto, ale bude ju viesť v evidencii.

Neúspešne pre Ilonu sa skončilo aj šetrenie inšpektorátu na ZŠ v okresnom meste. Na pozíciu dejepisára tam, podľa vyhlásenia novej riaditeľky (nastúpila 1. 8. 2010), nebol prijatý od roku 2006 nikto, nakoľko učiteľa dejepisu tam majú už viac rokov. Inšpekčný záznam sa ďalej venuje len Iloninej žiadosti z júna 2009, ktorej boli vyčítané formálne nedostatky a na ktorú vtedajší riaditeľ odpovedal listom, že jej nemôže vyhovieť z dôvodu nedostatku pracovných miest. Zo šetrenia inšpektorátu nie je jasné, či skúmal aj rozmer prípadu, v ktorom sa Ilona na škole uchádzala o pozíciu asistentky učiteľa a kde nedostatky pri výbere (uprednostnenie nekvalifikovaných kandidátov) konštatovalo SNSLP, a všeobecne ich ako porušenie predpisov charakterizovalo aj SIC BB.

Navyše, inšpektorát nezistil, že Ilona sa o miesto na tamojšej ZŠ uchádzala už v roku 2008. Riaditeľ jej 7. apríla 2008 odpísal, že pre nedostatok miest ju nemôže prijať, vedie ju v evidencii a v prípade potreby sa s ňou skontaktuje. S výsledkami kontrol inšpektorátu nebola spokojná dnes už bývalá štátna tajomníčka rezortu práce Lucia Nicholsonová.

„Nemyslím si, že kontroly boli dostatočné a nemyslím si, že ich cieľom bolo dopracovať sa k pravde. Antidiskriminačná legislatíva je, žiaľ, v praxi takmer nevykonateľná a ak chcete docieľiť negatívny výsledok, cesta sa nájde. Výsledkom kontrol však nedôverujem a opakujem, som presvedčená, že k diskriminácii sestier došlo.“

Očakávanie ešte v Ilone dokázala vzbudiť aktivita poslanca Národnej rady SR Miroslava Beblavého, ktorý v septembri 2010 kvôli jej prípadu zorganizoval poslanecký prieskum. Napriek tomu bola skeptická: „*Určite je to pokrok, oceňujem to, ale obávam sa, že argumenty sa nájdu, ak človek niekomu nevyhovuje,*“ znamenala Ilona k stretnutiu poslancov so školami a štátnymi orgánmi.

Poslanci, ktorých prieskum schválil parlamentný výbor Národnej rady SR pre vzdelávanie, chceli zistiť, či funguje ochrana učiteľov pred možnou diskrimináciou. Predmetom ich skúmania však nebol konkrétne Ilonin prípad, ale funkčnosť alebo nefunkčnosť systému všeobecne. Jej prípad vnímali ako podnet, ktorý poukázal na nedostatky pri prijímaní pedagogických pracovníkov do zamestnania.

Prieskum Beblavý uskutočnil spolu s kolegyňou Bibiánou Obrimčákovou v dňoch 28.-29. septembra 2010. Prvá fáza by sa dala označiť ako zisťovacia, terénna. V prvý deň sa poslanci vybrali do okresu, navštívili Ilonu, dotknuté školy i Krajský školský úrad v Banskej Bystrici, kde rokovali s jeho vtedajším prednostom. Deň nato boli v bratislavskej centrále SNSLP a na ministerstve školstva, kde sa stretli so štátnym tajomníkom rezortu Jaroslavom Ivančom (SDKÚ-DS). Prieskum sa konal len niekoľko dní po šetreniach Inšpektorátu práce v Banskej Bystrici, ktorý podnety Nicholsonovej vyhodnotil ako neopodstatnené.

Poslanec SDKÚ-DS Beblavý si po prieskume netrúfol zhodnotiť, či Ilona bola diskriminovaná, a ak, či to bolo z dôvodu, že je Rómka. Nadobudnutý pocit okomentoval po rokovaní s Ivančom na brífingu v budove ministerstva školstva 29. septembra 2010: „*Prieskum ukázal, že v súčasnosti je legislatíva upravujúca prijímanie pedagógov do zamestnania upravená voľne a zo strany kontrolných orgánov vrátane inšpektorátu práce je jej interpretácia tiež veľmi voľná. Z toho vyplýva, že pokiaľ sa zamestnávateľ nedopusť otvorenej zjavnej diskriminácie, teda ktorú aj komunikuje, tak je prakticky nepreukázateľná. To znamená, že nikto nevie dokázať, z akého dôvodu bol uchádzač odmietnutý, či je to kvôli etnicite, povahe, rodu, pretože ten proces je nezaregulovaný, je v moci príslušného štatutára školy, teda riaditeľa,*“ povedal Beblavý, podľa ktorého bolo tiež účelom zisťovania overiť si, ako funguje systém v praxi. Výsledkom bol poznatok, že riaditelia majú pri výbere zamestnancov úplne voľné ruky.

Poslančkyňa za SMER-SD Obrimčáková si na rozdiel od Beblavého v teréne urobila jasný názor. Ilona podľa nej diskriminovaná nebola: „*Naozaj si treba uvedomiť to, že za kvalitu výchovnovzdelávacieho procesu zodpovedá riaditeľ školy. V prípade sestier si myslím, a môžem zodpovedne povedať, že sa nedá hovoriť o diskriminácii z hľadiska etnicity. Pretože v daných regiónoch je určite tiež dosť pedagógov, ktorí sa uchádzali o zamestnanie a jednoducho neuspeli. Takže je tu priestor na diskusiu, do akej miery obmedziť opäť riaditeľov alebo zlepšiť systém, aby sa tento pocit (diskriminácie) vytratil,*“ povedala poslančkyňa, ktorá pred politickou kariérou sama pôsobila ako riaditeľka gymnázia. Rovnaký

post, teda riaditeľa strednej školy, zastával v minulosti aj vtedajší štátny tajomník rezortu školstva Jaroslav Ivančo. Možno práve preto spolu s Obrimčákovou z Beblavého nápadu viac regulovať proces výberu pedagógov až takí nadšení neboli. Zvlášť Ivančove postoje prezrádzali nie príliš veľkú ochotu veci meniť. Odvolával sa na decentralizáciu. Nerád by vraj zväzoval ruky ľuďom, ktorí sú zodpovední za činnosť školy: „*Celá filozofia je postavená na tom, ako chceme vnímať funkciu riaditeľa. Či ju chceme vnímať ako funkciu manažérsku, s celou škálou zodpovednosti, alebo, či ju chceme vnímať tak, ako sme ju vnímali svojho času, ako funkciu úradnícku. Ja osobne sa prikláňam k funkcii manažérskej s plnou zákonnou zodpovednosťou. Teda v rámci definície príslušných právnych noriem. Nie v rámci toho, že nariadime všetko riaditeľovi a v podstate z neho spravíme úradníka,*“ povedal Ivančo.

V júli médiám povedal, že preveria cez Krajský školský úradjednu zo špeciálnych škôl, ktoré Ilonu odmietli. Jeden z denníkov tiež napísal, že ak Ivančo zistí, že v tom čase bol do pracovného pomeru prijatý uchádzač, ktorý nesplnil kvalifikačné požiadavky, zasiahne a vyvodí dôsledky voči riaditeľovi školy. V septembri po návšteve Beblavého a Obrimčákovy tvrdil, že, žiaľ, má len veľmi obmedzené právne možnosti, ako vstupovať do výberu zamestnancov na ktorejkoľvek škole, kde sa sestry uchádzali o zamestnanecký pomer, vrátane špeciálnej školy: „*Sú to školy s právnou subjektivitou a vystupujú vo všetkých svojich právach a povinnostiach a záväzkoch vo svojom mene. My nemôžeme prikazovať, nariaďovať, ani inak viazať štatutárnych zástupcov týchto 'firiem', ktoré pôsobia na miestnom trhu práce, aby sme im diktovali podmienky zamestnávania mimo zákonných rámcov, kvalifikovanosti atď.*“

Od začiatku je pritom Ilonin problém v tom, že ju predbiehali nekvalifikovaní, alebo menej kvalifikovaní kandidáti. Ivančo tiež povedal, že nesúhlasí s filozofiou, aby štát bol riadený tak, že z ministerstva školstva budú posielat kontroly do poslednej obce. „*Štátna školská inšpekcia je nezávislý subjekt a koná na základe podnetu zriaďovateľa, ministerstva školstva, učiteľov, ale ja ju nemôžem príkazom poslať.*“ Ivančo následne pripustil, že jediná cesta, ako sa môže Ilona ako učiteľka brániť, je súd. „*My ako ministerstvo k tomu nemáme čo povedať. Ako sa s výsledkami inšpekcie vysporiada riaditeľ, či zriaďovateľ, je na nich. Ešte je tu inšpektorát práce, súd, a stanovisko zriaďovateľa k tomu,*“ povedal.

Poslanec Beblavý inými slovami potvrdil Ivančove slová: „*Pokiaľ ide o decentralizovaný subjekt, tak vyvodzovanie pracovno-právnych dôsledkov je zo zákona vecou zriaďovateľa. A pokiaľ je zriaďovateľ spokojný a nám pán starosta v konkrétnej obci deklaroval veľmi jasne a explicitne, že on je veľmi spokojný s tým, ako pani riaditeľka funguje, tak aj keby dnes niekto konštatoval, že prišlo k porušeniu zákona, tak v rámci dnešnej legislatívy neexistuje spôsob ako prinútiť zriaďovateľa odvolať riaditeľa, pokiaľ to samozrejme nie je trestný čin, ale to už je iná kategória.*“

Podľa Beblavého ide o miestny politicko-spoločenský konsenzus, ktorý zastupuje starosta – žiaľ alebo našťastie – „*podľa toho ako sa na to dívate*“, dodal Beblavý. Člen parlamentného výboru pre vzdelávanie upriamil pozornosť na ďalší rozmer „nepostihnuteľnosti“ postupu riaditeľky školy, ktorá namiesto Ilony vzala študenta – vysokoškoláka. Z hľadiska dnešnej právnej situácie riaditeľ nie je povinný evidovať žiadosti deň, rok, či 5 rokov: „*Je len na ňom, či otvorí stoh žiadostí, či si prečíta prvé tri a či – ak sa mu zapáči – ich aj pozve na pohovor. Je teda veľmi ťažké preukázať diskrimináciu kvôli etnicite, pretože riaditeľ môže povedať, že náhle riešil problém a spätne mu nenapadlo zavolať kvalifikovanejších. Zo zákona takú povinnosť nemá,*“ upozornil Beblavý. Celé je to podľa neho o absolútnej voľnosti v rozhodovaní, neexistencii evidencie žiadostí a povinnosti osloviť uchádzačov. A to aj v prípade, ak Krajský školský úrad, či ďalšie orgány konštatovali pochybenie, že riaditeľka vzala nedoštudovaného bakalára.

5. VZDELANIE AKO LIMIT – „NADKVALIFIKOVANOSŤ“

Zistenia poslancov v teréne mali dve roviny. Okrem toho, že bez priameho dôkazu nedokázali objektívne zhodnotiť, či bola Ilona odmietnutá preto, že je Rómka (s výnimkou poslankyne Obrimčákovej, ktorá diskrimináciu z etnického dôvodu vylúčila aj na základe tvrdení riaditeľov, že na školách pracujú i Rómovia). Prvou boli neobmedzené právomoci riaditeľov vo výberovom procese, či nedostatočná transparentnosť pri výbere pedagógov, pedagogických zamestnancov alebo nevyužívanie legislatívy, ktorá ukladá informovať o voľných miestach.

Beblavý rozmýšľal, akým smerom by sa mala uberať diskusia o návrhoch riešení: „*Otázkou je, či chceme výberový proces viac regulovať. Ja si myslím, že by to bolo vhodné, ale potrebujeme si vydiskutovať, ako presne, aby to bolo férové aj pre malé školy a aby zvládli administratívne bremeno. Možno by sme mohli zaviesť, aby boli voľné miesta povinne zverejňované na internete,*“ povedal poslanec a prihovárал sa za portál, napr. pod gesciou Krajského školského úradu, kam by mali školy povinnosť odosielať informácie o voľných miestach. Portál by bol verejný a vznikla by povinnosť následne prijímať žiadosti, ktoré sa tam objavajú. To by podľa neho mohlo byť férovejšie voči učiteľom a zároveň by to neprinieslo záťaž pre školy. Táto cesta sa nejavila ako zlá ani Ivančovi, ktorý by si vedel predstaviť register ponúk pracovných miest, aby učitelia mali prehľad, kde sa môžu uchádzať o zamestnanie. „*To je priestor, kde máme s pánom poslancom a pani poslankyňou spoločné myšlienky a kde chceme o tom diskutovať, aby sa zvýšila v celom procese transparentnosť.*“

Beblavý v tejto súvislosti upozornil na zákon o výkone práce vo verejnom záujme⁴⁷, ktorý sa vzťahuje na celý verejný sektor vrátane škôl, a podľa ktorého

je zamestnávateľ povinný informovať o voľných pracovných miestach a následne vyberať na základe stanovených kritérií už dnes: „*To znamená, že zákon, hoci všeobecne, stanovuje určité povinnosti. Otázka je, ako ich Inšpektorát práce, ktorý má v tomto určitú kompetenciu, implementuje. Napríklad, keď som si pozrel správu Inšpektorátu, ktorý školy kontroloval, tak som mal pocit, že takéto zákonné ustanovenia veľmi nebral do úvahy, alebo ich interpretoval veľmi úzko.*“ Beblavý zdôraznil, že prípadné ďalšie legislatívne zmeny, ktorých zavedenie budú zvažovať, ak sa ukáže, že nestačí všeobecnejšia norma, by sa netýkali rómskych učiteľov, ani žien, ale všetkých učiteľov, ktorí sa uchádzajú o miesto: „*Je asi vo všeobecnom záujme, aby bola lepšie súťaž, vyššia kvalita, aj vyššia rovnosť šancí.*“

Okrem ochrany učiteľov pred diskrimináciou a nízkou transparentnosťou pri výbere zamestnancov prieskum poukázal aj problém tzv. „nadkvalifikovanosti“.

Beblavý nadkvalifikovanosť označil za potenciálnu diery v legislatíve z hľadiska kvality a voľnosti v rozhodovaní o výbere pedagógov: „*Ak je raz pedagóg formálne nekvalifikovaný, tak riaditeľ môže vybrať ktoréhokoľvek z nekvalifikovaných pedagógov, hoci jeden z nich môže mať oveľa lepšiu kvalifikáciu na dané miesto,*“ povedal Beblavý.

To sa v prípade Ilony stalo niekoľkokrát, kedy na miesto asistentov učiteľa boli uprednostnené pekáčky či predavačky, hoci Ilona má pedagogické vzdelanie a tým o jej vyššej kvalite pre školstvo či prospešnosti pre výchovu detí zrejme nemôžu existovať pochybnosti. Pri uchádzaní sa o post učiteľa je ten problém menší, keďže v zákone existuje požiadavka magisterského vzdelania. To znamená, že nemôžu prijať nekvalifikovaného pedagóga. Ale pri asistentoch učiteľa, kde postačujú nižšie stupne vzdelania, takáto regulácia neexistuje. To znamená, že pokiaľ raz prijímú formálne nekvalifikovaného pedagóga, tak riaditeľ má pomerne voľnú ruku a môže prijať na tento post od vysokoškolsky vzdelaného pedagóga, ktorý nemá skončenú špeciálnu pedagogiku, cez absolventov strednej školy až po vyučených ľudí.⁴⁸

„*Štandardne pri povolaniach vo verejnej sfére sa plat odvíja od toho, akú prácu človek robí, ak splňa minimálnu kvalifikáciu. Ak má vyššiu kvalifikáciu, je to jedno, ak vezme to miesto. Tak sa nemôže stať, že by bol znevýhodnený kvalifikovanejší človek, lebo robí menej kvalifikovanú prácu a dostáva za ňu takú istú plácu ako ten, kto má nižší titul,*“ povedal Beblavý.

Ilona sa ponúkala na niektoré školy aj za nižšiu mzdu, ale ani to nezabralo. Dôvodom mohla vraj byť anomália, ktorá v školstve platí pri pozícii asistent

⁴⁷ Zákon č. 552/2003 Z.z.

⁴⁸ Ilona v čase, kedy sa hlásila za asistentku na okresnej špeciálnej základnej škole, už mala potvrdenie o tom, že je prijatá na rozširujúce štúdium špeciálnej pedagogiky a riaditeľka napriek tomu uprednostnila lacnejšiu, menej vzdelanú pracovnú silu, hoci aj rezort školstva v oficiálnom stanovisku Ilone napísal, že ju mohli prijať. Jej sestre Márii zase ministerstvo tiež uviedlo, že pri výbere zamestnancov treba dbať na kvalitu pedagogického vzdelávacieho procesu a nie na finálne prostriedky.

učiteľa. Podľa Beblavého ide o výnimku v legislatíve: „S prekvapením, ako človek, ktorý v minulosti pracoval na týchto zákonoch, som zistil, že pri asistentoch učiteľa existuje niekoľko platových tried, do ktorých možno asistentov zaradiť v závislosti od vzdelania, čo potom vytvára nešťastný tlak na riaditeľov škôl. Ak majú málo peňazí, berú menej kvalifikovaných ľudí aj v situácii, ak by im tí viackvalifikovaní boli ochotní robiť za menšie peniaze, pretože riaditeľ ich zo zákona má zaradiť do vyššej platovej triedy. A ak ten človek vezme nižšiu mzdu, a bude sa neskôr sťažovať, tak je podľa zákona v práve.“ Podľa poslancu takto postavený zákon narúša všeobecný princíp platenia za robotu, nie za titul. V druhom slede to prináša so sebou negatívum, že kvalifikovaný človek môže byť vylúčený z trhu práce nie preto, že by mu riaditeľ chcel nejakým spôsobom ublížiť, ale preto, že takýto uchádzač preňho predstavuje pracovno-právne riziko. „A to je tá ďalšia rovina, ktorá vedie k otázke, či nejakým spôsobom upraviť voľnosť v rozhodovaní pri prijímaní pedagógov,“ tvrdil Beblavý.

Suma sumárum, škola, ak nemá formálne kvalifikovaných kandidátov, môže zamestnať ľudí s nižšou kvalifikáciou. Riaditelia teda nemusia zohľadňovať mieru nekvalifikovanosti a menej kvalifikovaní ľudia sa kvôli tomu, že sú lacnejší, dostanú na pozície asistentov učiteľa skôr, ako tí s vyšším stupňom vzdelania. Zmena, aby školy museli uprednostniť viac vzdelaného človeka, by však vraj nemusela priniesť osôh. Otázka totiž znie, ako bojovať proti tomu, ak škola nezohľadní, respektíve prehliadne alebo zatají žiadosť od formálne kvalifikovaného kandidáta, respektíve kandidáta, ktorý má k splneniu požiadaviek bližšie, a z dôvodu diskriminácie alebo finančnej výhodnosti radšej zamestná pekára alebo cukrára, prípadne osobu s nižším stupňom vysokoškolského vzdelania či študenta vysokej školy.

Opäť nejde nepripomenúť stanovisko MŠ SR adresované vo februári 2009 riaditeľke SNSLP Anne Zachovej, v čase, kedy stredisko riešilo prípad Iloninej sestry Márie v súvislosti s jej odmietnutím na špeciálnej základnej škole. „O prijatí zamestnanca do pracovného pomeru rozhoduje zamestnávateľ v súlade so zákonom⁴⁹ na základe posúdenia vhodnosti jednotlivých uchádzačov z hľadiska znalostí a schopností na výkon práce vo verejnom záujme. Vzhľadom na uvedené zastávame názor, že pri prijímaní zamestnancov do pracovného pomeru má riaditeľ školy uprednostniť uchádzačov so získaným požadovaným vysokoškolským vzdelaním pred uchádzačmi, ktorí získali len úplné stredné vzdelanie. Nedostatok finančných prostriedkov by nemal byť dôvod na uprednostnenie uchádzačky s úplným stredným vzdelaním pri prijatí do pracovného pomeru pred uchádzačom s vysokoškolským vzdelaním druhého stupňa, a to aj s prihliadnutím na skutočnosť, že riaditeľ zodpovedá aj za kvalitu výchovno-vzdelávacieho procesu.“

Stanovisko rezortu školstva, ktoré nabáda školy k uprednostňovaniu kvalitnejších, hoci i drahších zamestnancov, sestrám počas ich niekoľko rokov trvajúcej snahy zamestnať sa vôbec nepomohlo a ich tituly im boli skôr na obtiaž.

⁴⁹ § 6 ods. 2 zákona č. 552/2003 o výkone práce vo verejnom záujme.

Pritom uchádzačov o pozíciu asistentov učiteľa, navyše z radov Rómov, je vraj nedostatok. Konštatovali to v roku 2010 úradníci z MŠ SR a úradu splnomocnenca pre rómske komunity.⁵⁰ MŠ SR zverejnilo údaje o počte asistentov učiteľa: „V roku 2008 ich bolo 699. To je určitá hranica, ktorá by mala byť dosiahnutá, ale aj vtedy sme mali informácie, že ich je potreba okolo 1000“. Úrad splnomocnenca pre rómske komunity upozornil, že pokles počtu asistentov je citeľný a situáciu je nevyhnutné riešiť: „Došlo k poklesu asistentov učiteľa, najmä rómskych, prax ukazuje ich potrebu najmä pri práci s rómskymi žiakmi, ktorí ich prijímajú lepšie ako Nerómov.“

Významnú rolu hrá aj spôsob financovania. Mzda asistentov je podľa úradníkov súčasťou balíka peňazí na podporu detí zo sociálne znevýhodneného prostredia. Tieto financie sa tak môžu využiť aj na iné účely, ako napríklad vybavenie tried, či rôzne aktivity. Ako riešenie obe inštitúcie navrhovali naviazať všetky prostriedky, alebo aspoň polovicu z nich, priamo na mzdy asistentov, ak by na škole bolo viac ako 100 detí zo slabšieho sociálneho prostredia. V roku 2009 šlo na mzdy asistentov učiteľov takmer 2,54 milióna eur a ich priemerný plat bol 293 eur. Informácia o nedostatku asistentov učiteľa z radov Rómov a možnosti využiť peniaze pre túto skupinu pracujúcich inak, ako na ich platy, vyvoláva otázku, či nie je práve aj tento stav dôvodom uprednostňovania lacnejších nekvalifikovaných síl.

Beblavý : Dokázať inú, ako otvorenú diskrimináciu, sa nedá

Uvažovanie nad zmenami by sa teda zjavne nemuselo nevyhnutne týkať len výsledkov poslaneckého prieskumu Beblavého a Obrimčákovej. Povinné zverejňovanie voľných miest, či prípadná zmena legislatívy, aspoň sčasti regulujúca voľné ruky riaditeľov pri výbere zamestnancov ako prevencia pred diskrimináciou, sa zdali podľa vyhlásení reálnymi krokmi.

„Zákon hovorí, že riaditeľ by mal nájsť kvalifikovaného uchádzača, ale nedefinuje, ako ho má hľadať a kedy ho už vlastne nenašiel, a teda môže zobrať nekvalifikovaného. Tým je to nevymáhateľné,“ povedal Beblavý, ktorý za príklad hodný nasledovania dal Ivančove bývalé pôsobisko: „Pán štátny tajomník uviedol svoju skúsenosť ako riaditeľa školy, že robil výberové konania, dal si to dobrovoľne do pracovného poriadku. To znamená, že transparentnejšie základné a stredné školy sa tak správajú už dnes. Otázka teda znie, či by nebolo vhodné tento stav do nejakej miery urobiť povinným. Alebo ho možno aspoň razantnejšie odporúčať,“ rozmýšľal Beblavý.

⁵⁰ Dostupné: <http://www.sme.sk/c/5373619/asistentov-pre-romske-deti-je-malo-treba-ich-dvokrat-viac.html> (8.6.2012).

Poslanec SDKÚ-DS je toho názoru, že ak si môžete prijať kohokoľvek, v určitých rámcoch, hoci pomerne voľných – tak rozhodnúť, či ste uchádzača „A“ neprijali namiesto uchádzača „B“ preto, že je blondiak, Róm, žena, muž, starý, mladý, neter – sa nedá. „Či chceme niečo robiť je otázka spoločenskej priority. Ak máme pocit, že v prijímaní pedagógov je problém, tak jediný spôsob je väčšia transparentnosť pri výberových konaniach a upravenie tohto procesu. A ak si myslíme, že to nie je až taký závažný problém, tak potom nemá zmysel riaditeľom zväzovať ruky. A o tom budeme celú debatu viesť,“ uzavrel tému v septembri Beblavý.

Závery prieskumu poslanci zhrnuli do správy, ktorú predložili o necelé dva mesiace na zasadnutí parlamentného výboru pre vzdelávanie, vedu, mládež a šport. Jej závery boli zhrnuté do ôsmich bodov:

- Počet inštitúcií, ktoré môžu riešiť diskrimináciu pedagógov pri prijímaní do zamestnania, je primeraný a nie je potreba zriaďovať ďalšie.**
- Kompetencia a/alebo akcieschopnosť a/alebo dostupnosť inštitúcií, ktoré môžu riešiť diskrimináciu pedagógov pri prijímaní do zamestnania, sú však otázne.**
 - Zriaďovateľ môže konať voči riaditeľovi, ktorý koná diskriminačne alebo inak pri prijímaní pedagógov do zamestnania porušuje legislatívu, môže mu však chýbať motivácia.
 - KŠÚ, Štátna školská inšpekcia a MŠ SR môžu vykonávať kontroly alebo vydávať metodické usmernenia, ich kompetencie a právomoci sú však obmedzené, pretože opatrenia voči riaditeľovi vyvodzuje zriaďovateľ.
 - SNSĽP sa prípadom zaoberalo, ale nemá kompetencie nič nariadiť, môže len vydávať stanoviská, prípadne pomôcť sťažovateľovi obrátiť sa na súd.
 - Národný inšpektorát práce má kompetencie z hľadiska dodržiavania pracovnoprávnej legislatívy, ale ich nevyužil.
 - Súdy majú, samozrejme, kompetenciu riešiť otázku diskriminácie, je tu však otázka dostupnosti súdov.
- Problematická je úplná voľnosť v rozhodovaní riaditeľov škôl pri prijímaní pedagógov.**
- Otázniky vzbudzuje aj fakt, že podľa našich zistení súčasný systém nerozlišuje mieru nekvalifikovanosti pedagógov.**
- Naopak, systém podporuje prijímanie menej kvalifikovaných pedagógov na určité pracovné miesta.**
- Zákon č. 552/2003 Z.z. o výkone práce vo verejnom záujme je ľahko**

manipulovateľný a nie je vynucovaný: problematická je úplná voľnosť v rozhodovaní riaditeľov škôl pri prijímaní pedagógov: keďže posúdenie vhodnosti uchádzačov sa necháva na zamestnávateľa, nevynucuje ani kvalitný výber, ani mu nepomáha.

- V prípade prijímania pedagógov do zamestnania musíme konštatovať nepreukázateľnosť diskriminácie a nevynútiteľnosť nápravy (okrem súdnej cesty).**
- Súčasný systém nerozlišuje mieru nekvalifikovanosti pedagógov – pekáč aj bakalár sú na tom rovnako, ak sú formálne nekvalifikovaní + systém dokonca podporuje prijímanie menej kvalifikovaných pedagógov na určité pracovné miesta (z finančných dôvodov).**

Beblavý a Obrimčáková zároveň iniciovali vznik komisie⁵¹ v zložení Miroslav Beblavý (SDKÚ-DS), Pavol Goga (SMER-SD), Bibiána Obrimčáková (SMER-SD), Martin Poliačik (SaS). Komisia vznikla pre otázku „potrebných systémových zmien prijímania pedagógov vrátane otázok diskriminácie“.⁵²

Komisia dostala za úlohu uskutočniť verejnú diskusiu „o potrebných zmenách v legislatívnej úprave prijímania pedagógov a ich ochrany pred diskrimináciou“ a predložiť výboru návrh riešenia do konca apríla 2011.

Pohľadnice zo SNSĽP, výčitky od mamy

Poslanci ešte v rámci prieskumu navštívili aj SNSĽP. Potvrdili im tam v auguste medializované informácie, že za posledný rok (2009) dostali približne 1 600 podnetov, z čoho 40 percent tvorí diskriminácia, väčšina z toho sú prípady pracovno-právnej diskriminácie. O tom, že na súd sa dostali len štyri z takmer 600 diskriminačných podaní, sa poslanci nezmenili. Ide o mizivé percento, pričom nie je jasné, ako tieto súdne spory skončili. Beblavý s Obrimčákovou však dostali výklad o postupe, stanoviskách a kompetenciách, aké malo stredisko v prípade rómskych sestier k dispozícii.

Stredisko v novembri 2010 informovalo verejnosť o svojej porovnávacej štúdií, ktorá sa týkala práve kompetencií podobných inštitúcií v okolitých krajinách. Podľa právničky SNSĽP Márie Beladičovej napríklad v Maďarsku je prax o niečo lepšia, keďže priamo obdobný Úrad pre rovnaké zaobchádzanie

⁵¹ Dočasná Komisia Výboru NR SR pre vzdelávanie, vedu, mládež a šport pre posudzovanie postupov pri obsadzovaní voľných pracovných miest pedagogických a odborných zamestnancov bola zriadená 18. novembra 2010 na základe poslaneckého prieskumu uskutočneného 28-29.2010 uznesením č. 34.

⁵² Dostupné: <http://www.beblavy.sk/2011/03/komisia-vyboru-nr-sr-pre-vzdelavanie-vedu-mladze-a-sport-pre-posudzovanie-postupov-pri-obsadzovaní-voľnych-pracovnych-miest-pedagogických-a-odborných-zamestnancov/> (12.6.2012).

môže porušovateľom zákona dávať sankcie v prepočte až do výšky 22 tisíc eur. „V Maďarsku je situácia vhodnejšia v dôsledku sankčnej právomoci,“ povedala Beladičová.

Médiám však stredisko nepotvrdilo, či bude na základe svojej štúdie navrhovať legislatívne zmeny. Štátna tajomníčka ministerstva spravodlivosti Mária Kolíková povedala, že samotné stredisko by malo intenzívnejšie využívať už existujúce kompetencie, teda zastupovanie obetí pred súdom či vzdelávanie sudcov: „Ja nemám nejako preukázané, že by SNSLP v tomto momente využívalo to, čo má, nevyplýva to ani zo štatistík a dôležité je, aby ľudia tiež vedeli, čo stredisko robí.“

Už v tom čase Úrad vicepremiéra pre menšiny Rudolfa Chmela prostredníctvom analýzy vyhodnocoval možné zmeny postavenia a úloh strediska, ktoré neskôr podporil aj Kolíkovej rezort a schválila vláda. Bude o nich ešte reč. Beblavý bol pri hodnotení inštitúcií, ktoré u nás zo zákona majú riešiť problém diskriminácie, na rozdiel od Kolíkovej, mierny: „V dnešnom právnom režime nemajú veľmi ako konať, pretože súčasný režim je tak voľný, že diskriminácia sa nedá dokázať, pokiaľ nie je otvorená. Ani kompetencie a postavenie viacerých orgánov nie je také, že by sa s diskrimináciou nutne akčne vyrovnávali. Majú slabú základňu, na ktorej môžu konať. Nemali sme pocit, že by sme im mohli tvrdsie komunikovať ich postavenie a úlohy, pretože diskriminácia je dnes prakticky nepreukázateľná.“

SNSLP, ktoré čelilo kritike médií a v médiách nielen za to, že odmietlo zastupovať potenciálnu obeť diskriminácie pred súdom, ale aj za to, že celkovo v tejto oblasti nie je príliš aktívne, museli Beblavého slová znieť mimoriadne dobre. Táto inštitúcia bola v roku 2010 (aj dnes je) ovládaná najmä nominantmi strany SMER-SD. Okrem právničky, ktorá vo viacerých kauzách zastupovala predsedu SMERu-SD Róberta Fica Zuzany Kupcovej, boli v jej správnej rade aj Anton Martvoň (dnes poslanec NR SR za SMER-SD), Ladislav Richter (blízky súčasnému ministrovi školstva, ktorý v rokoch 2006-2010 vykonával funkciu vicepremiéra pre menšiny) či politologička Marcela Gbúrová, ktorá mala s vtedajšou Ficovou vládou „priaznivý vzťah“.⁵³

Správna rada strediska napríklad schvaľuje rozpočet, volí výkonného riaditeľa a dostáva odmeny. Práve odmeny, ktoré si odsúhlasilo deväť členov správnej rady vo výške 30 000 eur, boli ďalším z dôvodov, pre ktorý sa stredisko v novembri 2010 stalo opäť stredobodom záujmu médií i politikov.

Podľa medializovaných informácií stredisku v tom čase hrozilo ztvárňanie pobočiek i znižovanie počtu zamestnancov, hoci nový výkonný riaditeľ SNSLP Juraj Horváth (predtým šéf správnej rady SNSLP a bývalý poslanec za SMER) tvrdil, že stredisko „je v dobrej kondícii“.

V máji 2012 sa na pomery v SNSLP už verejne sťažovali viacerí zamestnanci, ktorých prepustili. Horváth podľa nich „pod zámenkou racionalizácie a úsporných opatrení zrušil v rokoch 2011 a 2012 pracovné miesta všetkým zamestnancom, ktorí poukazovali na nedostatky v riadení a hospodárení strediska a sami ‘iniciatívne’ neodišli“.⁵⁴ Podľa prepustených pracovný pomer so strediskom ukončilo viac ako 90 percent z celkového počtu zamestnancov, ktorí v stredisku pracovali v roku 2010 pred nástupom Horvátha do funkcie výkonného riaditeľa. V roku 2011 mali byť regionálne kancelárie činné len dva dni v týždni. Bývalí zamestnanci tiež vyhlásili, že personálne kapacity strediska boli zdecimované natoľko, že si stredisko neplnilo a neplní mnohé úlohy, ktoré mu vyplývajú z medzinárodných záväzkov i vnútroštátnej legislatívy. Noví zamestnanci, ktorí ich začali postupne nahrádzať, podľa nich nemali žiadne skúsenosti s agendou ľudských práv.

Výhrady sa stredisko snažilo odbiť niečím, čo exzamestnanci vôbec nekritizovali. „Inštitúcia bola politicky a ekonomicky atakovaná zo strany štátnej moci v roku 2011, čo vyústilo do psychologickéj a personálnej devastácie strediska,“ uviedlo vedenie v reakcii na kritiku svojich bývalých ľudí. „Ataky“ mal spôsobiť zámer Radičovej vlády zreformovať SNSLP na funkčnú inštitúciu, k čomu bola úradom vlády vypracovaná podrobná analýza (viac v kapitole (Ne)transformácia SNSLP od strany 72).

Stredisko teda odchody zamestnancov pripísalo Radičovej vláde. Vraj ich traumatizoval vicepremiér Chmel so svojím zámerom zlikvidovať stredisko (tak nazvalo vedenie SNSLP zámer vlády ho transformovať) a nechceli čakať, že sa ocitnú na dlažbe. V novembri 2011 vraj spustili vlastnú reformu a opäť „dopĺňali rady zamestnancov, prispôbovali obsah činnosti či deľbu práce“, ktorá zvýšila efektívnosť výkonov.

Stredisko, ktoré malo do roku 2012 povinnosť zachovať všetky regionálne pobočky, následne sedem z nich zrušilo. V júli 2012 slávnostne otvorilo regionálnu kanceláriu v Košiciach, ktorej šéfkou sa podľa denníka SME stala čerstvá absolventka práva, ktorá predtým pracovala v dražobnej spoločnosti.⁵⁵ „Momentálne, okrem centra SNSLP v Bratislave, fungujú

⁵³ Dostupné: <http://www.sme.sk/c/5512060/mikolaj-pomohol-politologicke-k-novej-katedre.html> (12.6.2012).

⁵⁴ Dostupné: <http://udalosti.noviny.sk/udalosti-clanky/14-05-2012/snslp-prepustili-nas-po-kritike-vedenia-tvrdia-byvali-zamestnanci.html> (12.6.2012).

⁵⁵ Dostupné: <http://kosice.korzar.sme.sk/c/6503518/stredisko-pre-ludske-prava-otvorilo-kancelariu-v-kosiciach.html> (30.8.2012).

tri regionálne kancelárie, konkrétne v Banskej Bystrici, Košiciach a Žiline. Všetci zamestnanci regionálnych kancelárií majú plné pracovné úväzky,⁵⁶ napísala Margita Linkayová zo SNSLP.

V minulosti správna rada strediska fungovala na dobrovoľnej báze bez nároku na odmeny, čo sa malo zmeniť v roku 2009, kedy jej členovia odhlasovali zmenu štatútu. Aj vo svetle štatistík, podľa ktorých len zlomok prípadov potenciálnych obetí diskriminácie riešia právnici SNSLP súdnou cestou, vyvolali odmeny kritiku. Poslankyňa za KDĽ Mária Sabolová, ktorá bola v rokoch 2003-2006 predsedníčkou správnej rady SNSLP, podala podnet na Najvyšší kontrolný úrad pre podozrenie z nehospodárneho nakladania s financiami.

Horváth na margo odmien médiám povedal, že v nich etický problém nevidí. Slúžili podľa neho namiesto paušálnych náhrad na „reprezentáciu strediska“. Nevysvetlil, prečo sa neriadili zákonom o cestovných náhradách, ale išli cestou odmien. „Správna rada sa rozhodla. Keďže zákon to nevyklučuje, tak sa vyberie týmto spôsobom.“ Nevylúčil, že členovia si môžu zároveň nechať preplácať cesty aj cez náhrady. Koľko ktorý člen rady z celkovej sumy 30 000 eur dostal, sa médiá nedozvedeli.

Členka správnej rady Marcela Gbúrová povedala, že za rok 2009 si prišla len na 300 eur ako preplatenie cestovných výdavkov, nakoľko na zasadnutia dochádzala do Bratislavy z Košíc. O odmeny sa zaujímal aj vicepremiér pre menšiny Rudolf Chmel, ktorý žiadal vysvetlenie formou otvoreného listu. Štatút o možnosti vyplatenia odmien bol podľa neho v rozpore so zákonom, ktorý hovorí, že členstvo v správnej rade je „dobrovoľné, neplatené a nezastupiteľné“. Podľa reakcie SNSLP zákon o stredisku „neupravil problematiku odmeňovania členov správnej rady, ani jasne nezakotvil, že ide o neplatenú funkciu“.⁵⁷

Štatút sa menil v čase, kedy bol šéfom správnej rady Juraj Horváth, ktorý v roku 2010 presedlal do funkcie výkonného riaditeľa strediska. Na vedúcej stoličke vymenil bývalú riaditeľku Annu Zachovú, ktorá odmietla Ilonu zastupovať pred súdom so školami s tým, že by išlo o „vopred prehraný spor“.

Horváth zvolil v tomto pre SNSLP pomerne hektickom čase (mediálna kritika, úrad vicepremiéra pre menšiny pracoval na analýze, ktorá mala zmeniť fungovanie strediska) inú taktiku. Mediá v decembri 2010 publikovali jeho názor, že stredisko chce prehodnotiť svoj postoj a vrátiť sa k prípadu Ilony: „Považujem za správne nielen otvoriť spis s listinnými dokumentmi, ale za ešte dôležitejšie osobný kontakt s touto slečnou.“ Ilona potvrdila, že Horváth ju osobne navštívil dva-tri týždne nato, ako SNSLP 20. augusta 2010 vydalo svoj posudok, na základe ktorého ju odmietlo zastupovať. „Pán Horváth bol za mnou osobne. Mala som z neho pocit, že všetko úprimne lutoval. Možno som príliš dôverčivá, asi v tom je chyba. Zdal sa mi ako charakterný človek. Oľutoval to a ponúkol mi pomoc.“ Ilona povedala, že Horváth jej chcel pomôcť nájsť zamestnanie v školstve v Banskobystrickom kraji cez svoje kontakty v regionálnej politike. V tom čase však už pôsobila ako poradkyňa štátnej tajomníčky Nicholsonovej a študovala v Lučenci špeciálnu pedagogiku.

Ilona čiastočne Horváthove kroky pripísala tlaku, ktorému čelil zo strany médií. „Doma sme o tom dosť diskutovali. Naši si myslia, že to bol z jeho strany taký ťah, že mal zrejme obavy o vlastnú pozíciu a kvôli tomu sa chcel stretnúť.“ Ilona tvrdí, že nový riaditeľ SNSLP uznal, že šlo o rasovú diskrimináciu: „Povedal mi, že by sa v SNSLP radi ujali môjho prípadu, keďže je presvedčený, že išlo o rasovú diskrimináciu. Tvrdil, že stojí na mojej strane, že sa zmenilo vedenie a bol by rád, keby ma mohli zastupovať, ale ja som odmietla. Povedala som mu, že ma už zastupuje pani Durbáková (právnička Poradne pre občianske a ľudské práva v Košiciach), ktorej dôverujem a prípad by som už stredisku nezverila.“

Podľa Ilony sa Horváth tváril, že to chápe, hoci mu povedala, že je zo SNSLP ako z inštitúcie sklamaná. Ich stretnutie sa skončilo na tom, že ona dôveruje Durbákovej a chce, aby právnička z košickej mimovládky dotiahla spor do konca. Stredisko ju prvý raz zastupovať pred súdom odmietlo a vypracovalo také odborné stanoviská, aké vypracovalo. S Horváthom odvtedy boli viackrát v kontakte: „Niekoľko ráz mi telefonoval. Dokonca, aj teraz mi cez sviatky posielajú pohľadnice zo SNSLP, ešte na mňa myslia,“ zasmiala sa cez slzy Ilona.

Záujem Horvátha ju napriek všetkému tešil. V porovnaní s bývalou riaditeľkou sa jej zdal jeho prístup iný. „Predtým o mňa nejavili záujem vôbec. Jedna z právničiek SNSLP mi povedala, aby som to neťahala po súdoch, lebo nemám šancu. Z takéhoto jednania som bola znechutená, on sa správal inak.“

Hoci Ilona Horváthovu ponuku nekeptovala, stredisko sa o jej prípade ešte zmienilo v dvoch vlastných dokumentoch. Jedným z nich bol *Alternative report* (Alternatívna správa), ktorú adresovalo Výboru Organizácie spojených národov (OSN) pre ekonomické, sociálne a kultúrne práva (ďalej len výbor). OSN sa skladá z viacerých výborov. Tie dohliadajú na to, či členské štáty dodržiavajú dohovory, ku ktorým ich viažu medzinárodné zmluvy. Aj Slovenská republika má povinnosť informovať o dodržiavaní zmlúv a priebežne zasiela výborom

⁵⁶ Odpoveď SNSLP na autorovu žiadosť podľa zákona č. 211/2000 Z.z. o slobodnom prístupe k informáciám z júla 2012.

⁵⁷ Dostupné: [http://spravy.pravda.sk/sk_domace.asp?r=sk_domace&c=A101206_180806_sk_domace_p58#ixzz1xbF2om Hk \(12.6.2012\).](http://spravy.pravda.sk/sk_domace.asp?r=sk_domace&c=A101206_180806_sk_domace_p58#ixzz1xbF2om Hk (12.6.2012).)

OSN správy. Mimovládne organizácie (MVO) i národné inštitúcie na ochranu ľudských práv (ako SNSLP), majú zase možnosť podávať k výborom tzv. alternatívne správy.⁵⁸ Výbory potom na zasadnutiach kladú jednotlivým zástupcom vlád otázky. A po zohľadnení vyššie uvedeného výbory vydávajú tzv. záverečné odporúčania, v ktorých vládam navrhujú, čo by mali zmeniť. Odporúčania však nie sú záväzné. Stredisko vo svojej alternatívnej správe približne tri strany venovalo svojmu postupu v prípade Ilony. Uviedlo, že v prípade rómskej učiteľky, ktorá bola presvedčená, že jej rómsky pôvod bol dôvodom, prečo riaditelia škôl uprednostňovali nekvalifikované osoby, vyčerpalo všetky svojej kompetencie, aby jej pomohlo. V stanovisku pre OSN sa tiež uvádza, že v komunikácii s MŠ SR upozornilo na zabehnutú prax uprednostňovania nekvalifikovaných pedagógov pred kvalifikovanými, čo bolo spôsobené nedostatkom peňazí na niektorých školách.

Do veľkej miery sa stredisko v tomto dokumente odvolávalo na závery prieskumu poslancov Národnej rady SR Miroslava Beblavého a Bibiány Obrimčákovej, ktorý vraj poukázal na „problémy a potreby“, ako sú príliš voľné ruky riaditeľov pri výbere uchádzačov bez zohľadnenia dodržiavania princípov rovnakého zaobchádzania a nediskriminácie, či nedostatok financií na platy, nútiaci riaditeľov preferovať nekvalifikovaných uchádzačov pred kvalifikovanými.

Stredisko upozornilo OSN, že by bolo potrebné prijať opatrenia na vládnej úrovni, aby vyššia kvalifikácia nebola prekážkou pri uchádzaní sa o prácu, a takisto odporúčalo prijať aj „preventívne opatrenia proti diskriminácii a nerovnakému zaobchádzaniu v školskom prostredí“. Prednosť podľa strediska majú pedagógovia, ktorí sú lacnejšou pracovnou silou.

Stredisko sa postťažovalo, že štátna moc zlyháva aj v tomto prípade, keďže ignoruje potrebu systémových zmien týchto vážnych problémov. Zmeny by sa podľa jeho odporúčaní mali udiat na úrovni MŠ SR, aby bol dôraz kladený prednostne na kvalitu vzdelania a zamestnávanie pedagógov spĺňajúcich kvalifikačné kritériá.

Kauzu stredisko označilo za vážny sociálny problém, najmä v rovine zložitosti umiestnenia kvalifikovaných pedagógov na trh práce, keďže výhodou uchádzačov sú rezervy v ich vzdelaní, vďaka ktorým môžu školy ušetriť na rozpočtoch. „Kvalifikovanejší pedagógovia sú záťažou pre rozpočty. Mimoriadne kriticky sa žiada posudzovať fakt, že štát úmyselne svojimi systémovými opatreniami personálne zabezpečuje iba menej kvalifikovanú výchovu a vzdelávanie žiakov. Za osobitné negatívum treba považovať skutočnosť, že štát neprijal opatrenia na odstránenie nedostatkov ani po odporúčaní strediska ani na základe cito-

vaného uznesenia výboru NR SR. Plnenie medzinárodných zmluvných záväzkov, ako aj vnútroštátnych záväzkov Slovenskej republiky na ochranu práva na vzdelanie je nedostatočné,“ napísalo stredisko do OSN.

Stredisko tiež v správe vymenovalo inštitúcie, na ktoré sa pri svojej činnosti obrátilo. V snahe pomôcť Ilone i jej sestre Márii vraj napísali jeho zamestnanci spolu štrnásť rôznych dokumentov a zúčastnili sa aspoň na desiatich pracovných stretnutiach, bez prerušenia kontaktu so sestrami. SNSLP tiež nezabudlo uviesť, že obom sestrám poskytli komplexné právne rady, ak by sa na riaditeľov rozhodli podať žaloby na ochranu osobnosti.

Stredisko sa mýlilo

Za dôvod, pre ktorý odmietlo stredisko Ilonu zastupovať na súde, označilo nedostatok dôkazov a faktov referujúcich o diskriminácii. „Stredisko prišlo k záveru, že napriek podozreniu z rasovej diskriminácie by Ilona neunikla dôkazné bremeno v súdnom procese, namietajúcom diskrimináciu, a práve prenesenie dôkazného bremena na obžalovaného je fundamentálnou podmienkou, aby dokazoval, že nediskriminoval. Berúc do úvahy sociálnu situáciu Ilony ju stredisko nechcelo vystaviť prehre v súdnom konaní a vysokým súdnym poplatkom, ktoré by musela platiť v prípade prehry,“ napísalo SNSLP Výboru OSN vo svojej alternatívnej správe a zároveň konštatovalo, že v marci 2011 prvostupňový súd rozhodol o tom, že sťažovateľka nebola diskriminovaná, čím potvrdil právny názor strediska.

V oboch prípadoch išlo o predčasné a mylné závery strediska. Prvým z nich navyše SNSLP pred OSN argumentovalo už v čase, kedy poznalo rozsudok okresného súdu. Je síce skutočnosťou, že Ilona s právničkou Vandou Durbákovou prehrali spor na okresnom súde, no ich časť dôkazného bremena uniesli, a rozsudkom odvolacieho krajského súdu bolo rozhodnuté, že Ilona nemusí ani napriek neúspechu v súdnom konaní platiť protistrane žiadne súdne trovy.⁵⁹

Ďalším dokumentom, v ktorom sa SNSLP vyjadrilo k prípadu Ilony, je Správa o dodržiavaní ľudských práv v Slovenskej republike za rok 2010 (ďalej len správa), ktorá zjavne poslúžila aj ako podklad pre dokument adresovaný výboru OSN, v podstate ide o identický text. Navyše obsahuje napríklad citácie z uznesenia k záverom už spomínaného poslaneckého prieskumu, či informáciu, že Ilonu osobne navštívil riaditeľ SNSLP Juraj Horváth. „Informácie získané v bezprostrednom rozhovore bez tretích osôb doplnili faktografiu evidovanú v rozsiahlom spise v tejto kauze, ako aj potvrdili, a ešte viac prehľadli pochybnosti strediska o rovnakom zaobchádzaní s Ilonou,“ uviedli autori v správe.

⁵⁸ Alternatívne správy podávala napr. aj Poradňa pre občianske a ľudské práva, ktorej právnička V. Durbáková nakoniec zastupovala Ilonu pred súdom. Zástupcovia Poradne sa aj osobne zúčastnili na niektorých zasadnutiach, napr. Výboru pre odstránenie rasovej diskriminácie a Výboru na odstránenie diskriminácie žien. Dostupné: <http://poradna-prava.sk/?cat=13> (12.6.2012).

⁵⁹ Obom rozsudkom sa autor venuje v kapitole s názvom Na súdoch.

Poznatky o detailoch pracovných postupov v školstve, praktickom uplatňovaní kompetencií vo výchovno-vzdelávacom procese im ukázali „niektoré spôsoby a metódy diskriminácie používané v tomto procese“. Tieto poznatky vraj odhaľujú evidentný pokrok vo vývoji od primitívneho prejavu rasovej diskriminácie k formám sofistikovaného skrývania diskriminačného postupu. *„Podstata rasovej diskriminácie však zostala nezmenená. Napriek tomu, že nové podrobnosti o prípade, doplnené aj o poznatky z praxe v iných prípadoch, už neprinesli dôkazy preukazujúce pred súdom rasovú diskrimináciu, zakladajú však odôvodnené podozrenie zo skrytej rasovej diskriminácie.“*

Stredisko tiež nezabudlo spomenúť známy fakt, že v súčasnom systéme môžu byť pred vysokoškolsky vzdelanými pedagógmi uprednostňované osoby s praxou v oblasti manuálnej práce, ako sú upratovačka alebo baník. Stredisko ešte konštatovalo, že *„právna kauza Ilony je vo viacerých ohľadoch modelovým prípadom v slovenskej spoločnosti, ku ktorému sa bude stredisko vracieť, aby z neho čerpalo vo svojej praxi“*.

Prípad by sa podľa neho mal stať „negatívnym príkladom úspešne skrývanej rasovej diskriminácie, aby tak odrádzal potenciálnych diskriminujúcich, povzbudzoval obeť diskriminácie k úspešným obranným reakciám, poučil ochrancov ľudských práv v ich úsilí a osobitne nedovoliť štátu byť ľahostajným k rasovej diskriminácii“. SNSLP týmto príbehom ukončilo celú správu: *„Toto je poslanstvo a výzva prameniaca zo skutočného modelového prípadu, ktorého nesmierny význam je vhodný na uzatvorenie tejto Správy o dodržiavaní ľudských práv, vrátane zásady rovnakého zaobchádzania v Slovenskej republike za rok 2010.“*

Napriek týmto vzletným slovám si zrekapitulujme skutočnosti. Stredisko odmietlo poskytnúť Ilone právne zastupovanie v jej prípade na súde aj napriek tomu, že je to jeho úloha. Ako jeden z dôvodov uviedli aj hrozbu vysokých súdnych trov, ktorých „plateniu v prípade neúspechu v konaní ju nechceli vystaviť“.

Pritom to bolo to najdôležitejšie, o čo Ilona SNSLP prosila a zváženie možných rizík, o ktorých ju stredisko bolo povinné informovať, bolo výlučne na nej. Ujala sa jej až Vanda Durbáková a jej malá mimovládna organizácia Poradňa pre občianske a ľudské práva.

6. NA SÚDOCH

Hoci Ilona do poslednej chvíle márne dúfala, že ich aj so sestrou bude štát inštitúcia zastupovať, na SNSLP jej nezostalo len ťažké srdce: *„Videla som v tom aj financie, mala som pocit, že hlavným dôvodom, pre ktorý nás odmietli, sú peniaze. Naznačili mi, že na naše zastupovanie nemajú finančné kapacity. Na druhej strane som rada, že aspoň sa vypracovali určité posudky, prípad zdokumentovali, spravili záver.“*

Ilona si myslí, že prospešné pred súdom bolo už to, že SNSLP poukázalo v posudkoch na možné nerovnaké zaobchádzanie s jej osobou. Na druhej strane, okresný súd sa v časti rozsudku, ktorým jej uložil platiť trovy protistrany, odvolával aj na názor z posudku strediska o „nedostatku dôkazov preukazujúcich rasovú diskrimináciu“ a Ilone vyčítal, prečo sa šla súdiť, keď jej to neodporúčali.

Zastupovanie Ilony vedie ľudsko-právna právnička Vanda Durbáková, ktorá spolupracuje s mimovládnu organizáciou Poradňa pre občianske a ľudské práva. Podľa nej bola Ilona odhodlaná sa súdiť a názor strediska na súde zavážil: *„Práve v prípade školy, ktorú s našou pomocou zažalovala, SNSLP v ním vydanom odbornom stanovisku konštatovalo, že tam prišlo k porušeniu zásady rovnakého zaobchádzania, čo sme aj použili ako dôkaz v súdnom konaní.“* Stredisko sa ale mýlilo ohľadom dôkazov, ktoré vraj nemali stačiť na to, aby došlo k presunu dôkazného bremena: *„V rámci ďalšej korešpondencie SNSLP odôvodnilo svoj postoj nezastupovať Ilonu z dôvodu, že podľa ich názoru by neuniesla jej časť dôkazného bremena v rámci súdneho konania. S týmto názorom sme sa my právne nestotožnili. Podľa nás tam bolo dosť dôkazov na to, aby podľa zákona došlo k presunu dôkazného bremena na žalovanú stranu, to znamená na školu. A ostatne aj súd nám dal za pravdu, keď to aj konštatoval vo svojom rozhodnutí. V tom sme mali teda iný právny názor,“* povedala Durbáková.

Aj ona pripustila, že riziko neúspechu vo veci existuje vždy. Konečné rozhodnutie, teda iniciovanie súdneho konania je na klientovi a povinnosťou tých, ktorí ich zastupujú, je poskytnúť im všetky informácie. Klient si musí byť vedomý všetkých právnych rizík, pretože nikomu neviete garantovať, ako súd rozhodne. *„My sme boli toho názoru, že tam bol dostatok dôkazov, vysoká pravdepodobnosť uspieť v tomto spore, ale zaručiť to nevieme, lebo rozhoduje súd. Je to rozhodnutie klienta, či sa rozhodne brániť diskriminácii súdnou cestou. Ak sa rozhodne to podstúpiť, aj napriek rizikám, tak zastúpenie po zväžení iných pre nás podstatných skutočností poskytneme. Vždy je tam riziko platenia trov protistrany,“* dodala právnička.

Mimovládna organizácia, s ktorou Durbáková spolupracuje, už skôr začala zastupovať Iloninu sestru Máriu. V prípade Ilony malo vplyv na jej rozhodovanie to, že časť informácií o tom, ako školy postupovali pri zamestnávaní jej nerómskych a menej kvalifikovaných konkurentov, zhromaždili a dali k dispozícii médiám.

„Po analýze prípadu klientky, keďže sa to týkalo viacerých zamestnávateľov, sme dospeli k tomu, že vyberieme jeden prípad, o ktorom sme si mysleli, že má najväčšiu šancu uspieť na súde. Bola tam najlepšia dôkazná situácia. Klientka mala od začiatku záujem riešiť to súdnou cestou, tak sme jej ponúkli, že v prípade toho jedného zamestnávateľa ju budeme zastupovať a pomôžeme jej vec riešiť,“ povedala Durbáková o rozhodnutí, prečo sa mimovládna organizácia, s ktorou spolupracuje, rozhodla zabezpečiť klientke bezplatné právne zastúpenie v spore s jednou konkrétnou základnou školou.

Išlo o ten prípad, v ktorom riaditeľ uprednostnil pre školský rok 2009/2010 na pozíciu asistentky učiteľa obchodnú pracovníčku, hoci mal od Ilony žiadosť z 18. júna 2009. „Pre túto školu sme sa rozhodli aj preto, že riaditeľ sa klientky opýtal, prečo ešte nerodí deti ako jej rovesníčky, čo bola narážka na jej rasu a príslušnosť k rómskej etnickej skupine,“ povedala Stanislava Liptáková, ktorá tiež spolupracuje s Durbákovou na prípade počas mojej návštevy v kancelárii Poradne v Košiciach v apríli 2012.

Durbáková ju doplnila: „Jednak preto, a bola tam aj listinne najlepšia dôkazná situácia. To nebolo o tom, že tie ostatné prípady sú menej závažné, alebo tento je viac. Nespochybňovali sme, že aj pri tých ostatných prípadoch mohlo ísť o rasovú diskrimináciu. Z praxe, keďže podobné prípady zastupujeme, sme vedeli, aké je ťažké tieto veci dokázať v konaní pred súdom. Tak sme zvolili ten z jej prípadov, kde sme si mysleli, že je najvyššia šanca uspieť. Nebolo v našich kapacitách zastupovať ju vo všetkých prípadoch. Poradňa ako mimovládna organizácia nesupluje štát pri poskytovaní bezplatnej právnej pomoci, takže sa rozhodla zabezpečiť bezplatné právne zastupovanie v tomto jednom prípade.“

Ilona pripomenula, že za asistentku na tejto škole sa šla osobne uchádzať po tom, ako riaditeľ písomne odmietol jej žiadosť o miesto učiteľky. O to viac sa jej jeho výrok „o rodení detí, ako to robia jej rovesníčky“ dotkol. „Ponižujúcim tónom povedal, aby som sa namiesto večného uchádzania sa o zamestnanie a otravovania škôl vydala a rodila deti. Tiež naznačil, že to je tradícia žien v našich komunitách,“ trpko si zaspomínala Ilona. To ju utvrdilo v tom, že ju nechceli kvôli jej pôvodu.

Riaditeľ presvedčil

Žalobu na základnú školu podala Ilona 15. októbra 2010. Žiadala ospravedlenie a náhradu nemajetkovej ujmy. Pojednávanie sa uskutočnilo 28. marca 2011 a v ten istý deň padol aj verdikt, čo Durbáková ocenila, nakoľko podobné spory zvyknú súdy rozhodnúť často až po viacerých pojednávaniach. Súd žalobu zamietol a rozhodol, že žalobca je povinný nahradiť žalovanému trovy. Ilona ani Durbáková sa s takýmto verdiktom nestotožnili a odvolali sa na krajský súd.

Toto je však vhodné miesto, aby sme si pred pokračovaním, rozobrali najskôr samotný rozsudok príslušného okresného súdu, jeho argumentáciu, ako aj argumenty žalovaného (škola) i žalobkyne, ktoré sú uvedené v jeho písomnom vyhotovení, ktoré som mal k dispozícii. Žaloba bola podaná z dôvodu porušenia zásady rovnakého zaobchádzania, chránenej antidiskriminačným zákonom (ADZ).⁶⁰

⁶⁰ Paragraf 9 a nasl. zák. č. 365/2004 Z.z. o rovnakom zaobchádzaní v niektorých oblastiach a o ochrane pred diskrimináciou a o zmene a doplnení niektorých predpisov.

Z rozsudku vyplýva, že Ilona odôvodnila žalobu tým, že riaditeľovi osobne doručila žiadosť o prijatie do zamestnania s tým, že sa uchádzala o miesto učiteľa v odbore dejepis – pedagogika, a že je ochotná vziať aj prácu asistenta učiteľa. Riaditeľ ju nevzal a ona sa neskôr dozvedela, že prijal osobu s nižšou kvalifikáciou, ako má ona, z čoho vyvodila záver, že nebola prijatá kvôli tomu, že je Rómka.

Podľa rozsudku sa škola k žalobe vyjadrila v januári 2011. Súdu napísala, že neprijatie Ilony nemá s diskrimináciou nič spoločné a žiadala žalobu zamietnuť. Sudca na úvodných stranách rozsudku cituje z listinných dôkazov. Napríklad odpoveď riaditeľa Ilone, že ju nemôže prijať pre nedostatok voľných pracovných miest, ale že ju vedú v evidencii a v prípade potreby sa s ňou skontaktujú. Ďalej mal súd k dispozícii aj riaditeľovu odpoveď pre SNSLP, kde vymenoval známe dôvody (mal údajne peňažné prostriedky na asistenta učiteľa len so stredoškolským vzdelaním), pre ktoré nemohol prijať Ilonu, a ktorým som sa podrobne venoval v predošlých kapitolách.

Sudca sa oboznámil aj so stanoviskom MŠ SR, že nedostatok financií by nemal byť dôvod na uprednostnenie absolventa strednej školy pred uchádzačom s vysokoškolským vzdelaním II. stupňa. V rukách mal aj „dôkaz“ – vyjadrenie SNSLP o tom, že prijímanie nekvalifikovaných uchádzačov vyvoláva pochybnosti o dodržiavaní zásady rovnakého zaobchádzania pri výberovom konaní – a že v prípade žalobkyne pri preukázaní existencie dôvodu chráneného antidiskriminačným zákonom mohlo dôjsť k nerovnakému zaobchádzaniu.

Súd však videl aj konštatovanie strediska, že nie každé nerovnaké zaobchádzanie možno považovať za diskrimináciu podľa ADZ. Riaditeľ súdu potvrdil, že na miesto, o ktoré sa v júni 2009 uchádzala Ilona, prijal v septembri pani M. G., ktorá skončila strednú školu v odbore obchodný pracovník. Riaditeľ súdu uviedol, že v minulosti zamestnával asistentku učiteľa aj rómskeho pôvodu (2004/2005, 2006/2007). Podľa názoru žalujúcej strany M.G. nespĺňala podmienku odbornej spôsobilosti, čo riaditeľ odmietol. Zároveň spochybnil žalobu, keďže podľa neho žalobkyňa neuviedla ani jednu skutočnosť, ktorá by preukazovala „jej tvrdenie o diskriminácii z dôvodu rómskej etnickej príslušnosti“.

Súd mal k dispozícii aj výsledky kontroly inšpektorátu práce v Banskej Bystrici, ktorá nezistila žiadne nedostatky. Rovnako súd čítal aj z protokolu výsledku kontroly vykonanej Krajským školským úradom v Banskej Bystrici, týkajúcej sa aj žiadosti žalobkyne o prijatie do zamestnania, z ktorého vyplýva, že pokiaľ sa týka prijatia M. G., nedošlo k porušeniu právnych predpisov. „V tomto protokole sa zároveň konštatovalo, že M. G. spĺňala podmienky pre vznik pracovného pomeru v zmysle zákona o výkone práce vo verejnom záujme,⁶¹ konštatoval sudca. A medzi dôkazmi nechýbal ani záver strediska, ktoré „po preskúmaní skutočností a dôkazov označených Ilonou preukázateľne nezistilo diskrimináciu z dôvodu jej rómskej národnosti a etnicity“.

⁶¹ Paragraf 3 zák. č. 552/2003 Z.z. o výkone práce vo verejnom záujme

Riaditeľ tvrdil súdu, že na rok 2009 a 2010 mal od príslušného mestského úradu k dispozícii 5850 eur na pozíciu asistenta učiteľa. Na svoju obhajobu predložil žalovaný 32 žiadostí o prijatie do zamestnania, z ktorých viaceré sa týkali miest učiteľa i asistenta.

Sudca sa v rámci výsluchu Ilony spýtal, či aj ostatné osoby, ktoré u žalovaného neboli prijaté do zamestnania, sa majú z nejakého dôvodu cítiť diskriminované. Ilona mu odvetila, že nevie, ale že ona sa cíti diskriminovaná, lebo prijatá M. G. mala nižšie kvalifikačné predpoklady. *„Uprednostnením nekvalifikovaného uchádzača došlo k zníženiu mojej ľudskej dôstojnosti,“* stála si za svojím Ilona.

Jej právna zástupkyňa povedala, že tu so súdom nesúhlasili. Ilonu mal podľa nej sudca porovnávať len s úspešnou uchádzačkou M. G., nie s ostatnými, ktorí neboli prijatí: *„Tí tiež mali možnosť to riešiť súdnou cestou, v prípade, že by mali zato, že boli znevýhodnení. Súd sa s týmto našim argumentom nestotožnil, pri rozhodovaní sa zaoberal aj ostatnými uchádzačmi. Pre nás to však nebolo podstatné, či tam mal dvadsaťpäť alebo päťdesiat žiadostí, podstatné bolo, prečo prijal obchodnú pracovníčku oproti vysokoškolsky vzdelanej osobe s praxou,“* povedala Durbáková.

Sudca si počas výsluchu od Ilony vypočul, že sa stretáva s poznámkami, že načo študuje, a zvyšuje si vzdelanie, keď ako Rómka aj tak prijatá do práce nebude. Spomenula mu aj skutočnosť, že žiadosť na žalovanej základnej škole mala podanú aj v predchádzajúce roky. Prijatá však nebola. Mnoho vecí, ktoré vypovedala, sa podľa nej v rozsudku neocitlo.

*„Vypočul ma ako prvú. Nič z toho však neuviedol v rozsudku, z mojej výpovede, ako keby to bolo zbytočné. Nebral to za relevantné, aj preto som znechutená. Mňa jeho postoj sklamal. Naopak, **akceptoval výpoveď riaditeľa, ktorý tam zahrál divadielko o svojich sympatiách k deviatačke, ktorú nakoniec zamestnal, a súd to akceptoval. Ako v divadle, nevedela som, či sa mám smiať alebo plakať.** Sudca na každé slovo riaditeľovi priťakával: ‘áno, áno pán riaditeľ, samozrejme, že ste tak konali’. Sudca nemal čo k riaditeľovej výpovedi vyjadrovať svoje názory,“* povedala Ilona.

Pojednávanie bolo podľa nej rozhodnuté už na začiatku a nebolo treba ani vypovedať. Podľa Durbákovy spolupracovníčky Liptákovej, riaditeľ školy na základe zápisnice z pojednávania tiež povedal, že nejde len o súhlas školy, ale aj o súhlas rodiča, s ktorého deťmi učiteľ pracuje. Toto jeho vyjadrenie súd však v rozsudku neuviedol. Liptáková v tejto súvislosti upozornila na tvrdenie

riaditeľa na pojednávaní, že asistent učiteľa, ktorý bol prijatý do zamestnania, by mal pracovať s konkrétnym nerómskym dieťaťom a nie rómskymi deťmi. *„Vlastne počas výpovede naznačil, že by nerómski rodičia mohli mať problém s tým, že by s ich dieťaťom pracovala rómska učiteľka,“* povedala Durbáková.

Riaditeľ vo výpovedi tvrdil, že pozíciu asistenta učiteľa musel obsadiť náhle, hoci pre školský rok 2009/2010 s tým pôvodne nepočítal. Mal údajne problémového žiaka, Neróma, ktorého správanie sa ku koncu roka 2008/2009 značne zhoršilo, „stal sa nezvládnuteľným“. Žiak údajne nemal problém s učením, ale bol násilný. *„Preto bolo potrebné zabezpečiť asistenta učiteľa pre tohto žiaka, a to asistenta, u ktorého neboli potrebné pedagogické znalosti, pretože tomuto žiakovi nebolo potrebné vysvetľovať učivo, ale bolo potrebné mu zabezpečiť asistenta rázneho, ktorý ho v prípade zvyšovania agresivity správania vhodne usmerní,“* citoval riaditeľa súd v rozsudku. Údajne vzhľadom na to, že M. G. poznal ako bývalú žiačku školy, ktorá mu utkvela v pamäti tým, že cez prestávky vedela žiakom organizovať voľný čas, bola rázna a rozhodná, a v čase vzniku potreby obsadiť uvedené miesto asistenta učiteľa mal aktuálne jej žiadosť, uzavrel pracovnú zmluvu s touto osobou, čomu zodpovedali aj jeho finančné možnosti – 7. platová trieda. Riaditeľ teda uviedol, že úlohou novoprijatej M. G. malo byť staranie sa o problémového nerómskeho žiaka. Rozsudok však cituje aj novú riaditeľku školy, ktorá riaditeľa, odídeného do dôchodku, vystriedala v júli 2010, že *„zo 16 tzv. integrovaných žiakov sú iba 3 rómskeho etnika a asistenta učiteľa má iba jeden, a to ten, ktorému asistenta robila v školskom roku 2009/2010 M. G.“* Tento rozpor sa už ďalej v rozsudku nijako nerieši a pre súd zrejme nebol podstatný.

Durbáková si myslí, že vyjadrenia riaditeľa neboli kľúčové. *„Nebolo nevyhnutné, aby žalobkyňa preukázala, že k diskriminácii došlo, tá sa predpokladá. Škola musela dokazovať opak. Ilona tvrdila, že bola diskriminovaná preto, že je Rómka, oni museli dokázať, že to tak nebolo.“* Ani na samotný výsledok vraj diskriminačné poznámky nemali až taký vplyv: *„Nie je to až taký rozdiel, ak vás niekto vyhodí z pohovoru a povie, že Cigánov neprijíma, a keď to nepovie, a aj tak vás neprijme. Stále je to diskriminácia bez ohľadu na to, či obdobné slová padnú alebo nie. V prípade, že áno, a je to zachytené, je to dôkaz navyše, ktorý vám môže pomôcť k úspechu. On musel preukázať, prečo prijal uchádzačky, ktoré mali nižšiu kvalifikáciu, nemali prax a predpoklady na výkon tohto povolania,“* povedala právnička Ilony.

Pripustila však zároveň, že na súdoch s tým býva problém, ak človek nedisponuje takýmto typom dôkazu.

„Diskriminácia je znevýhodnenie v porovnateľnej situácii. Oni musia dokázať, prečo vás znevýhodnili, a prečo prijali tú osobu, ktorá nemala tie predpoklady, a odlišovali ste sa len tým, že ste inej etnickej príslušnosti. Musíte samozrejme oznámiť skutočnosti, z ktorých je možné dôvodne usudzovať, že k diskriminácii došlo. V praxi s tým sú rôzne problémy, kedy súdy, ak tam nie je takéto explicitné vyjadrenie – ‘Rómov neprijmeme do práce’ – alebo ak sa diskriminujúci správa slušne, tak súdy zvyknú toto konanie bagatelizovať, aj napriek tomu, že sa zjavne jedná o diskrimináciu, akurát vám to nie je priamo verbalizované.“

Súd v rozsudku na veľkom priestore citoval ustanovenia v slovenskej legislatíve, ktoré majú chrániť zamestnancov pred diskrimináciou. Spomínal nielen ADZ, ale niektoré paragrafy Zákonníka práce, či zákona o službách zamestnanosti. Nevynechal ani paragraf zákona o výkone práce vo verejnom záujme, podľa ktorého „zamestnávateľ rozhodne o obsadení voľného pracovného miesta na základe posúdenia vhodnosti jednotlivých uchádzačov z hľadiska ich znalosti a schopnosti na výkon práce vo verejnom záujme“.⁶²

Azda podľa tohto paragrafu by sa mohlo zdať logické, že riaditelia nebudú uprednostňovať obchodných pracovníkov pred pedagogicky vzdelanými absolventmi vysokých škôl druhého stupňa, no súd, ako sa ukázalo, mal na vec iný názor. Napriek vyššie spomínaným obavám SNSLP však akceptoval presun dôkazného bremena na žalovaného podľa ADZ, a to vďaka faktu, že Ilonu odmietli napriek vyššej kvalifikácii, ako mal prijatý uchádzač. Súd konštatoval, že „žalovaný (škola) môže uspieť iba vtedy, ak preukáže, alebo z konania a vykonaných dôkazov vyplynie, že zásadu rovnakého zaobchádzania neporušil, teda že pohŕtka jeho konania nespočívala v tvrdenom diskriminačnom dôvode“.

Zároveň však sudca dospel k záveru, že škola uniesla dôkazné bremeno a v neprijatí Ilony do práce diskrimináciu nevidel. Niektoré z argumentov, ktoré sa netýkajú irelevantných formálnych nedostatkov (napr. evidovanie žiadostí), alebo nedostatku financií, stoja za detailnejšiu pozornosť. Aj kvôli nim sa Ilona za pomoci jej právničky nakoniec odvolala proti jeho verdiktu.

Súd sa napríklad stotožnil s argumentom žalovanej školy, že na miesto s kvalifikačným predpokladom stredoškolského vzdelania by nikdy neprijala uchádzača so vzdelaním vysokoškolským, pretože by ho tým degradovala na menej kvalifikovanú osobu. Súd tu tiež prezentoval záver, ktorý mu je známy, že „v prípade vysokoškolsky vzdelaného človeka na miesto, na ktoré postačuje ako kvalifikačný predpoklad vzdelanie stredoškolské, po krátkom čase nastáva stav, keď sa tento zamestnanec na zamestnávateľovi začne domáhať preradenia na lepšie platené miesto s kvalifikačným predpokladom vyššieho vzdelania, čo môže zamestnávateľa zatažovať“.

⁶² § 6 ods. 2 zákona č. 552/2003 Z.z. o výkone práce vo verejnom záujme.

Právnička Durbáková sa s týmto argumentom žalovanej školy o degradácii vysokoškolsky vzdelaného uchádzača nestotožnila: „My sme tvrdili, že aj na pozíciu asistenta učiteľa je správne a logické, ak si v rámci uchádzačov vyberiete toho, kto má na jej výkon tie najlepšie predpoklady. Ak porovnáваме absolventku v odbore obchodný pracovník bez praxe, a osobu, ktorá pôsobila v školstve, aj na pozíciu asistenta učiteľa, a má pedagogické vzdelanie, tak si myslím, že z toho jednoznačne vychádza, že táto osoba by mala mať lepšie predpoklady na výkon tohto povolania. Odhliadnuc od práva, ale aj z logiky vecí. A ak sa tá osoba hlási na túto pracovnú pozíciu, tak by malo byť aj v záujme školy, aby prijala človeka, ktorý má najlepšie predpoklady vykonávať ju. V tomto prípade to podľa nášho názoru bola naša klientka, a nie obchodná pracovníčka bez akejkoľvek praxe.“

Samosudca si to ale nemyslel. Podľa neho bolo napríklad odporúčanie MŠ prijímať čo najkvalifikovanejších zamestnancov len v rovine úvahy, pretože „takáto povinnosť zamestnávateľovi, a tomu zodpovedajúce právo žalobkyne, nevyplýva zo žiadneho právneho predpisu“.

Durbáková mu tvrdila opak. Odvolávala sa pritom na vyššie i samotným sudcom citovaný paragraf zákona o výkone práce vo verejnom záujme, podľa ktorého treba kandidátov na voľné miesta vo verejnom záujme posudzovať podľa ich znalosti a schopnosti. Sudca zase v odôvodnení rozsudku tvrdil, že neexistuje právny predpis, ktorý na voľné miesto odporúča prijať najvhodnejšieho uchádzača. „Zrušme potom pedagogické školy,“ poznamenala Durbáková. Pravdou je, že napríklad vo Fínsku, ktoré je považované za krajinu s príkladným školským systémom, sa kladie veľký dôraz na pedagogické schopnosti učiteľa. Netreba zdôrazňovať, že Ilona bola vyštudovaná pedagogička.

Predavačka podľa súdu vhodnejšia ako pedagogička

Podľa sudcu v konaní nebolo vyvrátené tvrdenie riaditeľa, že sa zaoberal len „aktuálnou“ žiadosťou od M. G., ktorú poznal, a na ostatné žiadosti nebral ohľad. Riaditeľ mal okrem toho evidovaných približne 25 žiadostí od iných uchádzačov na rôzne pozície, vrátane učiteľov či asistentov učiteľa, aj vysokoškolsky vzdelaných kandidátov s dlhoročnou praxou, ktorí boli Nerómovia a tiež by sa mohli cítiť diskriminovaní z dôvodu neprijatia. „Ilona sa porovnávala s uchádzačkou M. G. Súd to vykladal rôzne, s čím sme sa my nestotožnili. Podľa nášho názoru, M. G., s ktorou sa ona porovnávala, bola tá úspešná uchádzačka. Nie tí ostatní, ktorí neboli prijatí. Tí tiež mali možnosť to riešiť súdnou cestou, v prípade, že by mali zato, že boli znevýhodnení,“ povedala Durbáková.

Sudca sa ďalej snažil upriamiť pozornosť na skutočnosť, že práca asistenta učiteľa nie je primárne o učení. „Podľa súdu treba zohľadniť, že skutočne primárnou činnosťou asistenta učiteľa nie je vyučovacia činnosť, ktorá je záležitosťou

učiteľa, ale činnosť iná, tak, ako je opísaná napr. v metodickom pokyne k zavedení profesie asistent učiteľa v predškolských zariadeniach, v základnej škole a v špeciálnej základnej škole, podľa ktorého asistent učiteľa sa podieľa na utváraní podmienok nevyhnutných na prekonávanie najmä jazykových, zdravotných, sociálnych bariér dieťaťa pri zabezpečovaní výchovno-vzdelávacieho procesu.⁶³ Vystala tu otázka, prečo vôbec sudca použil argumenty, ktoré by logicky mali svedčiť v prospech Ilony ako uchádzačky o miesto s pedagogickým vzdelaním. Pedagóg, z gréckeho slova paidagogos, znamená učiteľ, ale aj vychovávateľ. Sudca buď nepoznal význam tohto slova, alebo bol zrejme toho názoru, že obchodný pracovník je lepším pedagógom než profesionál so vzdelaním a praxou v tejto oblasti.

Sudca sa pri svojom rozhodnutí, že Ilona nebola diskriminovaná, oprel aj o niekoľko judikátov britských súdov. Na ich základe okrem iného v rozsudku uviedol: „*Pokiaľ je konanie žalovaného zamestnávateľa iracionálne, môže to byť samozrejme významný argument pre žalujúcu stranu, pretože táto iracionalita, či navonok nepochopiteľné konanie, môže maskovať skrytú diskrimináciu, ale je dôležité, že iracionalitu možno vysvetliť aj inak, a potom nemožno hovoriť o diskriminácii, lebo zamestnávateľ postupuje iracionálne voči všetkým zamestnancom.*“ Podľa sudcu britské súdy v antidiskriminačných sporoch „*akceptujú, že nie je na nich, aby nahradzovali svojou právnou argumentáciou rozhodovacie úvahy zamestnávateľa, eventuálne, aby sa mu snažili vnútiť takú stratégiu výberu zamestnancov, ktorá je (z pohľadu súdu) jedine objektívna a vylučujúca akúkoľvek pochybnosť o diskriminácii. Súdy musia rešpektovať úsudok zamestnávateľa a poskytnúť mu istú mieru uváženia.*“

Sudca v odôvodnení rozsudku riaditeľovi uznal logiku v jeho rozhodnutí zabezpečiť v dôsledku násilného správania sa ťažko zvládnuteľnému žiakovi v rozbehnutom školskom roku ako asistenta učiteľa róznu osobu, ktorú poznal, ktorá túto základnú požiadavku spĺňala a ktorej žiadost' mal ako aktuálnu.

Zmätky okolo evidovania a archivovania Iloninej žiadosti, ktorú riaditeľ podľa svojich tvrdení súdu 30 dní evidoval a neskôr ju „iba archivoval bez toho, aby ju pokladal z hľadiska jej obsahu za aktuálnu a relevantnú“, a z toho dôvodu ju pri vzniku pracovného miesta nebral do úvahy, mu nepoškodili. Podľa súdu totiž „*nebolo možné toto tvrdenie vyvrátiť (pretože doba evidencie uvedená v odpovedi na žiadost' o zamestnanie presným časovým údajom uvedená nebola, teda mohla byť aj spomínaných 30 dní) ako tvrdenie, ktoré robí diskrimináciu žalobkyne na základe príslušnosti k určitému etniku nepravdepodobnou.*“

Samosudca napísal, že riaditeľ nemal povinnosť vykonať na predmetné miesto výberové konanie. Neexistuje vraj žiadny zákon, ktorý by mu to predpisoval, alebo, ktorý by upravoval, ako má zamestnávateľ postupovať. Sudca vymenoval

niekoľko zákonov, aby podoprel svoj záver.⁶⁴ Okrem iného totiž v rozsudku dôvodil tým, že „*právny nárok na prijatie do zamestnania z dôvodu spĺňania predpokladov vyžadovaných na konkrétne pracovné miesto, tak ako to prezentuje žalobkyňa, jej zo žiadneho právneho predpisu nevyplýva.*“

Svoje konštatovanie „o prístupe k zamestnaniu“ sudca oprel o zákon o službách zamestnanosti, ktorý uvádza, že právo na prístup k zamestnaniu je právo občana, ktorý chce pracovať, môže pracovať a hľadá zamestnanie, na služby podľa tohto zákona zamerané na pomoc a podporu uľahčenia jeho vstupu na trh práce vrátane pomoci a podpory vstupu a zotrvania znevýhodneného uchádzača o zamestnanie na trh práce najmenej počas obdobia šiestich nasledujúcich kalendárnych mesiacov.⁶⁵

Durbáková sa s výkladom súdu v tomto smere nestotožnila. Súd podľa nej povedal, že keďže zo žiadneho právneho predpisu nevyplýva právo na prácu, na prístup k zamestnaniu, tak preto ani nemohlo prísť k diskriminácii. S týmto mala zásadný problém: „*Súd povedal, že v prípade, ak sa hlásite o prácu, a nie je tam výberové konanie či výberový proces, tak podľa názoru súdu ani nemôže dôjsť k diskriminácii, pretože vy si neuplatňujete žiadne právo. Takýto striktný výklad je podľa nášho názoru v príkrom rozpore s právom Európskej únie (EÚ),*“ vyhlásila právnička Ilony. Podľa nej ide o výklad práva EÚ a keďže existujú pochybnosti, tak v dovolaní, ktoré v kauze podala na Najvyšší súd, navrhla, aby sa súd obrátil na Súdny dvor Európskej únie v Luxemburgu. Najvyšší súd tak však neurobil.

Sudca odmietol aj vyjadrenie žalobkyne, že M. G. v čase prijatia nespĺňala podmienku odbornej spôsobilosti. Odvolal sa na vyhlášku ministerstva školstva o odbornej a pedagogickej spôsobilosti pedagogických zamestnancov, podľa ktorej sa už samotným absolvovaním štúdia v neučiteľských odboroch získava odborná spôsobilosť.⁶⁶ Žalobkyňa neuspela s argumentáciou, že pod odbornou spôsobilosťou sa rozumie súbor odborných vedomostí, zručností a návykov získaných štúdiom na vysokej alebo na strednej škole a odborná prax.⁶⁷ Ak by vraj súd prijal výklad žalobkyne, tak by ani absolvent učiteľsky zameraného štúdia nemohol byť bezprostredne po jeho absolvovaní prijatý za pedagogického zamestnanca pre nedostatok odbornej praxe, ktorú nemal kedy získať, napísal sudca, ktorý za odbornú prax nepovažoval rôzne praxe počas štúdia. Ilona ich pritom absolvovala niekoľko, práve na pozícii asistentky učiteľa.

⁶⁴ Takouto normou nie je podľa sudcu ani §41 ods. 8 Zákonníka práce alebo § 62 zákona č. 5/2004 Z.z. o službách zamestnanosti (tie sa v podstate týkajú iba otázok vyžadovania informácií od uchádzača o zamestnanie a kritérií na výber zamestnanca) a ani § 6 ods. 2 zákona o výkone práce vo verejnom záujme, ktorý obsahuje iba všeobecnú formuláciu, že zamestnávateľ rozhodne o obsadení voľného pracovného miesta na základe posúdenia vhodnosti jednotlivých uchádzačov z hľadiska ich znalostí a schopností na výkon práce vo verejnom záujme.

⁶⁵ § 14 ods. 1 zákona č. 5/2004 Z.z. o službách zamestnanosti.

⁶⁶ §2 ods. 3 Vyhlášky MŠ SR č. 41/1996 Z.z. o odbornej a pedagogickej spôsobilosti pedagogických zamestnancov.

⁶⁷ § 2 ods. 1 Vyhlášky MŠ SR č. 41/1996 Z.z. o odbornej a pedagogickej spôsobilosti pedagogických zamestnancov.

⁶³ Metodický pokyn č. 1631/2002-SKR vydaný Ministerstvom školstva SR dňa 26.8.2002, čl. 1, ods. 1.

Súd spomenul výsledok kontroly KŠÚ BB, podľa ktorého pre prijatie M. G. boli splnené všetky podmienky. Prišlo aj na peniaze. Sudca uznal riaditeľovi, že ak mal finančné prostriedky len na asistenta učiteľa v 7. platovej triede, nemožno ani z tohto pohľadu jeho výber zamestnanca s úplným stredoškolským vzdelaním (postačujúcim na uvedené pracovné miesto) považovať za nesprávny alebo diskriminačný. „*Tu nemožno súhlasiť s názorom ministerstva školstva, že nedostatok finančných prostriedkov by nemal byť dôvodom na neprijatie vyššie kvalifikovaného uchádzača, pretože ak by bol mal žalovaný finančné prostriedky na asistenta učiteľa v 9. platovej triede, otázka, prečo bola prijatá M. G. by riešená nemusela byť z dôvodu jej nespĺňania predpokladov na pracovné miesto v tejto platovej triede,*“ napísal sudca.

Podľa Iloninej právničky však ani tento sudcov dôvod neobstojí: „*Žiadny rozpočet nie je nemenný. Nič riaditeľovi nebránilo zamestnať vyššie kvalifikovaného uchádzača vo verejnom záujme. Podľa mňa existuje povinnosť zamestnávateľa prijímať zamestnanca, ktorý má najlepšie predpoklady a nedbať na peniaze,*“ povedala Durbáková.

Odvolyvanie

Sudca predmetné fakty videl inak a uzavrel to celé tým, že výber M. G., presnejšie – nevyhovenie žiadosti o prijatie žalobkyne – nebolo v rozpore s dovtedajšou praxou žalovaného pri prijímaní zamestnancov. „*Na základe vyššie uvedených dôvodov má súd za to, že nárok uplatnený žalobou nie je daný a preto žalobu zamietol.*“

Ilona sa tak nedočkala ospravedlnenia ani náhrady nemajetkovej ujmy, ba čo viac, súd priznal náhradu trov konania v plnom rozsahu úspešnému žalovanému. Celkovo Ilona mala škole zaplatiť vyše 500 eur. Sudca napísal, že uvažoval aj o možnosti nepriznania trov⁶⁸, avšak podľa jeho názoru dôvod na aplikáciu uvedeného ustanovenia daný nie je, a to z nasledujúcich dôvodov: „*Náklady konania plnia dve významné funkcie. Ide o funkciu preventívnu a funkciu sankčnú. Prístup k súdnemu konaniu bez nutnosti akýchkoľvek výdajov so sebou nesie riziko jeho zneužívania (zbytočného či svojvoľného súdenia). Proti takýmto prípadom by mala právna úprava nákladov konania pôsobiť preventívne.*“

Súd argumentoval už spomínaným názorom SNSLP: „*Žalobkyňa bolo známe, že SNSLP neprevzala jej zastupovanie z dôvodu predpokladaného neúspechu v konaní. Žalobkyňa ďalej muselo byť známe aj to, že príslušné orgány nedostatky pri zamestnaní M. G. žalovanému nevytkli.*“

Krajský súd, ktorý sa odvolaním zaoberal, našťastie v tomto bode rozsudok zmenil a povedal, že ohľadom trov sú dôvody hodné osobitného zreteľa

v prejednávacom prípade prítomné a Ilona nemusela platiť nič. „*Od začiatku sme to navrhovali, pretože súd nemusí priznať náhradu trov v určitých prípadoch,*“ povedala Durbáková. Trojčlenný senát Krajského súdu v Banskej Bystrici (KS BB) o odvolaní Ilony rozhodoval bez pojednávania 16. augusta 2011. V časti o náhrade trov konania rozsudok Okresného súdu, ako bolo povedané vyššie, zmenil tak, že škole trovy nepriznal, no zamietnutie žaloby potvrdil.

Ilona v podanom odvolaní trvala na podanej žalobe. Trvala na tom, že pohnútkou diskriminačného konania zo strany žalovaného bola jej etnická príslušnosť, lebo „*prijatie uchádzačky s nižšou kvalifikáciou, ktorá sa od nej odlišovala etnickou príslušnosťou, ako aj výroky bývalého riaditeľa, žalovaného, na prvý pohľad vyvolali dojem, že k odlišnému zaobchádzaniu došlo práve zo zakázaného diskriminačného dôvodu, a to etnickej príslušnosti žalobkyne.*“

Žalovaná strana mala podľa odvolania, ktoré sformulovala Durbáková, rozumnými presvedčivými argumentami preukázať, že k diskriminácii nedošlo, čo sa nestalo. Durbáková v ňom vyzdvihla skutočnosti, ktoré okresný súd nebral do úvahy: „*Záujmom zamestnávateľa by malo byť predovšetkým zamestnávanie čo najkvalifikovanejších uchádzačov, prihliadať na kvalifikáciu a odbornosť uchádzačov, prihliadať na ich dosiahnuté vzdelanie a predchádzajúce pracovné skúsenosti.*“ Durbáková ďalej informovala KS BB, že Ilona sa aj po podaní písomnej žiadosti o prijatie do zamestnania u žalovanej strany informovala „*o toto pracovné miesto, a to koncom augusta 2009, preto jej nie je známe, prečo súd uveril nepravdivým tvrdeniam o najčerstvejšej žiadosti.*“

V odvolaní sa nachádzalo aj konštatovanie, že prvostupňový súd sa mal sústrediť na porovnateľnosť situácie prijatej uchádzačky a žalobkyne, nie žalobkyne a ďalších neprijatých uchádzačov. Za pádne nepovažovala Durbáková ani správanie sa žalovaného v minulosti (údajné zamestnávanie rómskych asistentiek učiteľa pred M. G.), keďže predsudky voči rómskemu etniku boli neprehliadnuteľné aj vo výpovedi bývalého riaditeľa. „*Súd prvého stupňa nebral do úvahy diskriminačné poznámky bývalého riaditeľa na adresu žalobkyne, pričom nebolo nevyhnutné, aby žalobkyňa v konaní preukazovala, že k diskriminácii došlo na základe jej rómskeho etnického pôvodu, tá sa predpokladá.*“ Ani otázka financií nemala mať podľa nej určujúci význam pri rozhodovaní o prijatí zamestnanca.

Žalovaná škola žiadala potvrdiť rozsudok Okresného súdu a priznať náhradu trov odvolacieho konania. Poprela „*údajné diskriminačné výroky bývalého riaditeľa adresovaného žalobkyne pri prerokovávaní jej žiadosti o prijatie do zamestnania,*“ lebo to vyplýva z jeho svedeckej výpovede. Škola sa hájila aj tým, že pri obsadzovaní voľného pracovného miesta dodržala všetky právne predpisy.

Durbáková namietala aj výrok o náhrade trov konania. Kým tu jej súd vyhovel a náhradu trov škole nepriznal ani za odvolacie konanie, v ostatných bodoch však rozsudok okresného súdu potvrdil: „*Okresný súd v dostatočnom rozsahu*

⁶⁸ Z dôvodov uvedených v § 150 ods. 1 Občianskeho súdneho poriadku.

zistil skutkový stav veci a správne ho právne posúdil. Odvolací súd sa v celom rozsahu stotožňuje s odôvodnením napadnutého rozsudku vo veci samej.“

Krajský súd sa nezaoberal námietkou zaujatosti, ktorú chcela v odvolaní uplatniť Ilona na adresu sudcu okresného súdu z dôvodu, že „záver súdu, že nárok žalobkyne v konaní nie je daný, mohol byť ovplyvnený okrem iného subjektívnym postojom sudcu, ktorý sa zakladal na osobnom postoji a presvedčení konajúceho sudcu, ktorý počas konania viackrát prezentoval vlastný osobný názor na vec (porovnával svoju osobnú situáciu so situáciou žalobkyne, to, že ani on sa po ukončení štúdia nemohol zamestnať, to, že pôsobil na personálnom oddelení a teda chápe závažnosť nedostatku finančných prostriedkov žalovaného)“.

Jedným z dôvodov nerozhodovania o námietke, ktorý udal KS BB, bol, že okolnosti, ktoré spočívajú v postupe sudcu v prejednávanej veci, nie sú podľa zákona dôvodom na jeho vylúčenie. Durbáková povedala, že v odvolaní dostatočne upozornili na dôvody, ktoré vyvolali pochybnosti o nezáujatosti sudcu okresného súdu, avšak krajský súd ich nepovažoval za opodstatnené.

Prípád z KS BB putoval na Najvyšší súd SR, ktorý mal posudzovať zákonnosť rozhodnutí nižších súdov. Jeho senát ho však len z procesných dôvodov vrátil späť na kraj. Ilona zostala z postupu súdov zaskočená. Myslela si, že s námietkou na zaujatosť okresného sudcu na kraji uspeje: „Čakala som, že okresný súd podporí samosprávu, nie rómsku učiteľku. Ale to, ako so mnou jednal, to som nečakala. Dúfala som v inteligentného sudcu, ktorý sa bude ku mne správať objektívne a nie zhadzovať ma a vyjadrovať ku mne antipatie,“ zúfala si Ilona, ktorá je rozhodnutá bojovať až do konca: „Už teraz nemám čo stratiť. Úplne do konca pôjdem. Myslím si, že na Európskom súde pre ľudské práva mám vyššie šance.“

Diskrimináciu sa na okresnom ani krajskom súde teda preukázať nepodarilo. Právnička Durbáková pomenovala základnú príčinu.

„Súdy, ktoré zatiaľ o kauze rozhodovali, konštatovali, že škola sa z toho vyvinila. Podľa ADZ v prípade, že žalujúca strana preukáže, že sú tam dôvodné pochybnosti o tom, že mohlo prísť k porušeniu zásady rovnakého zaobchádzania, tak je na žalovanej strane, aby preukázala opak, že nediskriminovala. A v tomto prípade súdy mali za to, že škola preukázala, že nediskriminovala.“

S argumentami súdov o nedostatku peňazí, či neexistencii predpisu hovoriaceho, že treba prijať vhodnejšieho uchádzača, sa však nestotožnila. „Krajský súd dal za pravdu okresnému súdu. Keďže sme ani s týmto rozhodnutím nesúhlasili, tak sme využili možnosť, a podali dovolanie na Najvyšší súd. Ten rozsudok krajského súdu z procesných dôvodov zrušil a prikázal mu vo veci opäť rozhodnúť. Krajský súd tak urobil na jeseň 2012, kedy opätovne rozhodnutie

okresného súdu potvrdil,“ zhrnula doterajšie výsledky Durbáková. Z rozsudkov súdov bola sklamaná, ako zlyhanie však prehru nevnímala: „Očakávali sme, že klientka uspeje už na prvom stupni. Boli sme presvedčení, že okolnosti prípadu boli také, že súd by mal žalobe vyhovieť,“ vysvetlila. Ak by si to vraj nemysleli, tak by do toho nešli. Osobne cíti, že urobili maximum pre úspech. S dôvodmi, pre ktoré žalobu súdy zamietli, doteraz nesúhlasí. To, či sa Ilona obráti na Európsky súd pre ľudské práva (ESLP) v Štrasburgu je zatiaľ predčasná otázka, hoci sama učiteľka toto rozhodnutie dala najavo: „V prípade, že by Ilona vyčerpala všetky dostupné prostriedky na Slovensku, tak jedna z možností je obrátiť sa na ESLP, ale existujú aj výbory OSN, ktoré prijímajú individuálne sťažnosti.“

Aký signál vyššie menované rozsudky vysielajú voči vzdelaným Rómom? Vidieť to odmietanie a vedieť, že ani súdy nedali za pravdu príslušníkovi z ich etnika, ktorý mal vyššiu kvalifikáciu ako konkurencia, musí byť frustrujúce. Odmietanie vzdelaných Rómov však podľa Durbákovskej nie je nezvyčajné.

„Ilonin prípad nie je jediný. Zastupujeme aj iných Rómov a Rómky odmietaných v prístupe k práci, aj napriek tomu, že spĺňajú kvalifikačné predpoklady na tú prácu. V osobnej rovine je to pre nich značne frustrujúce. Celospoločenská klíma je taká, že Rómovia odmietajú pracovať, žijú z dávok, nič nerobia. Práve tí z nich, ktorí majú snahu sa zamestnať, chcú pracovať, vzdelaní aj nevzdelaní, tým trpia. Ja poznám takých veľa. Ak sú len na základe svojej etnicity odmietaní, tak potom, kde sme. Myslím si, že zamestnávanie Rómov by sa malo podporovať a nie ich odmieňať preto, že sú inej farby pleti alebo patria k inému etniku,“ prehovorila o svojich skúsenostiach Durbáková.

S neúspechmi pri hľadaní práce v rámci svojej širšej rodiny má aj sama Ilona. Jej bratranci či strýko boli v Čechách, na Slovensku, či pri uchádzaní sa o prácu v zahraničí, odmietnutí pre svoj pôvod. Šlo pritom o manuálnu prácu v závode, murárčinu či stavanie ciest v Nemecku.

Poradňa pre ľudské práva v Košiciach sa ako jediná zo slovenských mimovládok systematicky a dlhodobo venuje zabezpečeniu právneho zastupovania ľudí v diskriminačných kauzách z dôvodu ich etnického pôvodu a od roku 2004 vedie strategické súdne spory v prípadoch rasovej diskriminácie. „Viem, že v minulosti SNSLP zastupovalo nejaké prípady, ale to nebolo v prístupe k zamestnaniu. Tie osoby už boli zamestnané a na pracovisku čelili diskriminácii. Napríklad, bola im priradená zlá práca. A pokiaľ mám správnu informáciu, tak v jednom prípade súdy určite nerozhodli v prospech rómskej ženy a v druhom prípade neviem.“

Od vzniku antidiskriminačnej legislatívy iniciovala poradňa viaceré konania a zabezpečuje bezplatné právne zastúpenie osobám, ktoré čelili diskriminácii

v rôznych oblastiach života, nielen zamestnaní. Súdy im v niektorých prípadoch vyhovel, klienti teda uspeli. „Myslím si, že pozitívne súdne rozhodnutie v prípadoch diskriminácie má preventívny účinok. Môže odradiť potencionálnych diskriminujúcich od diskriminácie v budúcnosti. Je preto dôležité, aby sankcie, ktoré súdy v diskriminačných kauzách uložia, boli dôrazné priznania adekvátneho odškodnenia,“ povedala Durbáková.

Medializáciu Iloninho prípadu označila za možné odstránenie iných od konaní, ktoré musela jej klientka zažiť. Avšak súdy ich nevypočuli, preto je otázne či po prehrách možno hovoriť o odstrašujúcom efekte. „Aj neúspechy sa stávajú. Myslím si, že je na zváženie, ako sa u nás antidiskriminačná legislatíva uplatňuje v praxi, aké garancie dáva osobám vystaveným diskriminácii. My sme sa v niektorých prípadoch obrátili na medzinárodné inštitúcie a, žiaľ, až oni našim klientom vyhovel, ak sa spravodlivosti nedomohli na vnútroštátnej úrovni.“

7. AKTIVITY POSLANCA BEBLAVÉHO

Prípacom Ilony, alebo skôr jeho dopadmi na systém a situáciu učiteľov, sa z politikov intenzívne zaoberal len poslanec Miroslav Beblavý. O poslaneckom prieskume, ktorý v tejto veci inicioval ešte v roku 2010, som podrobnejšie informoval v predošlých kapitolách. Ilonin osud ho zaujal z viacerých dôvodov: „Spájal dve veci. Jednou bola téma, ktorej som sa venoval v minulosti – výber ľudí na pracovné miesta vo verejnej správe. Aj výskumy, ktoré som videl, naznačovali, že najmä na vidieku alebo v menších sídlach je určitý typ rodinkárstva a klientelizmu oveľa citlivejšie vnímaný ako otvorená masívnejšia korupcia. Prvý dôvod teda bol, že téma ma dlhodobo zaujímala a tento prípad poskytoval určitú možnosť ju otvoriť a minimálne v oblasti učiteľov ju riešiť, alebo aspoň trochu pohnúť.“

Už v roku 2003, kedy pracoval na zákone o výkone práce vo verejnom záujme, chcel jeho prostredníctvom niektoré otázky, i etické, viac regulovať. „V pripomienkovom konaní alebo v parlamentnom výbore však vtedy odtiaľ veľa vecí vypadlo s tým, že sú príliš reštriktívne alebo príliš obmedzujúce slobodu zamestnávateľa. Existuje však dlhodobý záujem a vnímal som to opäť ako šancu to otvoriť minimálne pre učiteľov, ktorí tvoria najväčšiu časť zamestnancov vo verejnej správe,“ povedal Beblavý.

Druhým dôvodom bola špecifickosť prípadu, týkajúceho sa sestier ako Rómiek. Beblavý ho vnímal ako signalizačný v tom, že ak ani ľudia, ktorí sa snažia a chcú zlepšiť svoje postavenie, investujú do toho, tvrdo pracujú, naozaj nemajú šancu realizovať sa nejakým spôsobom, tak signál, ktorý to dáva iným Rómom, ale aj Nerómom, je extrémne negatívny.

„Prípad bol okrem toho medializovaný. Jednak som chcel vedieť, že ako to naozaj je, lebo nie vždy realita musí zodpovedať mediálnemu obrazu. A chcel som tiež pomôcť tomu, aby sa vec riešila, lebo som to vnímal ako veľmi negatívny signál tak, ako to bolo podávané,“ povedal v súčasnosti opozičný poslanec za SDKÚ-DS.

O kauze sme spolu hovorili viackrát v roku 2010 i 2011. Naposledy sme sa stretli v apríli 2012, keď sme debatovali o krokoch, ktoré od medializácie prípadu podnikol. Beblavý priznal, že výsledky, ku ktorým dospel, nebude Ilona vnímať ako niečo, čo by zmenilo jej osobnú situáciu.

„Z hľadiska konkrétnych ľudí je to vysoko neuspokojivé a preto som za slečnami ani nechodil, aby som sa im chválil, že čo som všetko urobil, lebo chápem, že pre ich osobný život to nie je riešenie, ktoré by si predstavovali. V rámci zmeny, povedzme spoločnosti, nejaký pohyb nastal. Otázke štátnej služby sa venujem dlhodobo. Niektoré veci sa pohli dopredu, niektoré sa hýbu skôr kyvadlovo.“

Beblavý sa snažil prísť so systémovými riešeniami. Minimálne jeho zistenia, z ktorých sa síce podarilo presadiť len zlomok, môžu poslúžiť ako podklady na zmeny v budúcnosti. Poslancovi som pri našom aprílovom stretnutí zreferoval priebežné výsledky kauzy na súdoch. Podobne ako Durbáková, aj on kriticky vnímal skutočnosť, ako súdy pri rozhodovaní, diplomaticky povedané, prehliadli zákon o výkone práce vo verejnom záujme tvrdením, že žiaden predpis neprikazuje zamestnávateľovi prijať najvhodnejšieho kandidáta. „Tu súd celkom nehovoril pravdu, pretože už v tom zákone sa hovorí, že zamestnávateľ je povinný posúdiť vhodnosť jednotlivých uchádzačov z hľadiska ich znalostí a schopností na výkon danej práce.“

Na druhej strane Beblavý by pri zmenách nechcel ísť cestou opatrenia, že prednosť by mal dostať automaticky kandidát s vysokou školou: „Princíp, že naj-vhodnejší uchádzač by mal mať prednosť, existuje. Otázkou je, že či by sme ho chceli preklopiť do absolútnej prioritizácie vzdelania a pri akých pozíciách. Zatiaľ prioritizácia vzdelania platí pri učiteľoch, ale pri nižších stupňoch som si nie úplne istý, či by to bolo dobré,“ povedal Beblavý. Nepresvedčil ho ani argument, že niekto s pedagogickým vzdelaním, znalosťami o výchovno-vzdelávacom procese, či praxou, by lepšie vedel pracovať so žiakmi ako absolvent odboru obchodný pracovník na strednej škole. „My tvoríme predpis, to znamená, že nemôžeme riešiť len jeden prípad. Z definície ak akceptujete, že výber má byť multikriteriálny, teda nielen o vzdelaní, ale aj o iných vlastnostiach toho človeka, tak nemôžete dať do zákona, že primárne kritérium bude len jedno, respektíve môžete, ale potom hovoríte, že v akýchkoľvek iných kritériách nevhodný človek, ktorý spĺňa to jedno, bude mať prednosť pred tými, ktorí

všetky ostatné spĺňajú lepšie, ale v tomto jednom sú slabší,“ vysvetľoval Beblavý. Ak má podľa neho niekto prax a referencie v danej oblasti, netlačil by na to, aby ten človek, ktorý má vysokoškolské vzdelanie, mal automaticky prednosť.

S iniciatívou meniť legislatívu tak, aby aj medzi asistentmi učiteľa existovala prednosť na základe nadobudnutého vzdelania, by musel prísť niekto iný ako Beblavý. Nezmenený zostane aj problém s odmeňovaním, kde je táto pozícia finančne hodnotená v závislosti od úrovne vzdelania, čo sú javy, na ktoré sa odvolával súd i riaditeľ žalovanej školy. Ako potom vôbec možno hovoriť o zmene v prospech učiteľov, ako je Ilona?

Beblavý videl riešenie vo vyššej transparentnosti pri výbere pedagogických zamestnancov a v sťažení možnosti manipulovať ním napríklad aj z dôvodu diskriminácie: „Riešením by bolo zákonom ustanoviť štrukturované výberové konanie, ktoré obsahuje zverejnenie, priebeh s kritériami i vyhodnotenie. Ja som mal ambíciu presadiť celý ten cyklus – povinnosť zadefinovať vopred kritériá, zverejniť ich, vyhodnotiť uchádzačov podľa týchto kritérií. Vždy musíte nechať relatívnu flexibilitu zamestnávateľovi, aby si určil, podľa čoho chce vybrať, ale môžete ho procesne nútiť, aby sa tým riadil.“

V zákonom zadanom výberovom procese Beblavý videl aj príspevok k antidiskriminačnému rozmeru kauzy: „Čím viac štrukturuje a precizuje ten proces, tým brutálnejší musí byť rasizmus alebo manipulácia. A tým je aj odhaliteľnejší, napadnuteľnejší, čiže je to skôr o miere a mantineloch.“ Beblavý však napokon so svojimi plánmi neuspel.

Konkurzy? Takmer nikto o nich nepočul

Na základe záverov prieskumu poslancov Výboru NR SR pre vzdelávanie, vedu, mládež a šport (ďalej len výbor) zo septembra 2010 podnikol teda Beblavý ďalšie kroky v roku 2011. Komisia pre posudzovanie postupov pri obsadzovaní voľných pracovných miest pedagogických a odborných zamestnancov (ďalej len komisia), ktorej bol predsedom, dostala od výboru úlohu otvoriť verejnú diskusiu „o potrebných zmenách v legislatívnej úprave prijímania pedagógov a ich ochrany pred diskrimináciou“.

Komisia sa na svojom prvom rokovaní v januári 2011 dohodla, že do 15. marca 2011 budú jej členovia (M. Beblavý, P. Goga, B. Obrimčáková, M. Poliačik) prijímať podnety, napríklad cez osobné návštevy škôl. Nosným pilierom úlohy a bázou pre ďalší postup sa však stala distribúcia a výsledky online dotazníka pre pedagógov a riaditeľov škôl, ktorého cieľom bolo zachytiť ich skúsenosti vo výberovom i prijímacom konaní pri obsadzovaní voľných pracovných miest.⁶⁹

⁶⁹ Správa o záveroch z analýzy online dotazníkov. Dostupné: <http://www.beblavy.sk/2011/03/komisia-vyboru-nr-sr-pre-vzdelavanie-vedu-mladez-a-sport-pre-posudzovanie-postupov-pri-obsadzovani-voľnych-pracovnych-miest-pedagogickych-a-odbornych-zamestnancov/> (24.6.2012).

Online dotazník bol distribuovaný na školy cez vedúcich odborov školstva na VÚC, ako aj priamo cez osobné kontakty členov Beblavého komisie. Od polovice februára 2011 do polovice marca 2011 mohli online dotazník vyplňať pedagógovia a riaditelia materských, základných a stredných škôl. Spolu tak urobilo 3 913 respondentov, z toho 3 175 pedagógov a 735 riaditeľov. Dotazník potvrdil problémy v procese prijímania a výberu pedagógov či pedagogických zamestnancov, načrtnuté už v jeho hypotézach:

- ♦ rodinkárstvo,
- ♦ zneužívanie moci pri výbere tam, kde je pretlak dopytu,
- ♦ manipulovateľnosť a nevynucovanie zákona o výkone práce vo verejnom záujme,
- ♦ problematickosť úplnej voľnosti riaditeľov pri prijímaní pedagógov,
- ♦ nerovnaká situácia v regiónoch.

Z výsledkov vyplýva, že ako problematická sa ukázala aj znalosť alebo informovanosť o existencii zákona č. 552/2003 Z.z.⁷⁰ Až 55 percent respondentov – pedagógov o zákone vôbec nevedelo. U riaditeľov bola situácia opačná, až 80 percent z nich sa vyjadrilo, že zákon pozná a vedia, aké povinnosti z neho vyplývajú. Podľa 93,5 percent riaditeľov zákon aj dodržiavajú, len 6,5 percenta sa stretlo s protizákonným postupom. Z tejto kategórie 20 percent uviedlo, že pedagóg alebo riaditeľ bol prijatý na základe tlaku zo strany zriaďovateľa.

Pri pedagógoch to bolo 15,7 percent respondentov, ktorí uviedli porušenie legislatívy. V skutočnosti však môže byť porušenie oveľa viac, keďže nadpolovičná väčšina respondentov zákon, a teda ani povinnosti z neho vyplývajúce, nepozná.

Zrejme najalarmujúcejším a najpodstatnejším zistením pre ďalšie kroky bolo vyjadrenie až 81,2 percent respondentov – pedagógov, že riaditeľ na ich škole nikdy nevypísal konkurz, ktorý bol naozaj otvorený, alebo, ak ho aj vypísal, tak bol len formalitou. Až 42 percent respondentov – pedagógov tvrdilo, že riaditeľ často prijal pedagóga na základe svojich kontaktov alebo odporúčaní známych. V skúsenostiach pedagógov, ktorí sa stretli s protizákonným postupom, sa podľa výsledkov dotazníka najviac opakovali 3 témy:

- ♦ 23 percent respondentov-pedagógov tvrdilo, že zákon bol porušený, keď pedagóg nebol prijatý na základe objektívnych, vopred daných podmienok, ale na základe „rodinkárstva“ alebo iného vzťahu voči riaditeľovi prípadne komisii,
- ♦ takmer 10 percent respondentov odpovedalo, že do pracovného pomeru boli prijatí pedagógovia bez požadovanej kvalifikácie definovanej v informácii o voľnom pracovnom mieste,

⁷⁰ Zákon o výkone práce vo verejnom záujme.

- ♦ 8 percent respondentov uviedlo, že výberové konanie bolo v rozpore so zákonom pre politický nátlak zo strany zriaďovateľa.

Pri výbere pedagógov zaujal aj regionálny rozdiel. Napríklad v Prešovskom kraji až 50 percent respondentov odpovedalo, že riaditeľ prijme často alebo takmer vždy pedagóga na základe odporúčania alebo tlaku zriaďovateľa. V Bratislave si to myslelo len 22 percent opýtaných.

Medzi odporúčaniami respondentov dotazníka z radov učiteľov sa ako druhý najfrekvencovanejší objavil návrh uzákoniť vypísanie verejných konkurzov na prijatie do zamestnania. Tento záver sa stal aj hlavným odporúčaním autorov dotazníka v rámci možností ďalšieho postupu. Zlepšenie stavu sa v ňom odporúčalo dosiahnuť cez zmenu legislatívy, konkrétne cez zmenu zákona o výkone práce vo verejnom záujme týkajúcej sa výberu uchádzačov, aby zákon nebolo možné odbaviť formálnym konkurzom, alebo precizovať z hľadiska výberu / prijímania pedagógov zákonné ustanovenia v zákone č. 317/2009 Z.z. o pedagogických zamestnancoch a odborných zamestnancoch.

Za najpodstatnejšie z konkrétnych odporúčaní v tomto ohľade by sme mohli považovať:

- ♦ povinnosť realizovať výberové konania na miesta pedagógov v prípade miest na dobu neurčitú,
- ♦ povinnosť zverejňovať informáciu o výberovom konaní na webstránke zamestnávateľa, ak ju má zároveň zverejniť na centrálnej webstránke, ktorú by prevádzkovalo ministerstvo (ako to robí v prípade vysokých škôl),
- ♦ povinnosť zamestnávateľa pred výberovým konaním definovať a zverejniť kritériá, podľa ktorých budú uchádzači hodnotení a ich relevantnosť pre miesto vedúceho zamestnanca,
- ♦ upraviť otázku preferencie „kvalifikovanejších“ pedagógov na pedagogické miesta, na ktoré nie sú formálne kvalifikovaní.

Jedným zo záverov bolo aj konštatovanie potreby investície do know-how o výbere dobrých učiteľov a šíriť ho do škôl. „Kvalitná personalistika nie je samozrejmosťou a preto okrem legislatívnych nástrojov by bolo vhodné použiť aj nástroje informačné a vzdelávacie,“ uviedli autori v správe o záveroch z analýzy online dotazníka.

Beblavý ako súčasť svojho snaženia v roku 2012 vydal publikáciu, ktorá propaguje správne riešenie a otvorený proces výberu pedagógov.⁷¹ „Prvý problém bol

v legislatíve, a druhý, že neboli informácie. Ukázal to aj tento prieskum formou dotazníka, pretože zákon už vtedy, hoci len rámcovo, vyžadoval zverejňovanie voľných miest, ale mnohí o tom nevedeli, a bolo to aj vágne naformulované. Existovala teda nielen záujmová, ale aj informačno-edukačná bariéra. Tam vznikol nápad na túto publikáciu.“ Na jeseň 2011 po páde vlády Ivety Radičovej Beblavý rozmyšľal, či vôbec má zmysel informačnú brožúru vydať. Napokon ju aj so svojim tímom dokončili niekedy pred predčasnými voľbami v marci 2012: „Obviňovať ma z predvolebného populizmu by v tomto prípade asi nikomu nezapadlo, nakoľko téma bola celkovo mimo hlavného politického prúdu. Publikáciu sme urobili a šírili sme ju elektronicky cez mailing listy na tisíce škôl.“

Odozvy boli rôzne. Niektorí riaditelia sa vraj cítili dotknutí, prečo ich niekto školí v tom, čo oni po 30 rokoch dobre vedia. Išlo však podľa neho o menšinu, ktorá mala pocit, že niekto chce hovoriť niekomu s veľkou skúsenosťou do niečoho. „Spätná väzba bola od veľmi pozitívnej po negatívnu, ktorá mala črty – ja budem vyberať ako ja chcem, nech mi do toho nikto nekecá, – celkovo sme dostali niekoľko desiatok reakcií, väčšinou pozitívnych. Nato, že to dostalo pár tisícok ľudí, to však nebola silná reakcia,“ pripustil Beblavý.

Celá iniciatíva zostala na Beblavom. Správa⁷² z druhého zasadnutia Komisie pre posúdenie situácie okolo výberu pracovných miest pedagógov a odborných zamestnancov, ktoré sa uskutočnilo 29. marca 2011, totiž konštatovala, že žiadny z členov komisie nedoručil predsedovi (Beblavému) informácie o podnetoch, ktoré od januára mali získavať. Preto aj závery boli spracované výhradne na základe výsledkov dotazníka a diskusie so zástupcami pedagogickej obce na konferencii *Učíme pre život*, ktorá sa konala 18. marca 2011 v Poprade.

Výbor v apríli 2011 schválil návrhy komisie, ktorá chcela iniciovať verejnú diskusiu s odbornou verejnosťou, tentoraz už na základe záverov zo správy analyzujúcej výsledky online dotazníka. „Chcel som zorganizovať workshop so zainteresovanými o tom, že čo s tým ďalej, ako zmeniť zákon. Vtedajší predseda výboru Dušan Čaplovič mal iný názor, navrhoval, aby iniciatívu podniklo ministerstvo. Tak sme teda vyzvali ministerstvo, aby v spolupráci s nami zorganizovalo stretnutie, kde by sme predjednali konkrétne veci na základe prieskumu,“ povedal Beblavý.

⁷¹ BEBLAVÝ, M.: AKO HLADAŤ KVALITNÝCH PEDAGÓGOV – Odporúčania pre riaditeľov k výberovému procesu, Bratislava, 2012. Dostupné: <http://www.beblavy.sk/wp-content/uploads/Ako-hladat-kvalitnych-pedagogov.pdf> (24.6.2012).

⁷² Dostupné: <http://www.beblavy.sk/2011/03/komisia-vyboru-nr-sr-pre-vzdelavanie-vedu-mladz-a-sport-pre-posudzovanie-postupov-pri-obsadzovaní-volnych-pracovnych-miest-pedagogickych-a-odbornych-zamestnancov/> (24.6.2012).

Kozmetická zmena zákona

Stretnutie k prijímaniu pedagogických pracovníkov do zamestnania sa napokon uskutočnilo 26. septembra 2011 pod vedením štátneho tajomníka Jaroslava Ivanča. Podľa Beblavého tam bolo približne 20 ľudí. Vzorka obsahujúca učiteľov, riaditeľov, ale aj zástupcov Krajských školských úradov a Združenia miest a obcí Slovenska. V októbri 2011 sa napokon podarilo dosiahnuť pokrok v rámci legislatívy. Avšak nie taký veľkorysý, aký navrhovala Správa o výsledkoch analýzy online dotazníkov, teda povinnosť organizovať výberové konania a zadefinovať ich priebeh.

Beblavý pozmeňujúcim návrhom k novele zákona o pedagogických zamestnancoch dosiahol, že školy sú od januára 2012 povinné zverejňovať voľné pozície na svojej internetovej stránke, takisto na webe obce alebo VÚC. Informácie musia zaslať aj krajskému školskému úradu, aby ich zverejnil na svojej stránke. „Takáto povinnosť škôl nič nestojí a môže pomôcť k tomu, aby pri uchádzaní sa o voľné miesto existovala aspoň základná rovnosť.“ Beblavý rovnako na svojom webe napísal, že „pozmeňujúci návrh bol vyvrcholením snahy o zlepšenie situácie pri prijímaní pedagogických pracovníkov do zamestnania, na ktorej začiatku bol prípad Ilony, ktorá si napriek svojmu vysokoškolskému vzdelaniu prácu nenašla. Práve naopak, iní uchádzači, ktorí mali nižšiu kvalifikáciu ako ona, uspeli“.

Ilona na Beblavého legislatívnu aktivitu reagovala pozitívne. Tento krok podľa nej mal opodstatnenie a označila ho za správny: „Pán Beblavý je asi jediný, kto sa skutočne začal o veci zaujímať a získal si tým moje sympatie. Na druhej strane si myslím, že to niečo extra nevyrieši. Myslím si to na základe skúseností nových rómskych bakalárov, ktorí teraz vychádzajú zo škôl a nikde ich nechcú. Riaditelia spadajú pod samosprávy, tak majú právo vybrať si zamestnanca, akého chcú. Zamestnanosť Rómov tento ústretový krok pána Beblavého nevyrieši, ak si budú riaditelia vyberať na základe sympatií a nie kvalifikácie,“ vysvetlila svoj postoj Ilona, podľa ktorej aj súdy v jej prípade podporovali osobné preferencie riaditeľov.

Výber najvhodnejšieho uchádzača podľa nej brzdí aj rodinkárstvo, klientelizmus, sympatie a peniaze, hoci stavať by sa malo na odbornosti a skúsenostiach. Ilona sa obáva, že ani výberové konania, pri ktorých by sa muselo uskutočniť aj osobné stretnutie medzi uchádzačom a riaditeľom, by nemuseli fungovať.

„Osobné stretnutia v rámci výberových konaní sú rizikom. Ak zamestnávateľ vidí, že ide o Róma, tak uchádzač má len veľmi nízku šancu miesto získať. Priezvisko automaticky nehovorí, akého pôvodu je ten človek. Pokiaľ ho príjmu na základe informácií o vzdelaní, skúsenostiach, praxi, ktoré písomne doloží, tak už ho nebudú môcť hneď prepustiť. Budú ho musieť prijať takého, aký je, to by bola cesta.“

Podľa Iloninej právničky Vandy Durbákovej by mal štát prijímať systémové opatrenia, aby sa zabránilo prípadom, aký sa stal jej klientke. Zverejňovanie miest na internete označila za menší krok. Iniciatívy by mali viesť k ešte vyššej transparentnosti: „V tomto prípade nehralo rolu to, že Ilona nebola informovaná o voľnej pozícii, ale skôr samotný proces výberu. Samotné zverejnenie miesta na internete zrejme neprispieje k transparentnosti výberu uchádzača na konkrétne miesto, tam je určitý priestor. O zmenu by sa mali pričiniť aj samosprávy, ktoré sú zriaďovateľmi škôl. Mali by prispieť k tomu, aby výber bol transparentný, a aby sa vylúčila akákoľvek diskriminácia, nielen rasová, ale aj na základe iných dôvodov ako pohlavie, zdravotné postihnutie, aby sa odstránil klientelizmus či rodinkárstvo.“

Beblavému sa však podporu pre úpravu výberového konania zákonom získať nepodarilo. Narazil takmer všade na odpor. Napokon bol rád, že bol podporený aspoň pozmeňovací návrh o zverejňovaní voľných miest, ktorý mal priniesť isté zlepšenie, základnú rovnosť pri vstupe do systému pre uchádzačov o miesto v školstve: „Čo sme presadili išlo z nekonečna sem, ale, samozrejme, dalo by sa bez nejakých väčších problémov ísť ešte oveľa do užšieho nastavenia procesu. Stále by to síce negarantovalo, že k manipulácii nikdy nepríde, ale ak by aj verejné obstarávanie neboli nijako nastavené, predsa len by to boli iné nákupy ako sú nákupy cez súťaž. Hoci pri tomto precizovaní stúpajú 'transakčné' náklady, predsa len viac obmedzujete manipuláciu.“ Beblavý teda vie, čo by bolo treba na systémovej úrovni urobiť pre zlepšenie stavu, ale tvrdí, že zatiaľ nebola vôľa alebo schopnosť to presadiť.

Viac by sa, podobne ako v zahraničí, mohli v tejto politickej otázke podľa neho angažovať odbory, ktoré sú inde motorom podobných aktivít.

„Ja som presadzoval štrukturovanejšiu formu zmeny, ako tá, čo sa nakoniec uskutočnila. Zverejňovanie miest však bolo najviac, na čo bolo ministerstvo školstva ochotné pristúpiť. Uzákoniť povinnosť otvorených a štrukturovaných výberových konaní sa nepozdávala riaditeľom, zriaďovateľom. Učiteľom možno viac, ale zverejňovanie miest bolo niečo, na čom bolo možné dosiahnuť konsenzus všetkých, pritom sa však našli aj takí, ktorí boli aj proti tomuto,“ povedal Beblavý. Poslanec vraj zažil vyslovene odpor voči väčším zmenám, na ktoré skúšal tlačiť: „Ako keby som bol limitovaný na fóre ministerstva školstva, jeho vedením aj kolegami v parlamente, ktorí nie veľmi podporovali radikálnejšiu zmenu.“

Nechuť vniesť otvorenosť a transparentnosť do výberu zamestnancov v školstve, ktorú nevie ministerstvo ani poslanci presadiť, sa zdá byť dosť čudná. Išlo pritom o hodnoty, ktorými napríklad Radičovej vláda často argumentovala ako nosnými pre svoje pôsobenie.

„Hoci nie som centralistický typ, navrhoval som minimálne povinnosť výberové konania presne vyhodnotiť na základe kritérií, zverejniť výsledky a tie zaslať uchádzačom, aby to bol kontrolovateľný proces, ale ani na to nebola vôľa. Argument bol, že je to veľká byrokracia pre malé školy.“ Beblavý sa nádejá, že možno o pár rokov bude lepšia klíma pre nastolenie tejto témy znovu, tak, ako keď v roku 2003 ako štátny tajomník Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny SR písal viackrát spomínaný paragraf číslo šesť v zákone o výkone práce vo verejnom záujme: „V roku 2003 som nedokázal presadiť ani to, čo teraz, ale presadili sme aspoň všeobecnú formuláciu. Dnes sa podarilo aspoň niečo, a o pár rokov sa možno podarí ďalšie. V poslednej fáze som do toho vložil dosť energie a skúšal som, že kde sú hranice možného. Oni boli tu. Ale hranice sú vždy pružné v tom, že napríklad škandály alebo vedomie nejakej situácie ich posúvajú. Možno teda aj o pár rokov bude šanca znovu. Sú to dlhodobšie procesy, aj spoločnosť sa vyvíja. Tiež bude možnosť zhodnotiť, v čom pomohlo zverejňovanie miest.“

8. (NE)TRANSFORMÁCIA SNSĽP

Šanca nastaviť transparentnejší výber zamestnancov v oblasti školstva teda stroskotala. Ilonin príbeh sa však vyvíjal aj iným smerom. Na SNSĽP sa po kritike médií, ktorá spočívala aj v tom, že stredisko odmietlo rómsku učiteľku zastupovať pred súdom, zameral Úrad vlády Slovenskej republiky (ďalej UVSR). O prípade sa zmienili autori Správy zo sekcie ľudských práv a rovnakého zaobchádzania UVSR (ďalej len správa), ktorá prišla k záveru, že stredisko treba nutne reformovať.

Riaditeľ odboru rovnakého zaobchádzania a rodovej rovnosti na UVSR Daniel Milo, ktorý sa podieľal aj na tvorbe správy, v máji 2011 komentoval odmietnutie právneho zastupovania Ilony zo strany SNSĽP „ako ilustráciu neschopnosti strediska poskytovať efektívne právne poradenstvo obetiam diskriminácie na Slovensku. Tento prípad jasne hovorí o tom, aké sú odborné kapacity, a vôľa strediska plniť úlohy v oblasti poskytovania právnej pomoci, a len potvrdil potrebu zásadnej transformácie SNSĽP“.⁷³

Výkonný riaditeľ SNSĽP Juraj Horváth kritiku i zlyhanie strediska odmietol: „Stredisko vo svojej Správe o dodržiavaní ľudských práv vrátane zásady rovnakého zaobchádzania v Slovenskej republike za rok 2010 venuje osobitnú pozornosť kauze rómskych sestier. V správe vyjadrilo presvedčenie, že ide o skrytú rasovú diskrimináciu. Poučením z kauzy je potreba zlepšiť prípravné konanie, vrátane investigatívnych metód a taktiky zhromažďovania faktov. Podiel na vytvorení podmienok pre nespravodlivé zaobchádzanie so sestrami má svojimi systémovými chybami Ministerstvo školstva. Vicepremiér Rudolf Chmel

prítom nevie vysvetliť, prečo zo svojej ústavnej pozície nezabezpečil, aby ministerstvo napravilo svoje chyby tak, ako to žiada stredisko a Výbor NR SR pre vzdelávanie, vedu, mládež a šport.“

Podľa Horvátha bolo absurdné, že keď stredisko vyzývalo MŠ SR na odstránenie nedostatkov, aby chránilo sestry, štátna moc vyhlási likvidáciu strediska. „Priživovať sa na prípade a robiť si politickú kariéru na nešťastí dvoch mladých žien je amorálne,“ zakončil Horváth svoju reakciu prostredníctvom sekretárky Kataríny Szabovej.

Poslanec NRSR Miroslav Beblavý, angažujúci sa v prípade Ilony ako člen parlamentného Výboru pre vzdelávanie, vedu, mládež a šport, stál za poslanec-kým prieskumom, online dotazníkmi i legislatívnou zmenou, si nevedel spomenúť na aktivity SNSĽP v tomto smere: „My sme boli na poslaneckom prieskume v stredisku, kde sme diskutovali s jeho výkonnými pracovníkmi o tejto kauze, aj niektorých systémových aspektoch diskriminácie. Okrem toho však nemôžem hovoriť o tom, že by som stredisko zaznamenal v tejto a súvisiacich veciach.“ Bývalá štátna tajomníčka MPSVR SR Lucia Nicholsonová SNSĽP označila za skostnatelú inštitúciu s nesprávnymi ľuďmi, ktorí sú na svojich stoličkách bez toho, aby bolo ich skutočným cieľom to, pre čo bolo stredisko zriadené. „Preto ma neprekvapilo, že Ilonu zastupuje pred súdmi mimovládna Poradňa pre ľudské práva. Svedčí to tiež o tom, aký veľký dôraz kladie krajina na oblasť ľudských práv ako takých.“

Daniel Milo videl prípad rómskych sestier z dvoch uhlov. Prvým je signál Rómom ako takým: môžete byť vzdelaní, integrovaní a mať kvalifikačné predpoklady, my vás aj tak nechceme. „To je signál, ktorý školy vyslali. Pretože keď som videl podklady, nevidel som dôvod, prečo by riaditeľ nemal prijať skúsenejšieho a kvalifikovanejšieho kandidáta na dané miesto. A takýto obraz sa aj vďaka silnej medializácii prípadu rozšíril. Ak má byť odkaz, že rodičia vám môžu zabezpečiť vzdelanie, ktoré sami nemali, a aj tak skončíte nezamestnaní, tak je to veľmi nešťastný odkaz, ktorý Slovenská republika vysiela Rómom.“

Druhou rovínou je podľa Mila signál pre väčštinovú spoločnosť, že hoci majú Rómovia vysokoškolské vzdelanie, aj tak sú menejcenní. „Dochádza k veľmi nešťastnému označeniu, onálepkovaniu skupiny, v tomto prípade Rómov, priradením charakteristík, ktoré nezodpovedajú konkrétnej situácii pravdepodobne z dôvodu predsudkov. Možno celé, čo kauzu zapríčinilo, bol strach rodičov, ktorí pohrozili riaditeľovi, že si zo školy vezmú deti, ak by ich mala učiť alebo vychovávať Rómka. Obavy riaditeľov mi prídu ako jediný ‘relevantný’ dôvod. Obávali sa podľa mňa reakcie, či nesúhlasu rodičov, ktorý by mohlo vyvolať zistenie, že ich deti učí, alebo ako asistentka učiteľa vychováva Rómka.“

Milo sa oboznámil s rozsudkami súdov týkajúcich sa Iloninej žaloby podanej na základnú školu. „Tvrdenia školy k žalobe boli účelové. Hľadali akékoľvek argumenty na obhajobu svojho postupu,“ vyhlásil. Dnes je podľa neho ťažké posúdiť,

⁷³ Emailová komunikácia autora s D. Milom.

či v prvotnom rozhodovaní riaditeľa hrali väčšiu rolu financie či ostatné faktory. „Pri diskriminačných žalobách je vždy veľmi podstatné, ako to vníma osoba, ktorá namieta porušenie svojich práv. A je na žalovanom údajnom porušovateľovi preukázať, že to tak nebolo. Musí poskytnúť veľmi jasné a presvedčivé dôkazy, že v tomto prípade prístup k zamestnaniu nebol zamietnutý z dôvodu etnickej príslušnosti. Ak vedenie školy povedalo, že my sme radšej prijali osobu s nižšou kvalifikáciou, tak skúmať treba, akú relevanciu má takýto argument, v čom je uprednostnená osoba výhodnejšia pre školu, v čom poskytne vyššiu kvalitu vzdelávania alebo služieb činnosti, ktoré má vykonávať. V ničom. Čiže tým je tento argument z môjho hľadiska vo vzťahu k podozreniu, že skutočným dôvodom bola rasová diskriminácia a príslušnosť k etniku, vyvrátený.“ Milo zastával názor, že na Slovensku súdy nie sú zvyknuté robiť s obdobnými žalobami. Aj princíp obrátenia dôkazného bremena je pre nich nóvum. „Až na malé výnimky, ako napríklad v Iloninom prípade, sa skôr prikláňajú k štandardnému posudzovaniu, pričom nevylučujem, že tam hrá rolu aj nejaké osobnostné nastavenie, preferencie toho sudcu,“ dodal.

Kto, ak nie stredisko?

K odmietnutiu zastupovať Ilonu pred súdom a k chybným úsudkom SNSLP v kauze bol Milo kritický, hoci uznal, že právnici strediska mali vo svojej kompetencii posúdiť, či danú osobu budú zastupovať alebo nie. Zákon im zastupovanie neukladá, ukladá im právnu pomoc, respektíve poradenstvo, pričom nie je špecifikované, čo to znamená. „SNSLP argumentovalo, že Ilona neunesie ani prvý krok, teda obrátenie dôkazného bremena, ktoré znamená existenciu minimálne podozrenia z diskriminácie. Rozsudok okresného súdu však ukázal, že sa SNSLP mýlilo,“ povedal Milo, ktorý vidí zásadný problém v odkaze SNSLP občanom s obdobným osudom ako má Ilona.

„Ak je tu jediná inštitúcia, ktorá má zo zákona pomáhať obetiam diskriminácie, a rozhodne sa nejst' do súdneho sporu, do žaloby, s tým, že neustojí dôkazné bremeno, alebo spor prehrá, tak to považujem za nešťastné. Vysiela to zlý signál obeti. Jednoducho, očakával by som proaktívnejší prístup SNSLP, keďže uplatňovanie antidiskriminačnej legislatívy je u nás stále v plienkach a počet prípadov je veľmi malý, obeť sa boja a nechcú ísť do súdnych sporov. Boja sa, že budú ešte platiť trovy, že budú stigmatizované za to, že sa súdili, a ešte im to zhorší šancu sa zamestnať na iných školách, čo sa stalo aj sestram po medializácii,“ vysvetlil svoj pohľad Milo.

Problém vnímal aj cez sekundárnu viktimizáciu ľudí za to, že si vôbec dovolili ozvať sa, a ísť so svojím problémom do médií. Mediá boli pre nich možno už poslednou alternatívou, keď ich odmietli inštitúcie na to určené a ich zastupovania sa musela ujať mimovládna organizácia, ktorá na to používa vlastné prostriedky, kým SNSLP je financované zo štátneho rozpočtu. „Je potrebné, aby inštitúcia pre rovnaké zaobchádzanie išla aj do prípadov, ktoré sú možno hraničné a nie je jasné, ako to dopadne. Práve takýmto spôsobom totiž môže vytvárať judikatúru, keďže antidiskriminačná legislatíva je u nás stále nóvum. Už len z rozsudku prvostupňového súdu je zrejmé, že súdy berú do úvahy stanoviská SNSLP, ktoré majú v ich očiach váhu. Ak už v tom prvom kroku stredisko odmietne pomôcť, tak stavia obeť do ešte horšej situácie, než keby to vôbec neurobili.“

Podľa Mila však Ilonin prípad nebol z hľadiska výsledkov správy kritickej k činnosti SNSLP a volajúcej po jeho transformácii tým rozhodujúcim prvkom. „Tento prípad nebol nejakým primárnym dôvodom. Bola to len ilustrácia, respektíve na konkrétnom prípade preukázaná skutočnosť, že stredisko si síce formálne splnilo povinnosť zo zákona, ale výsledok bol negatívny,“ povedal Milo. Hlavným dôvodom pre podniknutie krokov v tomto smere zo strany úradu vicepremiéra pre menšiny bolo dlhodobé vnímanie SNSLP ako nie príliš funkčnej a efektívnej inštitúcie. Tento záver bol podložený aj prieskumom zrealizovaným medzi zástupcami odbornej verejnosti: „O tom, že to nie sú len nejaké naše vlastné zistenia a vlastné závery, svedčia aj reakcie ľudí z oblasti ľudských práv i občanov, ktorí sa obrátili na stredisko, a vôbec celková úroveň práce SNSLP v posledných rokoch.“

Likvidovať ho nechceli

Správa vypracovaná tímom zamestnancov sekcie ľudských práv a rovnakého zaobchádzania, kde Milo pôsobil ako riaditeľ odboru, vyhodnotila fungovanie SNSLP ako neefektívne a na výber ponúkla štyri spôsoby jeho transformácie. Vláda Slovenskej republiky (ďalej len vláda) správu schválila uznesením 1. júna 2011.⁷⁴ Podpredsedi vlády pre ľudské práva a menšiny a ministerke spravodlivosti uložil kabinet premiérky Radičovej do 30. septembra 2011 zistiť ekonomické a právne dosahy dvoch preferovaných scenárov ďalšieho vývoja:

1. prenesenie kompetencií a úloh vnútroštátnej inštitúcie ochrany ľudských práv zo SNSLP na verejného ochrancu práv, pri zachovaní SNSLP s kompetenciami v oblasti podpory a zabezpečenia rovnakého zaobchádzania,

⁷⁴ Uznesenie vlády Slovenskej republiky č. 347 [online]. Číslo materiálu: 14738/2011. 2011. Vláda Slovenskej republiky [cit.24.6.2012]. Dostupné na internete: <http://www.rokovania.sk/File.aspx/ViewDocumentHtml/Uznesenie-11761?prefixFile=u>

2. zrušenie SNSĽP a prechod všetkých jeho kompetencií a úloh na verejného ochrancu práv a Centrum právnej pomoci.

Vláda zároveň požiadala, aby do 31. októbra 2011 boli na jej rokovanie predložené návrhy noviel právnych predpisov, týkajúcich sa oboch scenárov. „SNSĽP musí prejsť transformáciou. Jeho fungovanie nie je v súčasnej dobe udržateľné, keďže nedokáže v plnej miere zabezpečiť reálne a efektívne plnenie úloh v oblasti ochrany ľudských práv, ako aj podpory a zabezpečenia rovnakého zaobchádzania. Tie Slovensku vyplývajú z medzinárodných záväzkov, ku ktorým sa hlási.“⁷⁵

Vtedajšia premiérka Iveta Radičová povedala, že inštitúciu, akou je SNSĽP, potrebujeme nielen kvôli medzinárodným záväzkom, s jej prácou však vyjadřila nespokojnosť: „Inštitúcia, ktorá sa venuje ochrane ľudských práv, je veľmi potrebná. Stredisko však takouto inštitúciou dlhodobo nebolo.“ Aj vyjadrenie generálneho riaditeľa sekcie ľudských práv na úrade vlády Kálmána Petőcza dávalo tušiť, že autori správy boli skôr za scenár, ktorý by zachoval stredisko, aby sa diskriminovaní mali kam obracať. V rámci transformácie mu boli ochotní i pridať kompetencie: „Dohľad nad antidiskriminačnou legislatívou a právna pomoc obetiam diskriminácie, vrátane vydávania správnych rozhodnutí nielen vydávanie abstraktných odporúčaní, to by malo zostať na stredisku.“ Zvyšná agenda mala podľa Petőcza prejsť na ombudsmana.

Autori správy závery, že stredisko nefunguje dobre a treba ho transformovať, opreli okrem iného aj o relatívne slabú informovanosť verejnosti o činnosti strediska, respektíve o jeho existencii ako takej. Jedným z efektov neinformovanosti o stredisku môže byť podľa správy skutočnosť, že sa naňho obracia minimum tých, ktorí sa cítia byť diskriminovaní. Ako príklad správa uviedla niekoľko prieskumov. Dva z nich realizovala Agentúra Európskej Únie pre základné práva (FRA). Prvý v roku 2009, z ktorého vyvodili autori takýto záver: „V tejto súvislosti údaje získané prvým európskym prieskumom zameraným na každodenné skúsenosti s diskrimináciou Rómov ako menšiny patriacej k tým, ktoré sú najviac ohrozené diskrimináciou, ukázali, že respondenti rómskeho pôvodu v siedmich krajinách EÚ uvádzajú veľmi vysokú úroveň diskriminácie, avšak nemajú dostatok informácií o tom, že ich diskriminácia môže byť nezákonná, a rovnako nie sú schopní vymenovať inštitúciu vo svojej krajine, či už štátne orgány alebo mimovládne organizácie, ktoré by im mohli pomôcť. Len 12 % oslovených respondentov na Slovensku vedelo takú inštitúciu menovať a až 84 % respondentov takú nepoznalo. V porovnaní s ostatnými krajinami V4 to bol najhorší výsledok.“

FRA odporúčala prijať opatrenia, aby mohli Rómovia s dôverou ohlasovať diskrimináciu s tým, že ich sťažnosti budú brané vážne, a že sa nimi príslušné inštitúcie budú zaoberať. Ako relevantný zdroj v súvislosti so SNSĽP

⁷⁵ Dostupné: http://spravy.pravda.sk/fungovanie-strediska-pre-ludske-prava-nie-je-dlhodobo-udrzatelne-pyg-sk_domace.asp?c=A110601_115222_sk_domace_p12 (24.6.2012).

správa uvádza ďalší prieskum FRA z roku 2010 s názvom *Povedomie o prácach a inštitúciách pre rovnaké zaobchádzanie*⁷⁶, ktorý bol zameraný na znalosť príslušníkov etnických menšín alebo imigrantov (na Slovensku Rómov) v oblasti práva na rovnaké zaobchádzanie vrátane vedomostí o inštitúciách zriadených na pomoc obetiam diskriminácie v členských štátoch EÚ. Jeho výsledky potvrdili nepriaznivý stav v celej Európe, pričom na Slovensku 67 % opýtaných nikdy nepočulo o SNSĽP ako inštitúcii pre rovnaké zaobchádzanie: „Vychádzajúc z výsledkov vyššie uvedených prieskumov je potrebné v súvislosti s posudzovaním budúcnosti inštitúcie pre rovnaké zaobchádzanie na Slovensku (v súčasnosti SNSĽP) uviesť, že úroveň informačných vzdelávacích a propagačných aktivít nebola dostatočná, výsledkom čoho je slabá informovanosť verejnosti na Slovensku ako celku, a zvlášť skupín, ktoré sú vystavené vyššiemu riziku diskriminácie, čo je zjavné najmä v porovnaní s ostatnými európskymi krajinami a obzvlášť s krajinami V4,“ konštatovala správa.

Prieskum FRA z roku 2010 podľa SNSĽP upozornil aj nato, že až 80% respondentov (príslušníci a príslušníci etnických menšín) z celej EÚ nedokázalo uviesť ani jednu inštitúciu, ktorá poskytuje pomoc obetiam diskriminácie. „Skutočne, tento údaj, a s ním aj ďalšie, ktoré upozorňujú na nízku mieru informovania verejnosti o problematike zásady rovnakého zaobchádzania, sú alarmujúce. SNSĽP sa od roku 2004 intenzívne snaží informovať verejnosť o problematike diskriminácie, zásade rovnakého zaobchádzania, existencii príslušnej legislatívy, výhodách nediskriminácie a princípu rozmanitosti, ako aj príkladoch dobrej praxe a pod. V roku 2012 SNSĽP viacnásobne zvýšilo frekvenciu mediálnych výstupov v porovnaní s rokom 2011,“⁷⁷ uviedla ako protiargument Margita Linkayová zo strediska.

Úrad vlády ale zmeny v stredisku odôvodňoval aj výsledkami ankety⁷⁸ medzi zástupcami mimovládnych organizácií, zamestnancami SNSĽP i členmi správnej rady SNSĽP. Spomedzi členov správnej rady nevyplnil a nedoručil anketu nikto. Z 26 oslovených pracovníkov SNSĽP sa vrátilo 11 vyplnených hárkov a 12 zamestnancov SNSĽP doručilo aj kritický list so stanoviskom k súčasnému daniu v SNSĽP.

⁷⁶ Data in Focus Report. Rights Awareness and Equality Bodies. Strengthening the fundamental rights architecture in the EU III. http://fra.europa.eu/fraWebsite/attachments/EU-MIDIS_RIGHTS_AWARENESS_EN.PDF. In: *Analytická správa o činnosti a postavení Slovenského národného strediska pre ľudské práva v kontexte inštitucionálnej ochrany ľudských práv v SR* [online]. 2011. Sekcia ľudských práv a rovnakého zaobchádzania, Úrad vlády, [cit. 24.06.2012].

⁷⁷ Jedna z odpovedí z emailovej komunikácie autora so SNSĽP na otázky podľa zákona o slobodnom prístupe k informáciám č. 211/2001 Z.z.

⁷⁸ Výsledky zisťovania názorov na efektivitu práce strediska a plnenie zákonom daných úloh, *Analytická správa o činnosti a postavení Slovenského národného strediska pre ľudské práva v kontexte inštitucionálnej ochrany ľudských práv v SR*.

Zamestnanci okrem nedostačných právomocí vyplývajúcich z platnej právnej úpravy kritizovali aj štruktúru a systém nominácie členov správnej rady, ktorá „ignoruje princíp otvorenosti a odbornej diskusie“, výsledkom čoho boli netransparentné voľby riaditeľa a predsedu správnej rady SNSLP. Niektorí zamestnanci strediska kriticky hodnotili finančnú poddimenzovanosť inštitúcie aj vzhľadom na zmeny dotačných podmienok Úradu vlády SR či vysokú fluktuáciu odborných pracovníkov a ohrozenie udržateľnosti siedmich regionálnych kancelárií vzhľadom na zníženie pracovného úväzku jej pracovníkov a pracovníčok na polovicu (sedem pobočiek v teréne napokon aj zaniklo a namiesto nich od júla 2011 vznikli už len tri regionálne kancelárie).

Z dvadsiatich oslovených mimovládnych organizácií pôsobiacich v oblasti ľudských práv vrátilo vyplnené anketové hárky jedenásť. Bola medzi nimi aj Poradňa pre občianske a ľudské práva v Košiciach: „Úrad vlády vypracoval dotazníky, ktoré poslali mimovládkam. My sme na tom tiež participovali. Bez ohľadu na to je fakt, že v súčasnej podobe SNSLP efektívne nefunguje. Aspoň my sa s tým stretávame. Či by sa niektoré úlohy SNSLP posunuli na verejného ochrancu práv, nech to robí ktokoľvek či už v rámci posilnených právomocí aj tých existujúcich, podstatné je, aby to robili kvalifikovaní ľudia. Aby to bolo dostupné obeťam vystaveným diskriminácii, aby si obeť zlepšili prístup k spravodlivosti. Nech to je akýkoľvek model, v zahraničí sú dobré príklady toho, ako tieto inštitúcie fungujú. Pokiaľ viem, máme pozitívne príklady napr. z Česka. Tamajšia inštitúcia, hoci má limitované právomoci, tak funguje, je vo verejnosti uznávaná, vydáva odborné stanoviská, ktoré medializuje a vyjadruje sa k témam. Tam to má úplne inú úroveň,“ povedala Vanda Durbáková, právnička poradne i zástupkyňa sestier.

Autori správy v rámci zhrnutia zistených názorov vypracovali tabuľku, ktorá obsahuje odpovede oboch skupín, zamestnancov i zástupcov mimovládok, na otvorené otázky ankety.

Tabuľka bola spracovaná v troch rámcoch:

1. Zabezpečenie nezávislosti a plurality
2. Negatíva
3. Opatrenia na zlepšenie fungovania

1. V prvej oblasti obe skupiny zhodne volali po zmene systému kreovania správnej rady, ktorá bráni nezávislosti inštitúcie. Tiež sa prihovárali za menej nominantov z právnických fakúlt, resp. odstránenie obmedzenia nominácií zástupcov univerzít len na právnické fakulty, a žiadali zabezpečiť účasť odborníkov iných humanitných odborov – rešpektovaných autorít – i viac zástupcov občianskej spoločnosti. Obe skupiny navrhovali posilniť odbornosť, ako aj finančnú i politickú nezávislosť SNSLP.

2. Za najväčšie negatíva bolo zamestnancami okrem nekomunikácie nového vedenia so zamestnancami označené aj potlačanie iniciatívy, absencia otvorenej komunikácie, či zamlčovanie informácií v správe o dodržiavaní ľudských práv vydávanej SNSLP, ktoré „nie sú z hľadiska vedenia priaznivé“. Zamestnanci tiež veľmi negatívne hodnotili svoje finančné ohodnotenie, ktoré označili za poddimenzované v rámci analogických pozícií vo verejnej a štátnej službe. Upozornili na ohrozenie existencie regionálnych kancelárií, v ktorých boli úväzky zredukované na 330 Eur.

Zástupcovia mimovládok za negatíva označili „neviditeľnosť“ SNSLP z pohľadu verejnosti, nedostatočnosť vlastnej iniciatívy strediska, nedostatok kvalitných odborníkov, formálne fungovanie regionálnych kancelárií, nedostatočnú činnosť v oblasti ochrany pred diskrimináciou, nedostatočne aktívne a nedostatočne uplatňujúce si svoje právomoci, bez koncepcií a stratégií len formálne plniace zákonom stanovené úlohy.

3. V tejto oblasti zamestnanci odporúčali najmä:

- ♦ zmenu legislatívy;
- ♦ pozícia výkonného riaditeľa by mala byť obsadená výberovým konaním;
- ♦ posilnenie regionálnych kancelárií;
- ♦ zefektívnenie financovania;
- ♦ zabezpečenie väčšej prepojenosti SNSLP a verejného ochrancu práv;

Z množstva odporúčaní MVO hodno spomenúť napr.:

- ♦ proaktívne plniť kompetencie a úlohy zo zákona;
- ♦ spolupracovať/zamestnať výrazné osobnosti z oblasti ľudských práv;
- ♦ kvalitný monitoring, potreba odpolitizácie fungovania SNSLP;
- ♦ nevyhnutnosť zmeny spôsobu konštituovania vedenia;
- ♦ zákonom zakotviť možnosť legislatívnej iniciatívy / postavenie povinne pripomienkujúceho subjektu legislatívneho procesu;
- ♦ vytváranie pracovných skupín so zástupcami MVO atď.

Odmeny ako posledný kameň

Podľa autorov správy anketa priniesla poznatky, ktoré po sumarizácii potvrdili nevyhnutnosť „urýchleného riešenia situácie v SNSLP“. „Potvrdili to nielen vyjadrenia zamestnancov/kýň a expertov/tiek z mimovládneho sektora, ale aj neochota spolupracovať zo strany súčasných členov a členiek Správnej rady SNSLP, ako aj jeho výkonného riaditeľa.“

Kritike sa nevyhli ani *Štatút a ostatné aktuálne interné predpisy SNSLP*. Štatút podľa správy v stredisku naposledy upravovali vo februári 2010 s platnosťou od marca (odmeny boli prvý raz štatútom upravené v decembri 2009). Štatút stanovil, že za výkon funkcie člena správnej rady patrí jej členom odmena, o ktorej výške rozhodne správna rada na „základe finančných možností SNSLP“. Už v jednej z predošlých kapitol ste sa mohli dočítať o rozdielnom pohľade úradu vlády (podpredsedu vlády pre menšiny a ľudské práva) a riaditeľa strediska Horvátha na zákonnosť vyplácania odmien. Správa konštatuje, že „predovšetkým vyplácanie odmien za výkon funkcie člena správnej rady je pravdepodobne v rozpore s účelom ustanovenia § 3a ods. 3 zákona o zriadení SNSLP, ktorý stanovuje, že člen správnej rady má nárok na úhradu výdavkov spojených s výkonom tejto funkcie podľa zákona č.283/2002 Z.z. o cestovných náhradách. Zároveň je toto neopodstatnené, neprimerané a neetické najmä vzhľadom na dlhodobú poddimenzovanosť kapacít SNSLP“.

Daniel Milo pripustil, že udeľovanie odmien medzi členmi správnej rady, za ktoré kritizovali stredisko aj médiá, bolo poslednou kvapkou: „Rozdeľovanie odmien členov správnej rady, ktoré na jeseň 2010 vyvolalo pomerne širokú mediálnu odozvu, bolo naozaj tým posledným kameňom, ktorý spustil celý proces.“

V auguste 2011 zverejnil Najvyšší kontrolný úrad (NKÚ) výsledky kontroly, ktorú v SNSLP vykonal v novembri 2010 na podnet poslankyne Márie Sabolovej (KDH). V *Správe o výsledku kontroly hospodárenia s verejnými prostriedkami v Slovenskom národnom stredisku pre ľudské práva*⁷⁹ NKÚ okrem iného uviedol, že kontrola zistila v inštitúcii financovanej zo štátneho rozpočtu viaceré porušenia zákonov o verejnom obstarávaní, rozpočtových pravidlách i účtovníctve. V kontrolovanom období 2008-2010 konalo SNSLP osemkrát neehospodárne pri používaní verejných prostriedkov. SNSLP napríklad poskytlo jednému z dodávateľov preddavok, ktorý nebol zmluvne dohodnutý. V ďalšom prípade stredisko uzatvorilo zmluvu s dodávateľom a uhradilo faktúru o dva týždne skôr, ako vykonal prieskum trhu.

⁷⁹ Správa o výsledku kontroly hospodárenia s verejnými prostriedkami v Slovenskom národnom stredisku pre ľudské práva in *Spravodajca Najvyššieho kontrolného úradu SR* [online]. 2011. Najvyšší kontrolný úrad Slovenskej republiky, [cit.24.06.2012]. Dostupné na internete: http://www.nku.gov.sk/documents/10157/13160/spravodajca4_2011.pdf , s. 31-33.

Kontrola tiež zistila, že bývalej výkonnej riaditeľke nebolo pri zasadnutiach správnej rady priznané hlasovacie právo ani v prípadoch, za ktoré zodpovedala ako štatutár podľa zákona o zriadení strediska. Išlo pritom najmä o činnosť a hospodárenie strediska pri vynakladaní verejných prostriedkov. NKÚ konštatoval, že výkonný riaditeľ, ktorý stredisko riadi a kontroluje, nemôže mať takýmto spôsobom obmedzené právomoci.

NKÚ preveroval aj rozdeľovanie odmien členom správnej rady. Ich udelenie podľa kontrolórov NKÚ nebolo v rozpore so stanoveným účelom medzinárodnej zmluvy, „avšak nárok na odmeny a ich vyplatenie nebolo v súlade so schválenými uzneseniami správnej rady, s platnými štatútmi kontrolovaného subjektu a rokovacím poriadkom správnej rady, ale ani s finančnými možnosťami SNSLP“⁸⁰

Odmeny za rok 2009 v sume 7 200 eur NKÚ vyhodnotil ako porušenie finančnej disciplíny podľa zákona o rozpočtových pravidlách a vyplatenie odmien v roku 2010 (suma sa neuvádza) označil za neehospodárne konanie, ktorým takisto došlo k porušeniu finančnej disciplíny podľa rovnakého zákona.

Kontrolóri NKÚ a autori správy zo sekcie rovnakého zaobchádzania a rodovej rovnosti na úrade vlády teda dospeli k podobnému záveru, minimálne ohľadom nevhodnosti odmien pre členov správnej rady vzhľadom na nelichotivú finančnú situáciu SNSLP, ktorú potvrdili v ankete samotní zamestnanci strediska. Pričom motiváciu poškodiť stredisku by pri NKÚ, vedenom opozičným nominantom, mohol hľadať len najväčší podozrievavec.

Štatút SNSLP zaviedol novú organizačnú štruktúru organizácie, ktorá podľa autorov správy neprispela k posilneniu nezávislosti a transparentnosti SNSLP. V rámci organizačných zmien bolo kriticky hodnotené aj zrušenie odboru monitoringu a výskumu⁸¹, čo v prípade monitoringu znamená ohrozenie, že SNSLP prestane plniť jednu zo svojich základných úloh Národnej inštitúcie pre ľudské práva i inštitúcie pre rovnaké zaobchádzanie vyplývajúcej z transponovaných európskych antidiskriminačných smerníc, v ktorých sa monitorovacia funkcia, vrátane vykonávania nezávislého zisťovania, vníma ako kľúčová.

A to nebolo všetko. Potreba zmien podľa správy vyplynula aj z *Hodnotenia činnosti a postavenia SNSLP zo strany zahraničných inštitúcií a ich odporúčania*,

⁸⁰ Správa o výsledku kontroly hospodárenia s verejnými prostriedkami v Slovenskom národnom stredisku pre ľudské práva in *Spravodajca Najvyššieho kontrolného úradu SR* [online]. 2011. Najvyšší kontrolný úrad Slovenskej republiky, [cit.24.06.2012]. Dostupné na internete: http://www.nku.gov.sk/documents/10157/13160/spravodajca4_2011.pdf , s. 33.

⁸¹ Nahradil ho Odbor výskumu a práv dieťaťa.

ktoré vyjadrili cez svoje stanoviská viaceré relevantné organizácie, napríklad Medzinárodný koordinačný výbor pre národné inštitúcie ochrany a podpory ľudských práv (ICC), Európska komisia proti rasizmu a intolerancii (ECRI), Amnesty International (AI) či Agentúra Európskej únie pre základné práva (FRA).

Nedostatky a odporúčanú cestu transformácie, ktorou sa bolo podľa správy treba vydať, sumarizuje druhá kapitola pod názvom *Hlavné zistenia*. V nej dospeli autori k záveru, že „SNSĽP v súčasnosti nespĺňa viaceré kritériá, požiadavky a záruky, predovšetkým týkajúce sa nezávislosti, transparentnosti, plurality, pokiaľ ide o reprezentovanie spoločenských a občianskych síl a MVO, myšlienkových a vedeckých prúdov (tak ako ich formulujú Parížske princípy⁸² – PP)“. Medzi závermi sa objavili vyjadrenia, že SNSĽP nemá v zmysle PP zabudované mechanizmy ochrany pred zneužitím na rôzne partikulárne záujmy vrátane politických, ako aj, že stredisko tiež nedisponuje dostatočnými kompetenciami a právomocami vo vzťahu k metódam práce zameraným na pomoc obetiam porušovania ľudských práv (vyšetrenie, vypočutie, záväznosť rozhodnutí, sankcie) a dostatočne nevyužíva ani tie, ktoré súčasná zákonná úprava umožňuje.

Stredisko v rámci akreditačného procesu v roku 2007, realizovaného Medzinárodným koordinačným výborom pre národné inštitúcie, získalo len status „B“ (a má ho doteraz), čo znamená, že jeho organizácia sa neuskutočňuje v úplnom súlade s PP. Nesúlad sa podľa samotného SNSĽP týka nielen zákona o jeho zriadení. „Uvedený zákon podľa akreditačnej komisie nepriznáva SNSĽP kompetencie v takej miere, ktorá by reálne umožnila SNSĽP presadzovať a dohliadať na dodržiavanie ľudských práv. Nesúlad s Parížskymi princípmi ďalej akreditačná komisia skonštatovala na úrovni nezávislého postavenia a pluralizmu v SNSĽP. Akreditačná komisia vníma ako prekážku nezávislosti predovšetkým aktuálny spôsob financovania SNSĽP, ktorý nezabezpečuje úplnú finančnú autonómiu, rovnako tak aj zákonom vymedzený princíp kreovania správnej rady SNSĽP, pri ktorom môže dôjsť k situácii, ktorá by mohla nezávislosť SNSĽP ohroziť,⁸³ napísala v oficiálnom stanovisku zamestnankyňa strediska Linkayová.

Akreditačná komisia v tejto súvislosti konštatovala nedostatočný pluralizmus na úrovni SNSĽP, ktorý je potrebný vnímať v 2 rovinách:

- ♦ pri kreovaní správnej rady by sa mali brať ohľady na diverzitu slovenskej spoločnosti, a teda na zastúpenie jednotlivých marginalizovaných skupín v správnej rade, čím by sa pomohlo presadzovaniu ich záujmov;

⁸² Parížske princípy boli zadefinované na medzinárodnom workshope Národných inštitúcií na podporu a ochranu ľudských práv, ktorý sa uskutočnil v roku 1991 v Paríži. Rezolúciou č.1992/54 ich v roku 1992 schválila Komisia Organizácie spojených národov pre ľudské práva a Valné zhromaždenie OSN ich prijalo v roku 1993 rezolúciou č. 48/134. Parížske princípy sa týkajú postavenia a fungovania vnútroštátnych inštitúcií na ochranu a podporu ľudských práv. Ide o komplexnú zostavu odporúčaní a úloh týkajúcich sa postavenia a funkcie Národných inštitúcií pre ľudské práva (tzv. National Human Rights Institutions – NHRI). Na Slovensku je takouto Inštitúciou SNSĽP.

⁸³ Autor v lete 2012 požiadal SNSĽP o zodpovedanie viacerých otázok cez zákon č.211/2000 Z.z. o slobodnom prístupe k informáciám.

- ♦ podobne tak akreditačná komisia SNSĽP odporúča, aby pluralizmus vyplývajúci z diverzity slovenskej spoločnosti, aplikovalo aj na úrovni svojho personálu.

Linkayová uviedla, že na tieto zmeny – dosiahnutie finančnej autonómie, posilnenie nezávislosti i aplikácia pluralizmu – je nevyhnutná novelizácia zriaďovacieho zákona SNSĽP. Na získanie statusu „A“, teda úplný súlad s PP, sa vraj stredisko pripravuje v kooperácii s Medzinárodným koordinačným výborom pre národné inštitúcie pre ľudské práva a ďalšími NHRI od roku 2008. „Počas roka 2010 sa viaceré aktivity SNSĽP v snahe pripraviť sa na reakreditáciu v najbližšom možnom termíne, priamo konzultovali s akreditačnou komisiou, avšak okolnosti okolo SNSĽP v roku 2011, najmä existenciálna neistota, spôsobili, že sa SNSĽP začiatkom roka 2012 na ďalšom kole akreditačného procesu nezúčastnilo,“ uzavrela Linkayová s tým, že organizácia SNSĽP v úplnom súlade s PP je „jednou z kľúčových priorít strategického charakteru“.

Tri pod jednou strechou

Správa úradu vlády napokon odporučila ako najvhodnejší variant transformáciu SNSĽP na inštitúciu pre rovnaké zaobchádzanie (tzv. Equality Body) a prechod kompetencií v oblasti Národnej inštitúcie pre ľudské práva na verejného ochrancu práv. „Toto riešenie by podľa názoru spracovateľov tejto analýzy podľa vyššie popísaných zmien (viď Hlavné zistenia) prinieslo zefektívnenie a sfunkčnenie činnosti SNSĽP a zároveň by mohlo byť prvým krokom pri komplexnejšej úprave inštitucionálneho zabezpečenia ochrany ľudských práv a základných slobôd v SR.“

Zaujímavým nápadom, ktorý by sa dal využiť pri tejto alternatíve, je vytvorenie spoločného sídla pre tri inštitúcie: Verejného ochrancu práv, SNSĽP a Centrum právnej pomoci. Jedna spoločná budova by ušetrila prevádzkové náklady a zároveň by verejnosti zjednodušila prístup k podávaniu podnetov, keďže sa počítalo so vznikom centrálnnej evidencie podaní: „Navrhované riešenie smeruje k prepájaniu existujúcich štruktúr tak na centrálnnej, ako aj na regionálnej úrovni, čo je jednak v záujme individuálneho žiadateľa o pomoc, ktorý často nemá jasnú predstavu o tom, kto je kompetentný jeho problém riešiť, a ktorý môže na jednom mieste s viacerými inštitúciami svoj problém konzultovať, ale prinesie aj úspory zdrojov sústredením týchto inštitúcií do jednej budovy, a tým možnosť spojenia prevádzkových, obslužných a iných nákladov.“

Vedenie SNSĽP zo správy i zámeru transformovať SNSĽP schváleného vládou nadšené nebolo. Návrh na odobratie agendy Národnej inštitúcie pre ľudské prá-

va a jej začlenenie pod verejného ochrancu práv riaditeľ strediska Juraj Horváth pomenoval ako „zámer vicepremiéra Rudolfa Chmela zoštatniť agendu OSN a EÚ, ktorú vykonáva stredisko, a zmocniť sa jej“.

Podľa Horvátha urobiť z nezávislého strediska na ochranu ľudských práv štátny podnik je skutok, na ktorý by boli hrdí aj sovietski poradcovia z 50. rokov minulého storočia. „Materiál (správa) úradu vlády, napísaný nekompetentným autorom s výnimočnou legislatívnou negramotnosťou, je pre stredisko neakceptovateľný. Úrad vlády odmietol zásadné výhrady k porušeniu nezávislosti strediska, ktorú garantuje medzinárodná zmluva podpísaná s OSN,“ vyhlásil Horváth.

Paradoxne, úradu vlády sa podľa Mila podarilo pre navrhované zmeny získať súhlas OSN. Kvôli transformácii strediska, konkrétne kvôli preneseniu jeho agendy ako Národnej inštitúcie pre ochranu ľudských práv (NHRI) na verejného ochrancu práv, bolo totiž potrebné vypovedať dohodu o zriadení SNSLP ako NHRI (inak by prišlo k porušeniu záväzku o financovaní SNSLP ako NHRI⁸⁴), a až následne mohli pristúpiť k novelizácii zákonov tak, aby na SNSLP zostali len úlohy a kompetencie inštitúcie zaoberajúcej sa výlučne agendou rovnakého zaobchádzania.

„Nemohlo existovať právne vákuum, že sa zruší SNSLP ako NHRI, a nebude zaň existovať náhrada. Najprv sme chceli novelizovať zákon o verejnom ochrancovi práv, kde by sa zakotvilo, že on plní úlohu NHRI. Následne by sa vypovedala dohoda, a súbežne s tým by sa pripravila novelizácia antidiskriminačného zákona a zákona o SNSLP. Taký bol plánovaný postup,“ povedal Milo.

V rámci tohto plánu sa on i jeho kolegovia zúčastnili na stretnutiach s predstaviteľmi úradu Vysokého komisára OSN pre ľudské práva. Rokovali aj s Vladanom Stefanovom, ktorý v tom čase mal vo svojej kompetencii agendu NHRI (koordináciu a akreditáciu týchto subjektov). „Výsledkom stretnutí bolo, že pochopili naše argumenty, súhlasili s takýmto postupom,“ povedal Milo, podľa ktorého Horváth zasahoval do ich komunikácie s medzinárodnými inštitúciami. Horváth mal podľa Mila do zahraničia rozposielať rôzne zavádzajúce listy, v ktorých obviňoval podpredsedu vlády pre ľudské práva a menšiny z politicky motivovaného zasahovania do nezávislosti strediska. „Horváth absolútne odmietal, že kritika nie je politicky motivovaná, ako aj to, že snaha smeruje k posilneniu postavenia strediska ako inštitúcie pre rovnaké zaobchádzanie.“

⁸⁴ National Human Rights Institution.

V rámci konzultácií však Milo s kolegami vysvetlili partnerom zo zahraničia situáciu a oboznámili ich s výsledkami správy. Listom o zámeroch transformovať stredisko informovali aj samotnú Vysokú komisárku OSN pre ľudské práva Navi Pillai. Ani Thomas Hammarberg, v tom čase Komisár Rady Európy pre ľudské práva, podľa Mila nevyjadril k zamýšľanému postupu žiadne námietky: „Pochopili našu argumentáciu a nemali k nej žiadne pripomienky.“

Pracovná skupina, ktorá mala pripraviť novelu zákona o verejnom ochrancovi práv, sa stretla len raz. Zastavenie celého procesu spôsobil pád kabinetu Ivety Radičovej v polovici októbra 2011, teda v mesiaci, kedy mali za Úrad vicepremiéra pre menšiny a ľudské práva vláde na základe jej uznesenia z júna 2011 predložiť finančné dopady zmien i samotné návrhy noviel konkrétnych zákonov.

Do predčasných volieb v marci 2012 sa však už nič neudialo. Vo voľbách zvíťazila opozícia, strana SMER-SD.

„Úradníci novej vládnej garnitúry našli zoznam úloh, ktoré treba aj v oblasti SNSLP plniť 'na stole'. To nie je politická otázka a zdôrazňujem, že to nikdy nebolo o pánovi Horváthovi alebo o správnej rade, hoci v rámci nami zamýšľanej transformácie by pravdepodobne prišlo k zmene spôsobu voľby i obsadenia správnej rady, k zmene manažmentu, ale to by bol len druhotný efekt. Celé to bolo o tom, že stredisko v súčasnej podobe a štruktúre neplnilo, alebo plnilo len veľmi zle a neefektívne úlohy zverené zákonom. Čiže ak niekomu naozaj skutočne záleží na zlepšení inštitucionálnej ochrany ľudských práv, na tom, aby sa ľudia, ktorých práva, vrátane práva na rovnaké zaobchádzanie, sú porušované alebo ohrozené, domohli spravodlivosti, tak je logické, že treba zreformovať a zfunkčniť systém,“ uzavrel Milo.

Za poslanca strany SMER-SD bol do parlamentu zvolený aj predseda správnej rady SNSLP Anton Martvoň. Výkonný riaditeľ strediska Horváth je, ako už bolo vyššie spomenuté, bývalým poslancom tejto, dnes vládnej strany.

Pokračovanie v zmenách možno očakávať len ťažko. Prvým dôvodom je kritika a odmietanie transformácie SNSLP práve od ľudí blízkyh SMER-u sediačich vo vedení SNSLP. Ak by aj odpor k transformácii v novej politickej situácii pominul, otázkou je, kto by transformáciu vlastne zrealizoval. Vláda premiéra Roberta Fica sa totiž pri kreovaní nového kabinetu rozhodla post vicepremiéra pre ľudské práva a menšiny neobsadiť a kritická správa o SNSLP bola dielom úradníkov práve tohto úradu. Objavili sa hlasy, že funkcia vicepremiéra celkovo skončí a agenda sa rozdelí medzi iné orgány, proti čomu protestovali zástupcovia

mimovládnych organizácií.⁸⁵ O budúcnosti funkcie i úradu rokoval v lete 2012 parlament. „Zrušenie vicepremiéra považujem za prejav absolútnej necitlivosti,⁸⁶ povedala v NRSR bývalá štátna tajomníčka Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny SR, poslankyňa za SaS Lucia Nicholsonová.

„Všetci sme mimoriadne citliví na ľudské práva. Je to univerzálne právo ľudských bytostí, nie je závislé od nejakých jurisdikcií. Nie je dôležité, ako bude zastrešené, ale to, aby sa ľudské práva rešpektovali,⁸⁷ oponovala jej poslankyňa Oľga Nachtmanová zo Smeru-SD. Jej poslanecký kolega a predseda správnej rady SNSLP Anton Martvoň povedal, že Smer-SD „sa stavia k ľudským právam zodpovedne a vyzval k spoločnému hľadaniu riešenia ľudskoprávných otázok“. V reakcii na kritiku decentralizácie ľudskoprávnej agendy uviedol, že podľa neho nie je dobré centralizovať ľudskoprávnu agendu do rúk jedného rezortu alebo človeka. Návrh zmeny kompetenčného zákona označil Martvoň za dobrý. V septembri 2012 parlament zrušil post vicepremiéra pre ľudské práva a menšiny. Urobil tak schválením novely kompetenčného zákona (zákon o organizácii činnosti vlády a organizácii štátnej správy). Agendy neobsadeného úradu sa malo ujať ministerstvo kultúry.⁸⁸

U Nicholsonovej

Ilona o zamýšľanej transformácii SNSLP nevedela a netušila, že jej meno sa spomína vo vládou schválenej analýze, ktorá – nebyť pádu Radičovej kabinetu – by pravdepodobne naštartovala transformáciu strediska na efektívnejšiu organizáciu. „Nesledovala som to, ale tie navrhované zmeny vnímam ako dobrý nápad.“ Pozdávalo sa jej napríklad, že po novom by stredisko mohlo mať silnejšie kompetencie, podobne ako majú obdobné inštitúcie v Maďarsku či v Rumunsku. „Bol by to dobrý štart, nejaká zmena by mala nastať, preto to nevnímam negatívne.“

Pochybnosti však Ilona vyjadrila o strane SMER-SD. „SMER je ústretový k chudobným, čo kvitujem. Veľa Rómov ich volilo, má medzi nami veľa stúpcov. Riešenie rómskej problematiky i iných menšín, tam to však už pán Fico odkladá na iné inštitúcie. Aj pán Čaplovič to robil za prvej Ficovej vlády a mám dojem, že toto obdobie pasivity sa opäť opakuje.“

Zo zmien v SNSLP, ktoré by priamo nemali dosah na Ilonin prípad, ale mohli by pomôcť podobným osudom, však nebolo nič. Medializáciu prípadu, ktorá

⁸⁵ Dostupné: <http://www.sme.sk/c/6312084/mensiny-vo-vlade-presuvaju.html#ixzz1zYNNHbPR>

⁸⁶ Dostupné: <http://hnonline.sk/slovensko/c1-56319470-hlina-by-chcel-ministerstvo-pre-ludske-prava> (27. 6. 2012)

⁸⁷ Tamže (27.6.2012).

⁸⁸ Dostupné: <http://www.sme.sk/c/6529547/poslanci-zrusili-funkciu-podpredsedu-vlady-pre-ludske-prava.html#ixzz2HzdZ6qSJ> (30.9.2012).

podnietila záujem inštitúcií či politikov, označila Ilona ako rozporuplnú. „Nebolo to také silné, aby sa o to niekto zaujímal do dôsledkov. Už to odznelo. Rozvírilo to hladinu, a kým bol v spoločnosti rozruch, tak sa väčšina chvíľu zaujímala, že existujú aj takí Rómovia ako ja.“ Faktom však je, že štátna tajomníčka Nicholsonová, stredisko, poslanci NRSR či ďalšie inštitúcie a úrady sa začali zaujímať, alebo zintenzívnili svoj záujem práve po medializácii kauzy. Ilona má však dojem, že tak, ako to vypuklo, tak rýchlo to aj zhaslo. Veľa si vytrpela aj rodina, ktorá dôsledky v podobe „zlých pohľadov“ okolia ťažko znášala.

Štátna tajomníčka Lucia Nicholsonová v lete 2010 zamestnala Ilonu ako svoju poradkyňu pre vzdelávanie detí zo sociálne vylúčených spoločností (SVS). Takmer dvojročnú spoluprácu Ilony s Nicholsonovou bolo možné zvonku vnímať ako pozitívny dôsledok medializácie.

„Rozhodla som sa ju angažovať z ľudského hľadiska. Myslím si, že spoločnosť má dať šancu vzdelaným Rómom, ktorí sa k vzdelaniu dostali omnoho zložitejšou cestou ako väčšina, pretože čelili a čelia nielen nedostatku nasledoviahodných príkladov, ale často aj nedostatku financií, nedostatku podpory z vlastnej rodiny, či komunity, a v neposlednom rade množstvu stereotypov zo strany väčšinového obyvateľstva,“ odôvodnila dohodu medzi ministerstvom a Ilonou súčasná poslankyňa za SaS Nicholsonová.⁸⁹

Podľa nej cez vzdelaných Rómov, ktorým dáme šancu, môžeme začať rúcať predsudky voči Rómom.

Nicholsonová priznala, že rozhodnutie spolupracovať s Ilonou ako poradkyňou pre SVS podnietili aj neúspešné kontroly, ktoré iniciovala. Ich výsledkom, ako bolo zmienené v predošlých kapitolách, nedôverovala a bola presvedčená, že k diskriminácii sestier prišlo. V rámci možností konala a vzala Ilonu za poradkyňu. „Začala som s ňou spolupracovať aj z profesionálneho hľadiska. Keďže v zákone o SVS som chcela riešiť i vzdelávanie detí zo SVS, potrebovala som pokryť túto oblasť, najlepšie odborníkom z terénu, ktorý nie je odstrihnutý od reality. Ilona moje nároky spĺňala.“ Podľa Nicholsonovej Ilona spĺňala všetky kritériá pre post poradkyne pre školstvo. „Mala vzdelanie, celkovo poznala situáciu v oblasti vzdelávania detí zo SVS, napríklad ich nesprávneho zaradovania do špeciálnych škôl, či špeciálnych tried,“ pochvalovala si ex-štátna tajomníčka.

Ilonina práca spočívala v mapovaní situácie priamo v teréne, na školách v oblastiach so SVS. Nicholsonová vyzdvihla, že Ilona osobne tie školy na-

⁸⁹ Emailová komunikácia s poslankyňou za SaS z jari 2012.

vštevovala, videla usporiadanie tried, segregáciu rómskych detí, hovorila s učiteľkami, s deťmi, pýtala sa na vznik špeciálnych tried i pracovala s deťmi, ktoré v nich boli umiestnené. „Poskytovala mi vlastný odborný názor na to, či existoval objektívny dôvod pre zaradenie týchto detí do špeciálnych tried, či škôl,“ dodala poslankyňa.

Ilona tie necelé dva roky pre Nicholsonovú pracovala na dohodu za minimálnu mzdu, ktorá jej sotva stačila na pokrytie životných nákladov. „Náplňou mojej práce bola činnosť medzi rómskou komunitou, alebo v školách. Získavala som informácie o vzdelávaní detí zo SVS. Chodila som po obciach a mestách v okolitých okresoch, i do osád. Závery z týchto návštev som zhrnula do správ a zasielala som ich písomne pani Nicholsonovej.“

Ilona sa zaujímala najmä o prístup pedagógov k deťom zo SVS. Sledovala, či sú deti segregované, či sú vytvárané rómske triedy, špeciálne triedy a kto je do nich zaradovaný. „Zisťovala som stav, či sa v školstve deje určitá forma diskriminácie na rómskych deťoch.“ Na niektorých školách bolo podľa Ilony zjavné, že špeciálne triedy boli výlučne pre deti zo SVS. Deti z tzv. integrovaných rodín, napr. z mestských aglomerácií, boli zaradované aj do nerómskych tried, ale do takých, kde aj nerómske deti pochádzali zo slabšej sociálnej vrstvy.

Za necelé dva roky navštívila školy vo viacerých okolitých okresoch. Minimálna mzda vo výške 307 eur mesačne, jej nestačila na náklady, ktoré musela hradiť. „Medzi navštevovanými okresmi bol jeden, ktorý je od nás vzdialený desiatky kilometrov. Školy som navštevovala 7 mesiacov, každý týždeň som bola niekde inde. Dva týždne mi tá mzda stačila, ale na ďalšie dva som si musela požičiavať od rodičov. V jednom zo vzdialenejších okresov som školy navštevovala len vtedy, kedy som tam sama bola kvôli študijným povinnostiam, nakoľko som si tam v tom čase rozširovala štúdium,“ pošťožovala si.

Na školách sa predstavovala ako poradkyňa a doložila vždy dohodu o pracovnej činnosti. Navštevovala riaditeľov a cez prestávky si všimla triedy. Riaditelia sa jej často zdali tajnostkárski až rafinovaní. „Niekedy prikrášľovali skutočnosť a nedali najavo, že niečo protizákonné v súvislosti s diskrimináciou sa môže diať na ich škole. Sama som si všimla veľa ráz dianie v triedach. Pýtala som sa rómskych detí, ako sa tam cítia, čo si myslia, či si myslia, že ich izolujú od nerómskych detí. Na základe toho som potom zhrnula záver, ktorý som zaslala pani Nicholsonovej.“

Ilona počas svojho pôsobenia na poste poradkyne Nicholsonovej za necelé dva roky napísala niekoľko desiatok správ, ktoré mapovali životy rómskych komunit nielen na školách, ale aj v ich bydliskách. Po zmene vlády rozmýšľala, že osloví nového ministra sociálnych vecí, práce a rodiny a bude ho informovať o svojej činnosti a záujme v nej pokračovať. „Mám pocit, že SMER sa v rómskej problematike veľmi nechce angažovať. Túto tému odsúvajú na úrad splnomocnenca pre rómske komunity. Sama som v minulosti adresovala listy

pánovi premiérovi Ficovi. Odpovede, ktoré som dostala, boli typu – nezaobráme sa riešením rómskej otázky a z toho dôvodu posúvame váš list na úrad splnomocnenca pre rómske komunity.“

Napokon však pokračovala aj ako poradkyňa nového vedenia ministerstva do konca roka 2012. Nicholsonová podľa Ilony bola človekom, ktorý sa v bývalej vláde asi ako jediný zaujímal o rómsku problematiku. „Myslím to pozitívne. Ona tým žije. Bola to jej náplň činnosti. Aj jej pripravované reformy boli adresované na Rómov, v čom sa výrazne angažovala, čo oceňujem,“ zamyslela sa Ilona, ktorá pôsobila na odbore pre SVS.

Nicholsonová si výkon Ilony pochvaľovala a jej správy hodnotila pozitívne. „Jej výsledky boli výborné, išlo o veľmi poctivo spracované reporty.“ Poslankyňa za SaS ich zároveň označila za užitočné.

„Jednoznačne z nich vyplynulo, že množstvo detí zo SVS končí v špeciálnych školách a triedach nesprávne, že ich diagnostika je zlá, nedostatočná a neprispôsobená ich potrebám, že množstvo učiteľov zanedbáva deti zo SVS a má k nim veľmi vyhranené vzťahy, že deti zo SVS nemajú vytvorené žiadne podmienky na to, aby sa dokázali pripravovať na školu a množstvo ďalších dôležitých poznání.“

Z praktického hľadiska vraj Ilonine správy pomohli Nicholsonovej pri spracúvaní nielen legislatívneho zámeru zákona o SVS, ale aj pri príprave národného projektu zameraného na komunitné centrá, v ktorých plánovala vybudovať predškolské zariadenia a popoludňajšie kluby pre školopovinné deti. Ich spolupráca sa však skončila po predčasných voľbách v roku 2012. „Bola mojou poradkyňou, ja som z ministerstva odišla. Rovnako som ukončila dohodu s ďalšími poradcami štátnej tajomníčky. Ešte raz, som presvedčená, že k diskriminácii v prípade Ilony došlo. Obávam sa ale, že na našich súdoch sa spravodlivosti nedovolá. Budem jej veľmi držať palce v Štrasburgu,“ uzavrela Nicholsonová.

9. ZÁVER

Keďže súdiť sa so školami chcela tak či tak, nálepku „problémovej“ osoby by Ilona v regióne získala zrejme aj bez medializácie. Ťahanie so školami by sa v malých obciach a dedinách rozkriklo. Po zlých skúsenostiach s prijatím kauzy v regióne, v ktorom žije, odmietla v príbehu vystupovať pod vlastným menom.

„Rómovia by sa mali ozvať, keď sa im deje krivda. Ale nie tak, že budú poznačení na celý život. Áno, medializovala som to. Ľudia medializujú ktorúkoľvek hlúposť. Je to o tom, povedať si svoj názor, zverejniť to, nie získať nálepku na celý život.“

Riaditeľ školy či starosta v jej obci ju podľa nej nezdravia. Keď sa stretnú, otočia sa alebo pozerajú nabok. Cíti odmeranosť, pohrdanie. Vstup do strany SMER aj kvôli odporu lokálnych štruktúr stroskotal. Momentálne Ilona vyššie politické ambície nemá, hoci skutočnosť, že do parlamentu sa v marci 2012 dostal aj rómsky poslanec⁹⁰, vníma pozitívne: „Som milo prekvapená, dúfam, že to bude osožné pre rómsku menšinu. Hádám to bude jeden z tých Rómov, ktorý splní to, čo sľúbi, viacerí sa totiž v politike neukázali v dobrom svetle.“

Nasledovať ho ale neplánuje. Peter Pollák je podľa nej inteligentný, šikovný a svojim spôsobom aj rafinovaný, pretože vedel, s kým sa má spojiť.

Ilona neprotestuje, že využitie prostriedkov pre vyšší účel, je jedna z ciest, ktorú rómski lídri zatiaľ neobjavili, aby vedeli pozdvihnúť život rómskych komunít. „Určite, ale záleží to aj od charakteru človeka, a ja nie som ten typ, ktorý by sa chcel presadzovať v politickej funkcii. Netúžim po sláve ani parlamentnej stoličke, chcem žiť normálne,“ odmietla politické ambície. Rada by veci ovplyvňovala z pozície v školstve, ak by mala príležitosť. Táto oblasť ju baví: „Chcem sa venovať deťom, pracovať s nimi a bojovať proti tomu, aby neboli nespravodlivo odsudzované len preto, že sú rómske.“

Nech prípad na súdoch dopadne akokoľvek, posolstvo, ktoré z neho vyplýva, je zreteľné a stojí za to ho zopakovať.

„Tento môj príbeh, či skôr skúsenosť, je odkazom, dôkazom, že nie je Róm ako Róm. Ako sa v majoritnej spoločnosti často myslí, že všetci sú rovnakí. Každý sme iný, ani my Rómovia nie sme homogénnou skupinou. Každý máme iné záujmy, pochádzame z iného prostredia, každý máme právo byť tým, kým chceme byť. A pokiaľ ja som mala záujem, ako aj mnohí ďalší Rómovia – pretože takých je veľa, ktorí majú záujem študovať a zmeniť svoj život – tak by nemali byť posudzovaní podľa toho, že patria k takej či onakej menšine, etniku, ale mali by dostať rovnakú šancu ako dostanú študenti, deti z majoritnej spoločnosti.“

Ilona sa prihovára za to, aby Rómov začali vnímať ako skutočne akceptovanú menšinu, aby ich akceptovali ako ľudí. Ako ľudí so záujmami, s ambíciami, ktorí tiež niečo chcú dosiahnuť, aby im dali šancu uplatniť sa a žiť normálne, integrovane. „O tom to je. Bez toho, aby sme niekomu dali šancu, sa to nezmení. Integrácia nikdy nenastane, pokiaľ budeme človeku stavať bariéry do života a hádzať mu polená pod nohy. To je nespravodlivosť. A bez toho sa ani ja s mojím vzdelaním nemôžem integrovať ako plnohodnotný človek.“

Nie je to podľa nej o tom, či je niekto Róm alebo nie. Na to by sa už v dnešnej modernej dobe prihliadať nemalo. Ilonine apely sú zároveň vhodným miestom na ukončenie tohto textu. Vieme, že nie veľa Rómov v našej krajine dosiahlo vzdelanie ako ona:

Vypovedajú o tom napríklad štatistiky z prieskumu citovaného v správe jedného z výborov OSN o naplňaní ekonomických a kultúrnych práv na Slovensku. V roku 2007 podľa neho základné, stredné školy a zariadenia vyššieho vzdelávania u nás navštevovalo spolu len 3 910 žiakov a študentov rómskej národnosti.⁹¹ Nehovoriac o aktuálnejšom prieskume OSN, Svetovej banky a Agentúry Európskej únie pre základné práva (FRA), odrážajúcom veľký nepomer medzi zamestnanosťou či vzdelanosťou medzi Rómami a Nerómami na Slovensku. Prieskum pritom zahŕňa Rómov žijúcich aj integrovaným spôsobom života, nielen osadníkov.

Podľa tejto štatistiky len necelých 20% Rómov vo veku 20-24 rokov má dokončené stredoškolské vzdelanie s maturitou. Pri Nerómoch je to takmer 90 %

⁹⁰ Od 1. októbra 2012 sa poslanec Peter Pollák stal Splnomocnencom vlády SR pre rómske komunity.

⁹¹ Second periodic reports submitted by States parties under articles 16 and 17 of the Covenant Slovakia, 25.6.2009. *United Nations Committee on Economic, Social and Cultural Rights: Implementation of the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights*. Správa sa odvoláva na štatistickú ročenku z roku 2007, odstavec č. 452, s. 95 Dostupné: <http://www2.ohchr.org/english/bodies/cescr/cescrwg46.htm> (12.9.2012).

Dve rómske sestry s vysokoškolským titulom sú teda celkom vzácnosť a ak je vzdelanie kľúčom k zamestnaniu, nemali by mať predsa problém sa zamestnať. Lenže v tomto prípade sme zistili, že to tak nie je.

Prieskum tiež odhalil zaujímavé ukazovatele o zamestnanosti Rómov. Napríklad len necelých 30% Rómov vo veku od 20-64 rokov má platenú prácu, kým pri Nerómoch je to vyše 60%.⁹² Za nezamestnaných sa v prieskume označilo „len“ 8% príslušníkov väčšiny, naproti tomu z radov rómskej populácie sa za nezamestnaných považovalo až 35% opýtaných.

Pre Ilonu ako zástupkyňu rómskej inteligencie musí byť veľmi ťažké a frustrujúce nájsť ešte motiváciu a odhodlanie pokračovať v boji za normálny život po všetkom, čo prežila. Nikto sa nebude môcť čudovať, keď to zabalí a odíde hľadať šťastie do zahraničia. Hoci vzdelanie a chuť robiť mala doma na Slovensku.

Ilonin príbeh je príbehom, vďaka ktorému sa, verím, podarilo poodhaliť pôsobenie inštitúcií v oblasti pomoci osobám ohrozených diskrimináciou. Škoda len, že v prípade SNSLP sa zatiaľ potenciál na naštartovanie efektívnejšej organizácie vyčerpal v konflikte prezentovanom ako súperenie o moc s bývalou vládou a je málo pravdepodobné, že k transformácii strediska v najbližšej budúcnosti príde.

Ilonino trápenie bolo (zdanlivo) zbytočné a jej učiteľská budúcnosť je stále neistá. Najmä vďaka jej odvahe však vznikla aj táto správa, faktografická reportáž o mediálne známých i menej známých skutočnostiach, iniciatívach konkrétnych ľudí či organizácií. Tá môže slúžiť ako živá knižnica, alebo prípadová štúdia diskriminačné kauzy, o ktorých na Slovensku z rôznych príčin nevieme veľa.

⁹² The situation of Roma in 11 EU Member states – Survey results at a glance. European Union Agency of Fundamental Rights, 2012, s. 15-17. Dostupné: <http://fra.europa.eu/en/publication/2012/situation-roma-11-eu-member-states-survey-results-glance> (12.9.2012).

O AUTOROVI

Sergej DANILOV

Vyštudoval žurnalistiku na Univerzite Komenského. Od roku 2011 sa aktívne venuje public relations. Predtým vyše šesť rokov pôsobil v rádiu ako reportér, kde informoval predovšetkým o vnútornej politike. V roku 2007 začal s blogovaním a v článkoch vyjadroval svoj občiansky postoj najmä k téme rasovej neznášanlivosti či problematike futbalového chuligánstva. Na tieto témy v posledných rokoch prispel aj do viacerých štúdií, publikácií a diskusií. V roku 2010 bol spíkrom na 60. kongrese Medzinárodného tlačového inštitútu (IPI). V roku 2011 bol pri zrode Inštitútu pre medzikultúrny dialóg. V roku 2012 Inštitút pre medzikultúrny dialóg vydal publikáciu Milovaní a nenávidení – Podobnosti a rozdiely slovenskej a maďarskej krajnej pravice, ktorej bol spoluautorom a spolueditorom. V roku 2012 hosťoval ako štipendista v novinárskom programe Mileny Jesenskej v Inštitúte humanitných štúdií (IWM.at) vo Viedni, kde začala vznikať aj táto publikácia. Sergej Danilov je od roku 2008 spoluorganizátorom, projektovým a PR manažérom v oblasti social responsibility projektov týkajúcich sa inklúzie menších do spoločnosti prostredníctvom športu. Ako spoluzakladateľ sa podieľal na organizácii doteraz piatich ročníkov Turnaja BLMF proti rasizmu a intolerancii, ktorého sa zúčastňuje pravidelne cca 150 futbalistov rôznej farby pleti, pôvodu či náboženstva. V januári 2013 Inštitút pre medzikultúrny dialóg spolu s viacerými partnermi spustil iniciatívu „Šport spája“ (Sportspaja.ipmd.sk), ktorej je spoluzakladateľom.

Kontakt: Info@ipmd.sk

